

PARTNERSTWO "LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA BORY TUCHOLSKIE"

Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na lata 2016 - 2023

***"Dekel
do borowiackiej grapy"***

Tuchola 2015r.

Europejski Fundusz Rolny na rzecz
Rozwoju Obszarów Wiejskich

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie.”

WPROWADZENIE

Lokalna Grupa Działania "Bory Tucholskie" od 2009 do 2015r. gotowała w "borowiackiej grapie" (czyli wielkim garnku) wspólny posiłek dla mieszkańców i turystów. Oczywiście nie samodzielnie, składników dostarczyli przedsiębiorcy, rolnicy, organizacje pozarządowe, parafie i samorządy. Dzięki prawie 9 mln zł z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich i projektem realizowanym w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju "Borowiacka grapa" wiele się na naszym terenie działo: zagospodarowano jeziora, wyremontowano domy kultury i świetlice wiejskie, powstały nowe place zabaw, siłownie plenerowe, swoją ofertę rozszerzyły wioski tematyczne, odbyło się wiele oryginalnych imprez kulturalnych...

Nie da się natomiast zmierzyć rzeczy najcenniejszej: integracji i zaangażowania mieszkańców.

Posiłek w grapie już przygotowany, ale może warto by trochę go doprawić, a i dekel by się przydał, żeby nie uciekł wspaniały aromat i potrawa się nie wygotowała. Jak ma wyglądać ten "dekel", wielu z Państwa już doskonale wie, bo razem przygotowaliśmy Strategię Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na lata 2016-2023 nazwaną **"Dekel do borowiackiej grapy"**.

Partnerstwo Lokalna Grupa Działania "Bory Tucholskie" zaprasza więc do wspólnej realizacji założeń przyjętych w LSR.

z borowiackim pozdrowieniem

**Zarząd
Partnerstwa "Lokalna Grupa Działania
Bory Tucholskie"**

Spis treści:

• Rozdział I Charakterystyka LGD.....	4
• Rozdział II Partycypacyjny charakter LSR.....	12
• Rozdział III Diagnoza - opis obszaru i ludności.....	15
• Rozdział IV Analiza SWOT.....	42
• Rozdział V Cele i wskaźniki	45
• Rozdział VI Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru	66
• Rozdział VII Plan Działania.....	70
• Rozdział VIII Budżet LSR.....	71
• Rozdział IX Plan komunikacji.....	74
• Rozdział X Zintegrowanie.....	75
• Rozdział XI Monitoring i ewaluacja.....	83
• Rozdział XII Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko.....	84
• Wykaz wykorzystanej literatury.....	85
• Załączniki do LSR (Procedura aktualizacji, procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu, Plan działania, Budżet LSR, Plan komunikacji).....	86

Nazwa: Partnerstwo "Lokalna Grupa Działania Bory Tucholskie"

Partnerstwo "Lokalna Grupa Działania Bory Tucholskie" zostało utworzone 07.07.2015r. uchwałą Zebrania Założycielskiego i w dniu 19.11.2015r. zostało wpisane do rejestru stowarzyszeń Krajowego Rejestru Sądowego pod numerem 0000587217. Partnerstwo swoim zasięgiem obejmuje obszar powiatu tucholskiego, czyli 5 gmin wiejskich: Cekcyn, Gostycyn, Kęsowo, Lubiewo, Śliwice oraz 1 gminę miejsko - wiejską Tuchola. Siedziba mieści się w Tucholi, przy ul. Pocztovej 7.

I.1 Opis obszaru objętego LSR na lata 2014 - 2020

Obszar objęty niniejszą Lokalną Strategią Rozwoju obejmuje obszar sześciu gmin z powiatu tucholskiego, zajmujących obszar 1075 km² i zamieszkałych przez 48 283 osoby. Na terenie Partnerstwa znajduje się tylko jedno miasto Tuchola, liczba 13 949 mieszkańców (GUS na 31.12.2015r.). Poniższa tabelka przedstawia wykaz gmin według kryteriów obszaru i ludności (wg danych GUS na dzień 31.12.2013r.).

Nazwa gminy	Powierzchnia w km ²	Liczba ludności (stan 31.12.2013r.)
Cekcyn	252	6678
Gostycyn	136	5219
Kęsowo	109	4451
Lubiewo	163	5900
Śliwice	175	5580
Tuchola	240	20455
Tuchola (obszar wiejski)	222	6506
Tuchola (miasto)	18	13949
Razem	1075	48 283

Źródło: Regionalny Bank Danych GUS

Powyższe gminy stanowią administracyjnie obszar powiatu tucholskiego, więc mamy do czynienia ze spójnością przestrzenną.

Obszar objęty LSR zajmuje część regionu Borów Tucholskich. Gminy z tego obszaru łączy podobieństwo ukształtowania terenu, na który wpływ miały zlodowacenia. Szczególnie wyróżnia się płaska i piaszczysta równina sandrowa oraz polodowcowe rynny, wypełnione przez długie i głębokie jeziora oraz rzeki. Powyższe ukształtowanie terenu wskazuje na spójność geograficzną. Poniżej przedstawiamy mapę administracyjną obszaru objętego LSR:

Mapa. Położenie Partnerstwa "LGD Bory Tucholskie" na tle Polski.

Mapa. Powiaty w województwie kujawsko - pomorskim.

Mapa. Granice gmin wchodzących w skład Partnerstwa "LGD Bory Tucholskie"

Niniejsza Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność jest strategią wielofundusową, finansowaną w ramach Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 oraz Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2014 -2020. Jak wynika z charakteru obszaru, operacje w ramach powyższych EFSI będą mogły być realizowane na całym obszarze objętym LSR. Wyjątkiem będą operacje dotyczące rewitalizacji (Przedsięwzięcie "Feste odnówka"), które ze względu na zapisy RPO WK-P nie mogą być realizowane w miastach.

I.2 Opis procesu tworzenia partnerstwa i doświadczenie

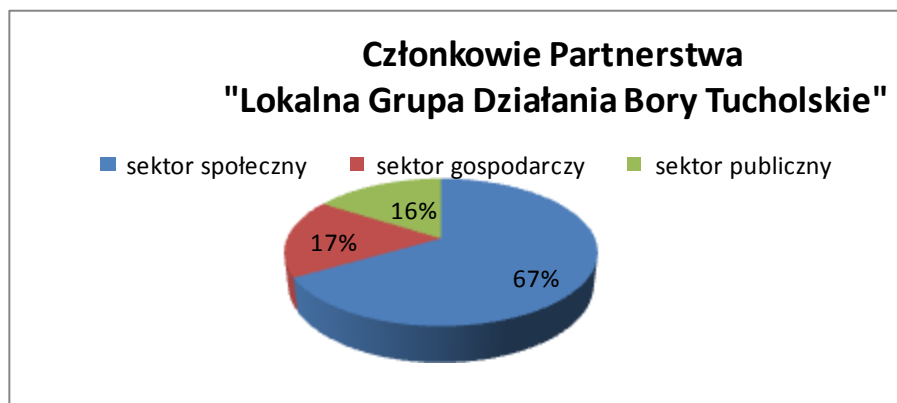
Partnerstwo "Lokalna Grupa Działania "Bory Tucholskie" powstało z inicjatywy i na podstawie doświadczeń związku stowarzyszeń Lokalna Grupa Działania "Bory Tucholskie", która realizowała Lokalną Strategię Rozwoju w okresie programowania 2007 - 2013. Proces tworzenia partnerstwa w ramach podejścia Leader na terenie Borów Tucholskich rozpoczął się w 2004 r. Kolejnym etapem budowania partnerstwa były spotkania (maj-sierpień 2005r.) z przedstawicielami trzech sektorów: NGO, lokalnymi przedsiębiorcami oraz przedstawicielami sektora publicznego. W wyniku tych spotkań zaczęła krystalizować się początkowa struktura LGD jako związku stowarzyszeń o nazwie "Bory Tucholskie". Propagowanie zasad podejścia Leader i budowanie partnerstwa odbywało się w ramach realizacji projektu "Stymulowanie zrównoważonego rozwoju gmin: Cekcyn, Gostycyn, Kęsowo, Lubiewo, Śliwice i Tuchola" w ramach Schematu I PPL +. Projekt ten był realizowany w okresie jesień 2005 - zima 2006 i zakończył się stworzeniem Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich LGD "Bory Tucholskie" 2006-2008. Wykorzystano olbrzymi potencjał drzemiący w liderach lokalnych społeczności oraz animatorach życia społecznego, kulturalnego i gospodarczego. Dzięki temu strategia była dokumentem umożliwiającym realizowanie dążeń lokalnej społeczności do poprawy jakości życia i zaspokajaniu aspiracji mieszkańców obszarów wiejskich. W wyniku realizacji projektu związek stowarzyszeń Lokalna Grupa Działania „Bory Tucholskie” został wpisany 2 lutego 2006r. do Krajowego Rejestru Sądowego i uzyskał osobowość prawną. Członkami założycielami było pięć stowarzyszeń. Dzięki realizacji II Schematu Pilotażowego Programu Leader + LGD rozszerzyło się o kolejnych członków, ich liczba wzrastała od 74 w 2009r do 104 w 2014r.

W myśl aktualnych przepisów dozwolona jest tylko jedna forma prawna dla lokalnych grup działania, tj. "stowarzyszenie". W wyniku konsultacji z LGD Bory Tucholskie podjęto decyzję o utworzeniu nowej Lokalnej Grupy Działania, która będzie spełniała wszystkie warunki formalno - prawne określone przez Ustawodawcę. Przystąpiono do promocji tego pomysłu i opracowania Statutu nowej LGD. Zebranie założycielskie zwołano na dzień 07.07.2015r. Zainteresowanie ze strony mieszkańców było bardzo duże, gdyż w zebraniu założycielskim wzięło udział 60 osób reprezentantów wszystkich sektorów, z czego 39 podmiotów było członkami LGD "Bory Tucholskie". Możemy więc powiedzieć, biorąc pod uwagę skład członkowski, że Partnerstwo jest nieformalnym kontynuatorem działań LGD "Bory Tucholskie". Doświadczenie naszych członków sięga I schematu Pilotażowego Programu Leader + (gmina Tuchola) realizowanego w latach 2005 - 2006, a już II schemat Programu Pilotażowego Leader + realizowane były przez LGD "Bory Tucholskie". LGD "Bory Tucholskie" w ramach podpisanej z Samorządem Województwa w 2009r. umowy o warunkach i sposobie realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju, rozdysponowało blisko 7 mln zł, dzięki czemu samorządy, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy i instytucje kultury zrealizowały 219 operacji. Ponadto LGD zrealizowało 3 projekty współpracy na łączną kwotę ok. 160 000zł. Wszystkie samorządy gminne były członkami LGD od początku realizacji LSR 2007-2013 i mają one bardzo duże doświadczenie w pozyskiwaniu środków zewnętrznych i realizacji różnorodnych projektów. Partnerstwo "Lokalna Grupa Działania Bory Tucholskie" jest stowarzyszeniem otwartym dla wszystkich osób i podmiotów chcących działać na rzecz zrównoważonego rozwoju obszaru LGD jako jego członkowie.

I.3 Opis struktury Partnerstwa "LGD Bory Tucholskie"

Zgodnie z § 5 Statutu członkiem zwyczajnym Partnerstwa może być każda osoba fizyczna lub prowadząca działalność gospodarczą posiadająca pełną zdolność do czynności prawnych, która działa na rzecz rozwoju obszaru Partnerstwa i złoży deklarację członkowską wraz rekomendacją 3 członków zwyczajnych Partnerstwa.

Członkiem Partnerstwa może zostać również osoba prawna, w tym jednostka samorządu terytorialnego, która działa na obszarze, którego dotyczy Lokalna Strategia Rozwoju, wykonuje działalność związaną z realizacją celów Partnerstwa, Na dzień 21.12.2015r. Partnerstwo "LGD Bory Tucholskie" liczy 74 członków. Są to przedstawiciele trzech sektorów: publicznego (12 członków), gospodarczego (13 członków) i społecznego, w tym mieszkańcy (49 członków).

Członkami Partnerstwa "Lokalna Grupa Działania Bory Tucholskie"(na dzień 21.12.2015r.) są:

L.p	Imię i Nazwisko	Nazwa instytucji/organizacji/firmy	Reprezentowany sektor
1.	Bereda Jan	Gospodarstwo Rolne	gospodarczy
2.	Bonk Jan	Stowarzyszenie na Rzecz Ocalenia Śladów Przeszłości w Gminie Cekcyn "Światło"	społeczny
3.	Borowiecka - Gutsze Renata	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
4.	Brzuchalski Zbigniew	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
5.	Bujny Krzysztof	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
6.	Cherek - Kanabaj Teresa	Towarzystwo Miłośników Ziemi Śliwickiej KNIĘJA	społeczny
7.	Cieślik Aleksander	Aleksander Cieślik" ALEKSANDER" Cieślik Aleksander	gospodarczy
8.	Dąbrowska Mirosława	Tucholski Ośrodek Kultury	publiczny
9.	Falkowska Mariola	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
10.	Gajewski Zygmunt	FIRMA "PAU-MAT" Zygmunt Gajewski	gospodarczy
11.	Gierszewski Maciej	Gmina Tuchola	publiczny
12.	Glaza - Nispel Genowefa	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
13.	Gromowski Bogusław	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
14.	Grzywacz Karol	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
15.	Grzywacz Piotr	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
16.	Januszewski Mieczysław	Przedsiębiorstwo Produkcyjno - Usługowo - Handlowe "MARS" Spółka z o.o.	gospodarczy
17.	Januszewski Radosław	Gmina Kęsowo	publiczny
18.	Jastak Joanna	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
19.	Jączyńska Gizela	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
20.	Jawor Ewa	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
21.	Karolewska Hanna	ART. MAX Hanna Karolewska	gospodarczy
22.	Karwasz Joanna	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
23.	Kasica - Kołomyjska Barbara	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
24.	Kądziela Jerzy	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
25.	Kłodziński Jan	BAU- KOMPLEX Jan Kłodziński	gospodarczy
26.	Kołodziejska Janina	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
27.	Koniarska Łucja	Stowarzyszenie Gospodarstw Agroturystycznych "Bory Tucholskie"	społeczny
28.	Korda Maciej	Powiat Tucholski	publiczny
29.	Kostrzewska Regina	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
30.	Kowalska Jolanta	Stowarzyszenie Rozwoju Gminy Lubiewo	społeczny

		"BORY"	
31.	Kowalski Andrzej	REMAK Andrzej Kowalski	gospodarczy
32.	Kozłowski Marek	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
33.	Krenska Hanna	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
34.	Król - Pawelska Felicja	Towarzystwo Miłośników Ziemi Cekcyńskiej	społeczny
35.	Kucharski Ireneusz	Gmina Gostycyn	publiczny
36.	Kurpinowicz Magdalena	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
37.	Lewandowska Maria	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
38.	Lorczak Ewa	Gminny Ośrodek Kultury w Gostycynie	publiczny
39.	Malak Michał	MALMI Michał Malak	gospodarczy
40.	Mazur Agnieszka	MAGA Agnieszka Mazur	gospodarczy
41.	Moncka Justyna	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
42.	Mrozik Agnieszka	Stowarzyszenie na Rzecz Szkoły w Lubiewie "Szkoła z Pomysłem"	społeczny
43.	Ochala Jerzy	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
44.	Olejniczak Ewelina	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
45.	Oleszkiewicz Michał	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
46.	Piasecka Barbara	Stowarzyszenie Społeczno - Kulturalne BURCHAT	społeczny
47.	Pik Jadwiga	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
48.	Połom Anna	Gospodarstwo Agroturystyczne "OKONINKA"	gospodarczy
49.	Przytarska Marzena	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
50.	Redlarski Paweł	Miejska Biblioteka Publiczna w Tucholi	publiczny
51.	Reszka Zofia	Gmina Lubiewo	publiczny
52.	Rydzkowski Krzysztof	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
53.	Sikorska Maria	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
54.	Sikorski Fryderyk	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
55.	Słomiński Mariusz	Agencja Rachunkowo - Informacyjna WIDMAR	gospodarczy
56.	Spica Piotr	Gmina Śliwice	publiczny
57.	Sucha Ewelina	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
58.	Szczęśna Monika	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
59.	Szczypiorska Ewa	Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Sołectwa Żalno	społeczny
60.	Szwarc Anna	Gminny Ośrodek Kultury w Śliwicach	publiczny
61.	Szymczak Wioletta	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
62.	Śliwa Dorota	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
63.	Śmieszek Malina	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
64.	Urbański Andrzej	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
65.	Weyna Agnieszka	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA PROGRES	gospodarczy
66.	Weyna Wojciech	Stowarzyszenie Mieszkańców i Miłośników Piły nad Brdą "BUKO"	społeczny
67.	Wilkievicz Justyna	Gmina Cekcyn	publiczny
68.	Wiśnioch Beata	Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Kęsowa	społeczny
69.	Wojtawicz Agnieszka	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
70.	Zakryś Elżbieta	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
71.	Zdanowski Krzysztof	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec
72.	Ziółkowski Michał	Firma Usługowo Handlowa Michał Ziółkowski	gospodarczy
73.	Złotowska Izabela	Gminny Ośrodek Kultury w Cekcynie	publiczny
74.	Żak Magdalena	Mieszkaniec	społeczny - mieszkaniec

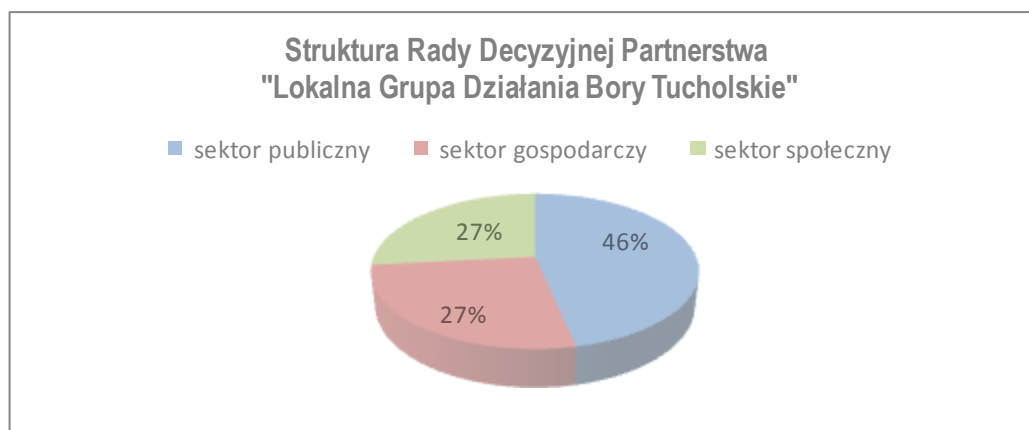
I.4 Struktura Rady Decyzyjnej Partnerstwa "LGD Bory Tucholskie"

Zgodnie z § 14 pkt. 4 Statutu liczba członków Rady Decyzyjnej ustalona jest przez Walne Zebranie Członków w liczbie od 10 do 15 osób. W skład Rady Decyzyjnej Partnerstwa "LGD Bory Tucholskie" wchodzi 15 osób. Skład Rady Decyzyjnej został wybrany podczas Walnego Zebrania Członków w dniu 9.12.2015r.

Do wyłącznej kompetencji Rady należy wybór operacji, które mają być realizowane w ramach opracowywanej Lokalnej Strategii Rozwoju oraz ustalenie kwoty wsparcia.

Zgodnie z Uchwałą nr 4/I/2015 I Zwyczajnego Walnego Zebrania Członków Partnerstwa "Lokalna Grupa Działania Bory Tucholskie" podział Rady Decyzyjnej ze względu na reprezentację sektorów:

- **sektor publiczny - 7 osób**
- **sektor społeczny, w tym mieszkańcy - 4 osoby**
- **sektor gospodarczy - 4 osoby**

Członkowie Rady Decyzyjnej (na dzień 09.12.2015r.):

L.p.	Imię i Nazwisko Członka Rady	Nazwa instytucji/organizacji/firmy	Gmina
Sektor publiczny			
1.	Januszewski Radosław	Gmina Kęsowo	Kęsowo
2.	Kołodziejska Janina	Mieszkaniec (pracownik Gminnego Ośrodka Kultury)	Gostycyn
3.	Piasecka Barbara	Stowarzyszenie Społeczno - Kulturalne BURCHAT (pracownik Gminnego Ośrodka Kultury)	Gostycyn
4.	Reszka Zofia	Gmina Lubiewo	Lubiewo
5.	Spica Piotr	Gmina Śliwice	Śliwice
6.	Szczęсна Monika	Mieszkaniec (pracownik Urzędu Gminy)	Cekcyn
7.	Złotowska Izabela	Gminny Ośrodek Kultury w Cekcynie	Cekcyn
Sektor gospodarczy			
1.	Bereda Jan	Gospodarstwo Rolne w Małej Kloni	Gostycyn
2.	Januszewski Mieczysław	Przedsiębiorstwo Produkcyjno - Usługowo - Handlowe "MARS" Spółka z o.o.	Śliwice
3.	Mazur Agnieszka	MAGA Agnieszka Mazur	Tuchola
4.	Weyna Agnieszka	Spółdzielnia Socjalna PROGRES	Tuchola
Sektor społeczny			
1.	Borowiecka - Gutsze Renata	mieszkaniec	Kęsowo
2.	Falkowska Mariola	mieszkaniec	Cekcyn
3.	Jawor Ewa	mieszkaniec	Gostycyn
4.	Zakryś Elżbieta	mieszkaniec	Lubiewo

Skład ten jest reprezentatywny dla lokalnej społeczności i zapewnia taką reprezentację, że ani władze publiczne, ani żadna z grup interesu nie posiada więcej niż 49% praw głosu w podejmowaniu decyzji przez organ decyzyjny. W składzie Rady Decyzyjnej znajdują się co najmniej po jednym przedsiębiorcy, kobiecie i osobie poniżej 35 roku życia.

I.5 Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym

Członkowie Rady Decyzyjnej wybierani są przez Walne Zebranie Członków LGD, spośród członków tego Zebrania. Do wyłącznej kompetencji Rady należy wybór operacji, które mają być realizowane w ramach LSR oraz ustalenie kwoty wsparcia. Członkowie Rady mają obowiązek osobistego uczestniczenia w posiedzeniach Rady oraz znajomości LSR, obiektywnej oceny wniosków, podnoszenia swoich kompetencji, m.in. poprzez udział w szkoleniach organizowanych przez LGD. Udzielanie przez Członka Rady pełnomocnictwa do udziału w pracach Rady jest niedopuszczalne. Członkowie Rady składają pisemne deklaracje o swojej bezstronności co do wyboru operacji, nad którymi prowadzone będzie głosowanie. Każdy złożony wniosek jest oceniany przez każdego Członka Rady obecnego na posiedzeniu, o ile dana osoba złoży deklarację bezstronności. LGD prowadzi rejestr interesów Członków Rady, pozwalający na identyfikację charakteru powiązań z wnioskodawcami/poszczególnymi projektami. Członek Rady, który wyłączył się z udziału w głosowaniu jest zobowiązany opuścić salę obrad na czas oceny wniosku.

Zgodnie z przyjętymi procedurami, w każdym pojedynczym głosowaniu dotyczącym wyboru operacji, musi być zachowany parytet, zgodnie z którym co najmniej 50% głosów w decyzjach dotyczących wyboru pochodzi od Członków niebędących przedstawicielami sektora publicznego, a także żadna z grup interesu nie może mieć więcej niż 49 głosów. Szczegółowe zasady dokonywania oceny i wyboru operacji określają zapisy w Regulaminie Organizacyjnym Rady Decyzyjnej, w dokumencie "Procedury wyboru operacji w ramach Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność "Dekel do borowiackiej grapy" (odnoszącym się zarówno do projektów grantowych, jak i do operacji realizowanych przez podmioty inne niż LGD), a ponadto opisane są w rozdziale VI LSR.

I.6 Dokumenty regulujące funkcjonowanie Partnerstwa "LGD Bory Tucholskie"

Zasady i procedury funkcjonowania Partnerstwa "Lokalne Grupy Działania Bory Tucholskie" zostały określone w Statucie uchwalonym w dniu 07.07.2015r. Władzami Partnerstwa są: Walne Zebranie Członków, Zarząd i Komisja Rewizyjna. Kadencja władz trwa 4 lata.

Zarząd Partnerstwa składa się z następujących osób:

L.p.	Imię i Nazwisko	Funkcja
1.	Magdalena Kurpinowicz	Prezes Zarządu
2.	Maciej Gierszewski	Wiceprezes Zarządu
3.	Justyna Wilkiewicz	Sekretarz Zarządu
4.	Teresa Cherek - Kanabaj	Skarbnik Zarządu
5.	Joanna Jastak	Członek Zarządu
6.	Beata Wiśnioch	Członek Zarządu
7.	Wojciech Weyna	Członek Zarządu

Dokumentami wewnętrznymi regulującymi zasady działania Partnerstwa są:

L.p.	Rodzaj dokument	Sposób uchwalania i aktualizacji	Regulowane kwestie
1.	Statut Partnerstwa "LGD Bory Tucholskie"	Statut oraz jego aktualizacje przyjmuje Walne Zebranie Członków	Sposób działalności LGD, zakres praw i obowiązków członków Partnerstwa oraz organów LGD
2.	Regulamin Walnego Zebrania Członków Partnerstwa "Lokalna Grupa Działania Bory Tucholskie"	Walne Zebranie Członków Partnerstwa "Lokalna Grupa Działania Bory Tucholskie"	Zasady zwoływania i organizacji posiedzeń Walnego Zebrania Członków
3.	Regulamin Rady Decyzyjnej Partnerstwa "Lokalna Grupa Działania Bory Tucholskie"	Walne Zebranie Członków Partnerstwa "Lokalna Grupa Działania Bory Tucholskie"	Określa organizację wewnętrzną i tryb pracy Rady Decyzyjnej, zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji
4.	Regulamin Pracy Biura Partnerstwa "Lokalna Grupa Działania Bory Tucholskie"	Zarząd Partnerstwa "Lokalna Grupa Działania Bory Tucholskie"	Określa organizację pracy Biura, regulacje dotyczące praw i obowiązków pracowników biura LGD, zasady świadczenia doradztwa przez pracowników oraz metody oceny jego efektywności

Partnerstwo "Lokalna Grupa Działania Bory Tucholskie" posiada wykwalifikowaną kadrę zarządzającą oraz pracowników biura Partnerstwa. Wiedza i doświadczenie kadry są zabezpieczeniem właściwej realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju. 4 Członków Zarządu Partnerstwa, to także członkowie Zarządu Lokalnej Grupy Działania "Bory Tucholskie", którzy pełnią swoją funkcję od 2006 r. (Teresa Cherek - Kanabaj, Beata Wiśnioch) oraz 2007r. (Magdalena Kurpinowicz, Justyna Wilkiewicz). Obecny Wiceprezes Partnerstwa - Maciej Gierszewski był pierwszym Dyrektorem Biura LGD "Bory Tucholskie" (2007-2009r.)

Zadaniem Biura Partnerstwa będzie realizacja LSR i bezpośrednia współpraca z beneficjentami. Obecnie w biurze zatrudnione są dwie osoby, posiadające wiedzę i doświadczenie dotyczące wdrażania podejścia LEADER, nabyte w ramach zatrudnienia w LGD "Bory Tucholskie". Dyrektor biura wdrażała LSR w okresie programowania 2007 -2013 (zatrudniona od 2009r.), a specjalista do spraw organizacyjno - promocyjnych wdrażał Pilotażowy Program LEADER + w okresie 2004 - 2006 (zatrudnienie od 2007r.)

Planuje się, że do realizacji niniejszej strategii zostaną zatrudnione jeszcze dwie osoby.

LSR "Dekel do borowiackiej grapy" wdrażać będzie zespół w składzie:

- Dyrektor Biura LGD
- specjalista do spraw koordynowania projektów
- specjalista do spraw obsługi projektów grantowych
- specjalista do spraw organizacyjno - promocyjnych

Księgowość prowadzona jest przez firmę zewnętrzną, jednakże przewiduje się możliwość zatrudnienia specjalisty do spraw księgowości.

Na dzień opracowania Lokalnej Strategii Rozwoju **50% zatrudnionych pracowników biura Partnerstwa posiada doświadczenie i niezbędną wiedzę do wdrażania i aktualizacji dokumentów strategicznych o zasięgu regionalnym/lokalnym.**

Szczegółowe zakresy obowiązków na poszczególnych stanowiskach pracy (w tym zadania w zakresie animacji lokalnej i współpracy), a także zakres świadczonego przez biuro doradztwa określa Regulamin Pracy Biura Partnerstwa "Lokalna Grupa Działania Bory Tucholskie".

Doradztwo świadczone przez pracowników biura i pomiar jego efektywności

Biuro Partnerstwa zobowiązane jest do świadczenia bezpłatnego doradztwa dla beneficjentów w zakresie ogólnych założeń LSR, wypełniania wniosku o przyznanie pomocy, realizacji projektu, wniosku o płatność oraz z innych aspektów funkcjonowania podmiotów, nie związanych z wdrażaniem Lokalnej Strategii Rozwoju.

Jakość i efektywność udzielonego doradztwa będzie oceniana zgodnie z "Zasadami świadczenia oraz oceny jakości i efektywności doradztwa świadczonego w Biurze Partnerstwa Lokalnej Grupy Działania Bory Tucholskie" (załącznik do Regulaminu pracy biura).

Animacja lokalna i współpraca - zadania i metody pomiaru

Zadania z zakresu animacji i współpracy w głównej mierze wykonywane będą przez specjalistę do spraw organizacyjno - promocyjnych. Będzie on jednak wspierany przez Dyrektora biura i pozostałych pracowników.

Zadania dotyczące animacji i współpracy obejmują przede wszystkim działania zawarte w planie komunikacji, czyli m.in.:

- realizacja kampanii informacyjnej (przygotowywanie informacji na stronę internetową, prowadzenie fan-page'a na portalu społecznościowym, organizacja promocji w mediach, zakupu gadżetów i materiałów edukacyjnych)
- spotkania informacyjno-konsultacyjne/szkolenia dla beneficjentów, potencjalnych beneficjentów i mieszkańców dot. wdrażania LSR,
- organizację imprez promocyjnych (wydarzeń własnych LGD oraz wydarzeń z udziałem LGD
- organizacja szkoleń dla zespołu wdrażającego LSR

a także:

- wsparcie dla lokalnych liderów,
- włączanie się w tworzenie warunków do rozwoju ekonomii społecznej,
- pomoc lokalnym koordynatorom projektów w rozwijaniu własnych pomysłów w projekty kwalifikujące się do aplikowania o środki z różnych źródeł,
- docieranie do grup defaworyzowanych - pomoc w diagnozowaniu i rozwiązywaniu ich problemów.

Metodą pomiaru efektywności realizacji zadań z zakresu animacji i współpracy będzie przede wszystkim ankieta badania satysfakcji uczestników wydarzeń animacyjnych (szkoleń, imprez, konferencji itp.). Badanie ankietowe będzie prowadzone bezpośrednio po zakończeniu danego wydarzenia, ale będzie to także część ewaluacji prowadzonej przez LGD, dotyczącej wdrażania LSR i funkcjonowania Biura.

II PARTYPACYJNY CHARAKTER LSR

Przygotowując Lokalną Strategię Rozwoju przyjęto założenie, że zastosowanie procesy partycypacyjnego zwiększy potencjał społeczności lokalnej i sprawi, że mieszkańcy będą mieli większe poczucie odpowiedzialności za podejmowane decyzje nie tylko na etapie tworzenia, ale i realizacji strategii. W opracowanie LSR zostali zaangażowani przedstawiciele 3 sektorów, co pozwoliło opracować dokument strategiczny, w którym ujęte zostały zadania wynikające z potrzeb różnych grup społecznych. proces konsultacji pozwolił też na wypracowanie pewnego kompromisu pomiędzy potrzebami różnych grup w sytuacji ograniczonej ilości środków.

Poniższa tabela przedstawia opis i uzasadnienie wyboru zastosowanych metod partycypacyjnych.

Metoda konsultacji	Uzasadnienie wyboru
Badanie ankietowe - uczestnicy, reprezentanci różnych grup mieszkańców	Ankieta jest najlepszym narzędziem badawczym, pozwalającym na poznanie opinii mieszkańców obszaru na tematy interesujące badacza jednocześnie. Zastosowano pytania zamknięte (z gotową listą odpowiedzi tzw. "kafeteria"), półotwarte (dopuszczające w zamkniętej kafeterii oddzielanie odpowiedzi typu "inne, jakie?") i otwarte, pozwalające swobodnie wypowiedzieć się respondentowi na żadne pytanie.
Warsztaty dla lokalnych liderów	Dzięki uczestnictwu lokalnych liderów w warsztatach poznajemy punkt widzenia osób najbardziej zaangażowanych społecznie w rozwój obszaru, mających przekrojowe spojrzenie na wiele tematów, znających oddolne zasoby, potrzeby i problemy.
Panel ekspertów - spotkania branżowe, w tym z przedstawicielami grup defaworyzowanych	Spotkania z ekspertami w danej branży pozwalają precyzyjnie zdefiniować sytuację w danym sektorze. Osoby te to eksperci, potrafiący trafnie ocenić sytuację w branży istotnej z punktu widzenia LSR na podstawie swojej wiedzy i wieloletnich doświadczeń.
Grupa wielokrotna - wielokrotne spotkania grupy focusowej (grupa robocza)	Metoda ta pozwala na opracowanie materiałów dotyczących poszczególnych etapów LSR w celu poddania ich pracom warsztatowym. Grupę focusową tworzy Zarząd, pracownicy i współpracownicy Partnerstwa LGD Bory Tucholskie. Grupy liczy 6 - 8 osób. Moderatorzy: ekspert zewnętrzny lub lokalny.
Konsultacje społeczne - otwarte spotkania konsultacyjne zorganizowane dla mieszkańców wszystkich gmin obszaru LSR w miejscowościach gminnych	Metoda ta pozwala wszystkim zainteresowanym grupom społecznym wypowiedzieć się w omawianym temacie. Organizator notuje uwagi uczestników, analizuje aby uwzględnić te, które wpisują się w tematykę LSR.
Warsztaty konsultacyjne dla grupy partycypacyjnej złożonej z przedstawicieli wszystkich sektorów	Metoda ta pozwala na szerokie omówienie tematu jednego etapu na jednym lub więcej warsztatach. Grupa partycypacyjna złożona jest z ekspertów reprezentujących różne grupy społeczne i pozwala na dogłębną analizę omawianego zagadnienia. Warsztaty prowadzone są przez moderatora dla grupy od 10 - 30 osób. Moderatorem jest ekspert zewnętrzny lub z LGD
Konsultacje instytucjonalne	W konsultacjach instytucjonalnych nie uczestniczą zwykli obywatele, ale eksperci, urzędnicy i osoby zajmujące się konkretnym zagadnieniem.
Wywiady indywidualne - metoda rozmowy telefoniczne z lokalnymi liderami	Metoda zastosowana do szybkiej konsultacji z ekspertami społ. zawierająca krótkie pytania związane z konsultowanym etapem.
Konsultacje internetowe - Wszystkie grupy mieszkańców	Metoda dla osób, którzy z różnych przyczyn nie mogli skorzystać z innych metod partycypacyjnych konsultacji. Uwagi i wnioski uczestnicy mogą przysyłać e- mailowo. Zaletą tej metody jest dostępność bez względu na porę dnia.
Punkt konsultacyjny w biurze LGD - dostępny co najmniej 2x w tygodniu po 4 godz.	W bezpośredniej konsultacji można obszernie wyjaśnić wszystkie wątpliwości i zanotować propozycje zainteresowanych mieszkańców z różnych grup społecznych. Metoda ta umożliwia osobom mającym problemy z wystąpieniami publicznymi przekazanie swoich uwag i propozycji.

Chcąc rozpoznać poziom satysfakcji mieszkańców z życia na obszarze wiejskim, ze zmian które nastąpiły na ich terenie i oczekiwań na przyszłość, LGD przeprowadziła w maju 2015r. "Badanie opinii mieszkańców obszaru LGD" (ankieta w każdej z gmin wchodzących w skład LGD). Kwestionariusz ankiety został przygotowany przez eksperta, który opracował również wyniki przeprowadzonych badań. W czerwcu 2015 r. odbyły się także warsztaty dla lokalnych liderów oraz spotkania branżowe. Wyniki badań własnych (ankieta), wnioski ze spotkań z liderami i spotkań branżowych, ale także wyniki ewaluacji LGD przeprowadzonej w 2013r. posłużyły grupie roboczej za punkt wyjścia do opracowania diagnozy obszaru, analizy SWOT, celów i przedsięwzięć. Następnie LGD zorganizowała cykl spotkań konsultacyjnych dla mieszkańców obszaru LSR. Odbyło się 6 spotkań konsultacyjnych we wszystkich gminach wchodzących w skład LGD. Mieszkańcy zostali poinformowani o spotkaniach za pomocą strony internetowej LGD, prasy lokalnej "Tygodnik Tucholski", plakatów we wszystkich gminach informacji telefonicznych i e-mailowych. W wyniku konsultacji zgłoszono kilkadziesiąt uwag do konsultowanego materiału. Wszystkie uwagi zostały zebrane w jeden dokument i skonsultowane z grupą partycypacyjną powołaną przez LGD. Grupa partycypacyjna złożona jest z przedstawicieli różnych sektorów, reprezentujących wszystkie gminy z obszaru LSR. Dokument z uwagami z konsultacji był przedyskutowany na spotkaniu grupy partycypacyjnej, podczas którego zdecydowano, które uwagi mają zostać uwzględnione. Autorzy uwag zostali powiadomieni o zamieszczeniu dokumentu na stronie internetowej, aby mogli się z nim zapoznać. Na spotkaniach konsultacyjnych mieszkańcy nie ograniczali się tylko do tematów. Sugerowali jakie metody powinny być stosowane w procesie komunikacji. W gminie odległej od siedziby LGD o 30 km zaproponowano, aby raz w miesiącu pełnił tam dyżur pracownik LGD, aby mogli w wyniku kontaktu bezpośredniego mogli się dowiedzieć o konkursach, skorzystać z doradztwa i przekazać swoje uwagi i propozycje pod adresem LGD. Grupa partycypacyjna spotykała się kilkakrotnie, konsultując wszystkie kluczowe etapy prac nad LSR. Do istotnych metod partycypacyjnych wykorzystanych podczas prac nad LSR należały konsultacje instytucjonalne oraz wywiady indywidualne. Przez cały okres przygotowywania LSR czynny był punkt konsultacyjny w Biurze LGD, gdzie także zgłaszane były uwagi do poszczególnych etapów prac nad strategią.

Dokument "Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność - Dekel do borowiackiej grapy", poddany był szerokim konsultacjom społecznym (dokonano analizy przyjęcia bądź odrzucenia wniosków z konsultacji) i opracowany przez grupę roboczą (Zarząd, pracowników i współpracowników Partnerstwa LGD Bory Tucholskie).

Poniżej przedstawiamy zestawienie wykorzystanych metod partycypacyjnych wraz ze wskazaniem kluczowego etapu prac nad strategią, na którym zostały one zastosowane oraz terminu, kiedy dany rodzaj partycypacji został wykorzystany.

Określenie metod partycypacyjnych	Kluczowe etapy prac nad LSR				
	Diagnoza i SWOT	Cele i wskaźniki	Zasady i kryteria wyboru	Monitoring i ewaluacja	Plan komunikacji
Badanie ankietowe	maj 2015r.	maj 2015r.			
Warsztaty dla lokalnych liderów	3.06.2015 Kęsowo; 8.06.2015 Lubiewo; 9.06.2015 Tuchola; 10.06.2015 Gostycyn; 11.06.2015 Cekcyn; 12.06.2015 Śliwice				
Panel ekspertów - spotkania branżowe, w tym z przedstawicielami grup defaworyzowanych	17.06.2015 Tuchola 20.07.2015 Kęsowo				
Grupa wielokrotna - wielokrotne spotkania grupy focusowej (grupa robocza)	28.07.2015 Tuchola	28.07.2015 Tuchola 23.11.2015 Tuchola	12.09.2015, 28.09.2015, 7.12.2015 Tuchola	23.11.2015, 7.12.2015 Tuchola	23.11.2015, 7.12.2015 Tuchola

Konsultacje społeczne - otwarte spotkania	24.08.2015: Cekcyn, Gostycyn, Kęsowo, Lubiewo, Śliwice, Tuchola	24.08.2015: Cekcyn, Gostycyn, Kęsowo, Lubiewo, Śliwice, Tuchola 9.12.2015r. Tuchola	9.12.2015r. Tuchola		
Warsztaty konsultacyjne - grupa partycypacyjna	11.08.2015 Tuchola 26.08.2015 Tuchola 12.10.2015 Tuchola	11.08.2015 Tuchola 26.08.2015 Tuchola 3.12.2015 Tuchola	12.10.2015 Tuchola 3.12.2015 Tuchola	3.12.2015 Tuchola	
Konsultacje instytucjonalne			7.12.2015 Tuchola		
Wywiady indywidualne			8.12.2015 Tuchola		
Punkt konsultacyjny	Biuro LGD, Tuchola, ul. Murowa 8				
Ilość metod partycypacyjnych wykorzystanych na kluczowych etapach prac nad LSR	7	6	6	6	6

Dokonano analizy przyjęcia bądź odrzucenia wniosków z konsultacji na poszczególnych etapach:

- diagnoza i SWOT - podczas otwartych spotkań konsultacyjnych w sierpniu 2015r. zgłoszono wiele uwag do SWOT, które zostały przyjęte i przypisane do słabych/mocnych stron, szans lub zagrożeń lub też odrzucone (często ze względu na to, że były zapisy o tym samym znaczeniu, ale inaczej sformułowane i już uwzględnione w SWOT). Osoby zgłaszające uwagi podczas otwartych spotkań konsultacyjnych zostały poinformowane o przyjęciu/odrzuconiu uwag. Grupa partycypacyjna jako reprezentacja wszystkich sektorów dokonała jeszcze raz przeglądu analizy SWOT i naniosła niewielkie korekty, w zakresie doprecyzowania zapisów poszczególnych punktów, usunięcia zapisów, które uznano za odzwierciedlające poglądy indywidualne, nie odnoszące się do całego obszaru,

- cele i wskaźniki - do zaproponowanej struktury celów podczas otwartych spotkań konsultacyjnych wniesiono uwagi, które zostały przekazane do analizy grupy partycypacyjnej. Członkowie zespołu zdecydowali m.in. o rozdzieleniu celu szczegółowego dotyczącego rozbudowy i modernizacji infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej oraz rewitalizacji i poprawy estetyki miejscowości na obszarze LSR na dwa odrębne cele. Poza tym w celu ogólnym nr 3 zredukowano liczbę celów szczegółowych z 3 do 2, uznając, że podnoszenie kwalifikacji mieszkańców jest także formą aktywizacji. W wyniku dyskusji ustalono także liczbę przedsięwzięć w poszczególnych celach i nadano im nazwy nawiązujące do gminy borowiackiej.

- zasady i kryteria wyboru - konsultowane były zarówno przez grupę partycypacyjną, podczas konsultacji instytucjonalnych, jak i podczas spotkania otwartego. Najbardziej aktywne były jednostki samorządu terytorialnego, ale bardzo konstruktywne były też uwagi od przedsiębiorców. W wyniku konsultacji uwzględniono np. uwagę dotyczącą zmiany wag punktowych w zależności rodzaju Wnioskodawcy w konkursach dla przedsiębiorców, ograniczono punktowany zasięg projektów grantowych ze względu na ograniczoną kwotę grantu. W ramach premiowanego korzystania z doradztwa wprowadzono punktację za posiadanie przez Beneficjenta wypełnionej fiszki projektowej, która umożliwi doradcy dokładniejszą analizę przedstawionego projektu. Nie uwzględniono natomiast propozycji zrównania punktacji za przeprowadzenie konsultacji społecznych w formie elektronicznej i otwartych spotkań z mieszkańcami, uznając, że ta druga forma zapewnia możliwość komunikacji zwrotnej i dyskusji.

- do założeń monitoringu i ewaluacji oraz planu komunikacji nie wniesiono uwag.

III DIAGNOZA OBSZARU - OPIS OBSZARU I LUDNOŚCI

III.1 Określenie grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR oraz problemów i obszarów interwencji odnoszących się do tych grup

Niniejsza Lokalna Strategia Rozwoju, biorąc pod uwagę informacje zawarte w diagnozie obszaru, koncentrować będzie interwencje w szczególności na następujących grupach:

Grupy istotne z punktu widzenia realizacji LSR	Problemy	Obszary interwencji	
Mieszkańcy, turyści, osoby zagrożone wykluczeniem społecznym, JST	Braki w infrastrukturze turystycznej i okołoturystycznej Słabo rozwinięta infrastruktura pomocy społecznej i system wsparcia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, Zły stan techniczny dróg lokalnych, Braki w infrastrukturze oświatowej (chodniki, parkingi, zatoczki postojowe), Bariery architektoniczne, utrudniające korzystanie z lokalnej infrastruktury przez osoby niepełnosprawne i z ograniczoną mobilnością,	Zwiększenie atrakcyjności obszaru LSR do 2023	Zwiększenie dostępności do infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej na obszarze LSR do 2023 roku
			Zwiększenie dostępności do infrastruktury sprzyjającej ożywieniu społeczno – gospodarczemu obszarowi LSR do 2023 roku
Mieszkańcy, przedsiębiorcy, grupy defaworyzowane	Niski wskaźnik przedsiębiorczości i aktywności zawodowej Wysoka stopa bezrobocia, rosnąca w latach 2007-2013, Niewielka liczba podmiotów ekonomii/przedsiębiorczości społecznej, Niewystarczająco rozwinięte zaplecze usług turystycznych (obiekty noclegowe, gastronomia, zróżnicowane atrakcje i szeroka oferta spędzania czasu wolnego),	Wsparcie lokalnego rynku pracy na obszarze LSR do 2023 r.	Wsparcie przedsiębiorczości na obszarze LSR do 2023 roku
Mieszkańcy, turyści, osoby zagrożone wykluczeniem społecznym, NGO, grupy defaworyzowane	Niewystarczające lub nieadekwatne kwalifikacje mieszkańców wymagające podniesienia i aktualizacji, szczególnie w odniesieniu do rynku pracy, aktywności lokalnej, zrównoważonego rozwoju oraz obsługi ruchu turystycznego, Niewystarczające powiązanie kierunków kształcenia i potrzeb lokalnego rynku pracy, Niewystarczające wykorzystanie istniejącej infrastruktury (sportowo-rekreacyjnej, turystycznej, kulturowej), Niewystarczająco rozwinięta kompleksowa informacja i promocja turystyczna obszaru,	Rozwój kapitału społecznego obszaru LSR do 2023 r	Aktywizacja i integracja mieszkańców obszaru LSR do 2023 roku
			Zwiększenie skali działań informacyjnych i promocyjnych obszaru LSR do 2023 roku

W LSR określono następujące **grupy defaworyzowane**, które w jej ramach uzyskają wsparcie:

Uzasadnienie wyboru grupy	Opis planowanego wsparcia
Osoby do 35 roku życia	
Na terenie objętym LSR zanotowano ujemne saldo migracji międzypowiatowych (-87). W badaniach ankietowych przeprowadzonych przez LGD aż 31% badanych wskazało, że młodzi ludzie planują opuścić swoją miejscowość. Wg danych PUP na 31.12.2013 osoby do 35 roku życia stanowiły 56% bezrobotnych (2223 osób). Powinniśmy więc dbać o to, aby młodzi ludzie nie uciekali z naszego terenu, mogli znaleźć tutaj pracę, byli zadowoleni z jakości życia m.in. dzięki dobremu dostępowi do infrastruktury oraz szerokiej ofercie spędzania czasu wolnego. Potwierdzają to także wyniki badania ankietowego, gdzie grupa „młodzież” była najczęściej wskazywana jako priorytetowi odbiorcy działań. Ponadto 409 osób wskazało na potrzebę realizacji inicjatyw dla dzieci i młodzieży.	- możliwość ubiegania się o premie na rozpoczęcie działalności gosp. oraz preferencje punktowe w lokalnych kryteriach wyboru. - tworzenie miejsc pracy przez istniejące firmy oraz preferencje punktowe w lokalnych kryteriach wyboru w przypadku zatrudnienia osób z grupy defaworyzowanej - szkolenia zawodowe w ramach aktywizacji społeczno – zawodowej oraz działania samopomocowe ze środków EFS - przedsięwzięcia aktywizacyjne i integracyjne w ramach grantów PROW, w szczególności dla dzieci i młodzieży
Osoby niepracujące (nieaktywne zawodowo i zarejestrowane w PUP)	
Zdecydowana większość respondentów (78%) w badaniu ankietowym przeprowadzonym przez LGD wskazało na swoje niezadowolenie w odniesieniu rynku pracy. Bezrobotni byli drugą po młodzieży grupą wskazywaną jako priorytetowi odbiorcy działań w LSR, a tworzenie nowych miejsc pracy było najczęściej wskazywanym działaniem. Trudną sytuację na rynku pracy potwierdzają dane statystyczne: stopa bezrobocia w powiecie tucholskim w grudniu 2013 r. wynosiła 21,8% (w województwie kujawsko - pomorskim 18,1%, w Polsce - 13,4%). Ponadto bezrobocie jest najczęstszą przyczyną korzystania z pomocy społecznej (1230 rodzin).	- możliwość ubiegania się o premie na rozpoczęcie działalności gosp. oraz preferencje punktowe w lokalnych kryteriach wyboru. - tworzenie miejsc pracy przez istniejące firmy oraz preferencje punktowe w lokalnych kryteriach wyboru w przypadku zatrudnienia osób z grupy defaworyzowanej - szkolenia zawodowe w ramach aktywizacji społeczno – zawodowej oraz działania samopomocowe ze środków EFS
Osoby niepełnosprawne	
Aż 29% respondentów w badaniu ankietowym przeprowadzonym przez LGD wskazało osoby niepełnosprawne jako priorytetowych odbiorców działań w LSR. Osoby niepełnosprawne stanowiły (na 31.12.2013r.) wprawdzie tylko 6,9% ogółu bezrobotnych, jednakże jest to grupa, którą bardzo trudno przywrócić na rynek pracy, o czym świadczą poniższe dane: - tylko 8,5% wszystkich podjęć pracy w 2013 r. stanowiły podjęcia pracy przez osoby niepełnosprawne - szkolenia zawodowe nie podjęła w 2013r. żadna osoba niepełnosprawna, a tylko 6,4% wszystkich staży odbywały osoby niepełnosprawne (świadczy to o tym, że grupa w bardzo niewielkim stopniu z różnych form aktywizacyjnych). Ponadto niepełnosprawność jest trzecią (po ubóstwie i bezrobociu) przyczyną korzystania z pomocy społecznej) na obszarze LSR.	- możliwość ubiegania się o premie na rozpoczęcie działalności gosp. oraz preferencje punktowe w lokalnych kryteriach wyboru. - tworzenie miejsc pracy przez istniejące firmy oraz preferencje punktowe w lokalnych kryteriach wyboru w przypadku zatrudnienia osób z grupy defaworyzowanej - szkolenia zawodowe w ramach aktywizacji społeczno – zawodowej oraz działania samopomocowe ze środków EFS
Seniorzy powyżej 50 roku życia	
Dane statystyczne wskazują, że nasze społeczeństwo coraz bardziej się starzeje. Najbardziej wyraźną oznaką postępującego starzenia społeczeństwa będzie silny wzrost udziału grupy najstarsze. W "Prognozie ludności w woj. kuj.-pom. do 2035 r. wg powiatów i wybranych grup wieku" szacuje się, że odsetek ludności w wieku 60+/65+ wrośnie w woj. kuj.-pom. o 53,3%, a na terenie powiatu tucholskiego będzie on jeszcze wyższy i wyniesie ok. 70-80%. 17% respondentów w badaniu ankietowym przeprowadzonym	- możliwość ubiegania się o premie na rozpoczęcie działalności gosp. oraz preferencje punktowe w lokalnych kryteriach wyboru. - tworzenie miejsc pracy przez istniejące firmy oraz preferencje punktowe w lokalnych kryteriach wyboru w przypadku zatrudnienia osób z grupy defaworyzowanej

przez LGD wskazało seniorów jako jedną z priorytetowych grup odbiorców działań w LSR. Ponadto 272 osoby wskazały na potrzebę rozwoju usług opiekuńczych.

- szkolenia zawodowe w ramach aktywizacji społeczno – zawodowej oraz działania samopomocowe ze środków EFS
- przedsięwzięcia aktywizacyjne i integracyjne w ramach grantów PROW, w szczególności dla seniorów

III.2 Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości

Na terenie Partnerstwa LGD Bory Tucholskie na dzień 31.12.2013 funkcjonowały 3392 podmioty gospodarcze zarejestrowane w systemie REGON.

Tabela 1. Liczba podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Tuchola - miasto	945	950	1004	1134	1210	1268	1312	1355	1428	1392	1420	1407	1423	1427	1450	1420	1387	1392	1397
Tuchola - obszar wiejski	169	193	207	206	214	226	242	272	286	270	274	269	273	281	272	282	278	297	301
Cekcyn	185	252	271	299	314	357	348	378	403	382	388	394	399	413	382	402	410	415	415
Gostycyn	145	199	224	243	261	287	314	329	332	315	328	322	336	354	364	371	353	357	369
Kęsowo	74	104	123	132	137	162	161	168	177	170	182	184	197	200	197	204	211	217	222
Lubiewo	129	196	217	243	267	286	294	318	333	326	331	334	328	334	338	358	329	321	345
Śliwice	182	235	259	289	291	324	310	321	330	313	322	336	330	353	319	318	329	348	343
powiat razem	1829	2129	2305	2546	2694	2910	2981	3141	3289	3168	3245	3246	3286	3362	3322	3355	3297	3347	3392

Źródło: "Synteza diagnozy stanu..." A. Stańczyk 2015r.

W latach 1995 - 2013 liczba podmiotów gospodarczych na obszarze LGD wzrosła o 85,5%. Najwyższy wzrost, bo aż 3 - krotny zanotowała gmina Kęsowo, co wynikało z bardzo słabego poziomu rozwoju w okresie początkowym i wzrostu polegającego na nadrabianiu strat w stosunku do lepiej rozwiniętych obszarów. Pomimo jednak tak dynamicznego wzrostu (1995 - 74, 2013r. - 222), gmina Kęsowo wciąż notuje najniższy wskaźnik wśród gmin naszego obszaru i jeden z najniższych w województwie. Dużą dynamiką rozwoju cechowały się także gmina Lubiewo (wzrost liczby podmiotów ponad 2,6 razy) oraz gmina Gostycyn (wzrost ponad 2,5 - razy). Miasto Tuchola zwiększyło liczbę podmiotów o niespełna 48%. Natomiast obszary wiejskie gminy Tuchola oraz gmina Śliwice wykazywały najniższe wzrosty i w całym okresie nawet nie podwoiły liczby zarejestrowanych podmiotów. Poza gminą Kęsowo, gdzie wciąż obserwuje się zwiększanie liczby podmiotów w rejestrze REGON, na terenie całego obszaru widoczna jest w ostatnich latach ich stagnacja - w niektórych gminach obecnie jest ich nawet mniej niż w poprzednich latach. Analiza potencjału gmin w ogólnym potencjale obszaru LGD, wskazuje na duże zmiany, które zaszły w tym zakresie w ostatnich latach. W roku 1995 miasto Tuchola skupiało ponad połowę wszystkich firm, a łącznie gmina Tuchola koncentrowała prawie 61% wszystkich podmiotów. Obecnie miasto skupia tylko 41% podmiotów, cała gmina - połowę wszystkich na obszarze LGD. Znacznie wzrosło znaczenie gmin: Gostycyn z niespełna 8% do prawie 11% i Lubiewo - z nieco ponad 7% do ponad 10% wszystkich zarejestrowanych na obszarze LGD podmiotów. Znaczny jest też wzrost udziału w ogólnym potencjale gminy Kęsowo (z zaledwie 4% - 6,5%) choć obiektywnie nie jest to wciąż duży udział. Poprawiło się także znaczenie gminy Cekcyn, a znaczenie gminy Śliwice pozostało w praktyce bez zmian, choć na przestrzeni tych lat ilość podmiotów w tej gminie ulegała ciągłym zmianom. Wśród gmin obszaru LGD najwyższy wskaźnik przedsiębiorczości (liczba zarejestrowanych podmiotów w rejestrze REGON na 1000 mieszkańców) wykazuje gmina Tuchola - 82,6. Na tę uśrednioną dla gminy wartość składa się wskaźnik w mieście wynoszący 99,5 oraz bardzo niski wskaźnik na obszarach wiejskich gminy wynoszący tylko 46,0. **Wysoki wskaźnik dla**

miasta bardzo zawyża średni wskaźnik przedsiębiorczości dla obszaru, który wynosi 69,3. Wskaźnik ten należy do bardzo niskich w porównaniu z innymi powiatami województwa kujawsko - pomorskiego.

Żadna z gmin z tego powodu nie przekracza średniej wartości dla obszaru. Najwyższy wskaźnik wśród gmin wiejskich jest w gminie Gostycyn i wynosi 67,8. Nieco gorsze natomiast wskaźniki prezentują gminy Śliwice i Cekcyn w granicach 62,0. Wyraźnie niższy jest wskaźnik przedsiębiorczości w gminie Lubiewo i wynosi niespełna 55, a najniższy w gminie Kęsowo na poziomie 48,3 .

Struktura własnościowa podmiotów gospodarki narodowej na obszarze LGD jest zbliżona do średniej wojewódzkiej: 94,5% to podmioty z sektora prywatnego (3205 podmiotów), 5,5% to podmioty z sektora publicznego (wg danych BDL na 31.12.2013r). W sektorze prywatnym największy odsetek stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą: 2586 podmiotów (76%).

Przedsiębiorczość społeczna na obszarze LSR jest rozwinięta w niskim stopniu. Wprawdzie 5,2% wszystkich podmiotów gospodarki narodowej stanowią podmioty z trzeciego sektora, czyli fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne, jednakże ich aktywność w sferze gospodarczej jest bardzo niewielka. Na naszym terenie działają tylko 2 spółdzielnie socjalne: Spółdzielnia Socjalna „Progres” (data rejestracji w KRS 14.09.2012, założona przez 2 stowarzyszenia: BUKO oraz PROGRES) oraz Spółdzielnia Socjalna „Borowiacki Wigor” (data rejestracji w KRS 15.09.2015, złożona przez Gminę Gostycyn oraz stowarzyszenie BURCHAT).

Struktura branżowa

Tabela 5. Liczba zarejestrowanych podmiotów wg rodzajów działalności

Sekcja/dział	Opis	Gmina Cekcyn	Gmina Gostycyn	Gmina Kęsowo	Gmina Lubiewo	Gmina Śliwice	Gmina Tuchola
	Ogółem	415	369	222	345	343	1698
SEKCJA A	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	53	37	23	32	26	76
1	Uprawy rolne, chów i hodowla zwierząt, łowiectwo, włączając działalność usługową	16	25	21	22	12	63
2	Leśnictwo i pozyskiwanie drewna	37	12	2	10	14	13
3	Rybactwo	0	0	0	0	0	0
SEKCJA C	Przetwórstwo przemysłowe	48	44	20	43	59	175
10	Produkcja artykułów spożywczych	4	15	5	4	2	26
11	Produkcja napojów	0	0	1	0	0	0
12	Produkcja wyrobów tytoniowych	0	0	0	0	0	0
13	Produkcja wyrobów tekstylnych	1	0	0	0	0	4
14	Produkcja odzieży	3	2	2	1	0	9
15	Produkcja skór i wyrobów ze skór wyprawionych	0	0	0	0	1	0
16	Produkcja wyrobów z drewna oraz korka,	22	2	4	12	25	35
17	Produkcja papieru i wyrobów z papieru	0	0	0	0	0	3
18	Poligrafia i reprodukcja zapisanych nośników informacji	1	1	0	0	0	6
25	Produkcja metalowych wyrobów gotowych,	5	7	2	10	5	31
31	Produkcja mebli	1	2	2	3	14	9
SEKCJA F	Budownictwo	80	71	23	52	47	209
SEKCJA G	Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	71	89	72	66	82	388
45	Handel hurtowy i detaliczny pojazdami samochodowymi; naprawa pojazdów samochodowych	17	22	16	11	15	85
46	Handel hurtowy, z wyłączeniem handlu pojazdami samochodowymi	13	19	17	14	12	73
47	Handel detaliczny, z wyłączeniem handlu detalicznego pojazdami samochodowymi	41	48	39	41	55	230
SEKCJA H	Transport i gospodarka magazynowa	24	15	12	25	25	67

SEKCJA I	Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	10	6	4	19	8	41
55	Zakwaterowanie	3	1	1	6	0	8
56	Działalność usługowa związana z wyżywieniem	7	5	3	13	8	33
SEKCJA J	Informacja i komunikacja	2	2	3	2	5	37
SEKCJA K	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	7	6	8	8	6	39
SEKCJA L	Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	3	5	4	1	1	102
SEKCJA M	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	15	19	5	13	18	116
SEKCJA N	Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	16	4	6	5	4	36
SEKCJA O	Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	13	9	11	11	8	21
SEKCJA P	Edukacja	21	8	7	18	14	97
SEKCJA Q	Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	17	15	3	13	13	123
SEKCJA R	Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	7	5	5	11	6	35
SEKCJA S	Pozostała działalność usługowa	27	28	15	21	19	123
	Pozostałe - nie wykazane powyżej	1	6	1	5	2	13
RAZEM		6679	5264	4495	5853	5585	20451

Źródło: "Synteza diagnozy stanu..." A. Stańczyk 2015r.

Analiza struktur branżowych wskazuje nie tylko na istotne różnice zachodzące pomiędzy gminami naszego obszaru, ale także w stosunku do średnich wartości wojewódzkich. Przeciętnie na obszarach wiejskich województwa największe znaczenie mają następujące rodzaje działalności:

- Sekcja G (Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle) skupiająca ponad 1/4 wszystkich podmiotów (w roku 2013 - 26,4%)
- Sekcja F (Budownictwo) - 14,7%
- Sekcja C (przetwórstwo przemysłowe) - 10,3 %
- Sekcja H (Transport i gospodarka magazynowa) - 7,3%
- tzw. usługi publiczne ("sfera budżetowa") - skupiające administrację, edukację, ochronę zdrowia, pomoc społeczną- (sekcje O,P,Q) - 9,5%
- Sekcja A (Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo) - 7,1 %

Wymienione powyżej działalności skupiają około 2/3 wszystkich podmiotów. Na obszarach wiejskich terenu LGD należy zwrócić uwagę na następujące cechy charakterystyczne struktury:

- znacznie wyższy jest udział sekcji A- jednak w stosunku do innych obszarów wiejskich województwa, gdzie dominują działalności stricte rolnicze, na naszym obszarze, dobrze rozwinęły się także działalności w zakresie leśnictwa - w gminach Cekcyn i Śliwice takich podmiotów jest więcej niż "rolniczych"; na terenie województwa kujawsko - pomorskiego obszar LGD (powiat tucholski) ma najwyższy wskaźnik liczby podmiotów w dziale 02 (leśnictwo i pozyskiwanie drewna w odniesieniu do liczby ludności (1,8/1000 mieszkańców)
- gmina Cekcyn wykazuje największą wśród 144 gmin województwa liczbę podmiotów w dziale 02 - jest to 37 i pod względem wskaźnika tego rodzaju firm na 1000 mieszkańców zajmuje pierwszą pozycję, gmina Śliwice zajmuje 9 pozycję, Gostycyn - 14, Lubiewo 17, Tuchola 52, Kęsowo 63.
- pod względem ogólnego stanu przetwórstwa przemysłowego, gminy obszaru LGD (poza Tucholą) zajmują dość odległe lokaty (gmina Tuchola zajmuje pod względem liczby podmiotów w sekcji C - 16 pozycję, natomiast pozostałe od 59 do 128), ale gminy Tuchola i Gostycyn wyróżniają się dużą ilością firm w zakresie produkcji artykułów spożywczych (9 i 16 lokata), a gminy Tuchola, Śliwice i Cekcyn dużą liczbą firm w zakresie produkcji wyrobów z drewna oraz korka (odpowiednio 6,10 i 12 pozycja); gmina Tuchola zajmuje 11 pozycję pod względem liczby firm prowadzących produkcję maszyn. **Zdecydowanie brak jednak na tym terenie uciążliwego przemysłu.**

Wskaźniki branżowe odniesione do liczby mieszkańców wskazują, że ponadprzeciętnie dobrze rozwinęły się następujące działalności (oprócz wspomnianego wyżej pozyskiwania i przetwórstwa drewna):

- produkcja artykułów spożywczych w gminie Gostycyn - 4, najwyższy wskaźnik wśród 144 gmin województwa
- produkcja wyrobów z drewna oraz korka - gmina Śliwice - 2, gmina Cekcyn 6, gmina Lubiewo - 14, gmina Tuchola, najwyższe wskaźniki wśród 144 gmin województwa,

- produkcja mebli - gmina Śliwice - najwyższy wskaźnik wśród 144 gmin województwa - 19 lokata;
- budownictwa - gmina Gostycyn lokuje się na 20 pozycji pod względem ogólnego wskaźnika budownictwa, ale w zakresie specjalistycznych robót budowlanych- na pozycji 4.

W obszarach o małej liczbie mieszkańców, zazwyczaj notuje się nieproporcjonalnie wysoki udział usług publicznych w ogólnej liczbie zarejestrowanych podmiotów. Bez względu na liczbę ludności i niezależnie od stanu rozwoju typowych działalności gospodarczych, w każdym obszarze funkcjonują (w podobnym zakresie) - usługi związane z administracją publiczną, edukacją, ochroną zdrowia, opieką społeczną - są one utrzymywane ze środków publicznych (tzw. strefa budżetowa). Im mniejsza jest łączna liczba zarejestrowanych podmiotów, tym większy jest udział tego sektora - jest to sytuacja całkowicie typowa. Dlatego też na obszarze LGD usługi publiczne stanowią nieproporcjonalnie większą część ogółu zarejestrowanych podmiotów w systemie REGON. Łącznie podmioty działające w sekcjach O, P, Q (czyli: administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe ubezpieczenia społeczne, edukacja, opieka zdrowotna i pomoc społeczna) stanowią przeciętnie 9,5% na obszarach wiejskich województwa i 11,7 % w miastach województwa. W mieście Tuchola udział ich wynosi 15,2% w gminach Cekcyn i Lubiewo - ponad 12%, w gminie Śliwice - ponad 10, w gminie Kęsowo - 9,5%, w gminie Gostycyn - 8,7%. Tabela 9. Porównanie stanu przedsiębiorczości gmin powiatu w działalnościach kluczowych dla rozwoju gospodarczego (wskaźnik na 1000 mieszkańców)

	Sekcja C - Przetwórstwo przemysłowe	Sekcja F - Budownictwo	Sekcja G - Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	Sekcja H - Transport i gospodarka magazynowa	„Usługi publiczne” (Sekcja O - Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne, Sekcja P – Edukacja, Sekcja Q - Opieka zdrowotna i pomoc społeczna, Sekcja R - Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją)
Średnia wartość dla obszarów wiejskich województwa	7,1	10,1	18,2	5,0	7,8
Wartość minimalna dla obszarów wiejskich województwa	1,2	4,3	6,9	0,7	2,3
Wartość maksymalna dla obszarów wiejskich województwa	20,9	19,3	41,9	16,4	35,9
Wartość dla gmin:					
Cekcyn	7,2	12,0	10,6	3,6	8,7
Gostycyn	8,4	13,5	16,9	2,8	7,0
Kęsowo	4,4	5,1	16,0	2,7	5,8
Lubiewo	7,3	8,9	11,3	4,3	9,1
Śliwice	10,6	8,4	14,7	4,5	7,3
o.w.Tuchola	4,3	7,3	10,1	1,7	5,6
Śr. dla obszaru LGD	6,5	9,2	13,3	3,3	7,3
pozycje gmin wśród 127 obszarów wiejskich województwa					
Cekcyn	45	30	115	79	30
Gostycyn	28	15	46	94	55
Kęsowo	91	122	57	99	86
Lubiewo	38	66	108	60	23
Śliwice	10	79	72	54	47
o.w.Tuchola	95	97	122	119	91

Źródło: "Synteza diagnozy stanu..." A. Stańczyk 2015r.

Analizowane kluczowe działalności stanowią następujący % wszystkich zarejestrowanych podmiotów gospodarczych:
przeciętnie na obszarach wiejskich województwa - 70,1
w gminie Cekcyn - 67,7
w gminie Gostycyn - 69,4
w gminie Kęsowo - 68,9
w gminie Lubiewo - 69,3
w gminie Śliwice - 74,1
na obszarach wiejskich gminy Tuchola - 62,1

Ponieważ ogólny wskaźnik przedsiębiorczości (liczba podmiotów do liczby ludności) na obszarze LGD jest dosyć niski, to także wskaźniki częściowe (obliczane dla poszczególnych rodzajów działalności) będą niższe, niż w obszarach o ogólnie dobrym stanie rozwoju przedsiębiorczości. Na terenie obszaru LGD uwagę zwraca przede wszystkim zróżnicowana sytuacja w zakresie działalności uważanych za kluczowe dla rozwoju. W szczególności:

- W sekcji C (przetwórstwo przemysłowe) - poza obszarami wiejskimi gminy Tuchola, wszystkie gminy wykazują wskaźniki powyżej średniej,
- W sekcji F (budownictwo) - korzystna sytuacja gmin Gostycyn i Cekcyn (wyraźnie powyżej średniej, pozostałe gminy poniżej średniej, w tym Kęsowo na poziomie około połowy wartości średniej),
- W sekcji G (handel i naprawy) - wszystkie gminy wyraźnie poniżej średniej (przy średniej równej 18,2/1000, najlepsza gmina - Gostycyn - wykazuje wskaźnik 16,9/1000; bardzo niekorzystna sytuacja w gminach Cekcyn, Lubiewo i w obszarach wiejskich gminy Tuchola - wskaźniki na poziomie 10 - 11/1000),
- W sekcji H (transport i gospodarka magazynowa) - wszystkie gminy wyraźnie poniżej średniej (przy średniej 5,0/1000 - najlepsza gmina Śliwice ma wskaźnik 4,5/1000),
- w zakresie usług publicznych rozszerzonych o działalność związaną z kulturą i rozrywką (sekcja R - część podmiotów w tej sekcji to podmioty publiczne, większość komercyjne) - gminach Lubiewo i Cekcyn sytuacja korzystniejsza od średniej, w gminach Śliwice i Gostycyn - nieco gorsza, w gminie Kęsowo i na obszarach wiejskich gminy Tuchola - znacznie poniżej średniej).

Obszar LGD utożsamiany jest z **działalnościami turystycznymi**. Ich specyfika powoduje, że trudno jest statystycznie wyrazić stan rozwoju tego typu działalności (a więc wskazać jaką część podmiotów gospodarczych jest powiązana bezpośrednio lub pośrednio z działalnościami turystycznymi, albo w ich ujęciu: jaka część podmiotów gospodarczych funkcjonuje dzięki turystyce). W praktyce bardzo niewiele rodzajów działalności służy wyłącznie ruchowi turystycznemu (np. placówki handlowe obsługujące ruch turystyczny nie są w żaden inny sposób klasyfikowane niż placówki handlowe obsługujące mieszkańców) i nie jest możliwe "wydzielenie" sektora turystycznego.

W statystykach możliwa jest jedynie identyfikacja dwóch rodzajów działalności, które w zdecydowanej mierze będą związane z obsługą turystyki - a więc ich stanu rozwoju może świadczyć o potencjale turystycznym, są to:

- zakwaterowanie (dział 55) - gmina Lubiewo lokuje się na 5 pozycji pod względem wskaźnika podmiotów na 1000 mieszkańców na 1000 mieszkańców w tym dziale - firm takich działa jednak ogólnie w województwie bardzo niewiele (w całym województwie GUS wykazuje ich 685, a na obszarach wiejskich województwa - 397, na obszarze LGD - 19, a w gminie Lubiewo - 6, (nie są to pełne dane, nie uwzględniają wszystkich form udzielania noclegów,
- działalność usługowa związana z żywnością (dział) - na obszarze LGD wskazuje się 69 podmiotów tego rodzaju, w tym aż 33 w gminie Tuchola, 13 w gminie Lubiewo, 8 - Śliwice, 7 - Cekcyn, 5 - Gostycyn, 3 - Kęsowo. Wartości te - zarówno bezwzględne, jak i w odniesieniu do liczby mieszkańców, lokują gminy obszaru na odległych pozycjach w województwie. Pod względem liczby podmiotów najlepsza gmina Tuchola jest na 18 - tej pozycji, pozostałe gminy natomiast zajmują pozycje od 52 do 116. Pod względem wskaźnika na 1000 mieszkańców, najlepszy wynik ma gmina Lubiewo, gdyż zajmuje 22 pozycję.

III.3 Opis rynku pracy

III.3.1 Sytuacja demograficzna

Łączna liczba mieszkańców na obszarze LGD to 48 283 osoby. Na wsi mieszkają 34 334 osoby, a w mieście Tucholi - 13 949 osób. Gminy obszaru LGD cechują się zróżnicowaną liczbą mieszkańców. Do gmin dużych na tle województwa należy gmina Tuchola - z liczbą mieszkańców prawie 20 500. Zajmuje ona 14 pozycję wśród 144 gmin województwa kujawsko -

pomorskiego. Pozostałe gminy zaliczają się do średnich lub małych (zwłaszcza gmina Kęsowo). Wyróżnikiem gmin obszaru LGD jest bardzo mała gęstość zaludnienia na obszarach wiejskich, która wynosi 32 osoby/km². Średnia gęstość zaludnienia na obszarze LGD jest również bardzo niska i mimo wliczenia miasta Tuchola wynosi 45 osób/km², a średnia w kraju to 123 osoby/km². Niska gęstość zaludnienia jest czynnikiem istotnie ograniczającym rozwój - wpływa nie tylko na koszty zapewnienia obsługi w zakresie infrastruktury (jest to więc ważny czynnik kształtowania budżetów lokalnych), ale także ogranicza rozwój przedsiębiorczości (mały popyt generowany przez dany obszar). Gęstość zaludnienia jest niestety cechą bardzo trwałą - a więc stanowi w praktyce niezmiennie, niekorzystne uwarunkowanie rozwoju.

Na obszarach wiejskich LGD wszystkie gminy zanotowały wzrost zaludnienia w latach 2004 - 2013, miasto Tuchola natomiast minimalny spadek (różnica wynosi 27 osób). Zmiany liczby ludności na terenie powiatu mają miejsce przede wszystkim wskutek przyrostu naturalnego.

Tabela. Ruch naturalny ludności

gmina	urodzenia - przeciętna roczna liczba			zgony - przeciętna roczna liczba			przyrost naturalny - przeciętna roczna liczba		
	za ostatnie 15 lat	za ostatnie 10 lat	za ostatnie 5 lat	za ostatnie 15 lat	za ostatnie 10 lat	za ostatnie 5 lat	za ostatnie 15 lat	za ostatnie 10 lat	za ostatnie 5 lat
Cekcyn	80	82	83	61	60	62	19	23	22
Gostycyn	66	66	67	51	50	50	15	16	17
Kęsowo	53	56	59	38	38	34	15	18	26
Lubiewo	71	71	69	54	54	55	17	18	14
Śliwice	69	65	60	52	50	47	17	15	13
Tuchola - razem	220	219	221	177	177	178	43	42	44
Tuchola - miasto	141	140	145	115	115	117	25	25	27
Tuchola - obszar wiejski	79	79	77	62	62	60	17	17	16
	559	559	560	433	429	425	125	132	135

Źródło: "Synteza diagnozy stanu..." A. Stańczyk 2015r.

Gminy obszaru LGD cechują się ujemnym bilansem ruchu migracyjnego. Obszary wiejskie gminy Tuchola oraz gmina Cekcyn notują niewielki saldo dodatnie, pozostałe - saldo ujemne, które w gminach Gostycyn i Kęsowo jeśli się utrzyma może być niebezpieczne ze względu na skalę (zbyt duży ubytek w stosunku do liczby mieszkańców). Także miasto Tuchola traci mieszkańców w wyniku migracji - w ciągu 5 lat (2009 - 2013) było to łącznie prawie 260 osób. Na uwagę zasługuje fakt, że obszar jest niezbyt atrakcyjny dla napływu migracyjnego. W latach 2009 - 2013 gminy Śliwice i Gostycyn należały do obszarów o najmniejszej skali napływu migracyjnego wśród obszarów wiejskich województwa, niskie wskaźniki cechowały także pozostałe gminy z wyjątkiem obszarów wiejskich gminy Tuchola, które lokowały się wśród wartości przeciętnych.

Tabela. Ruch migracyjny ludności

Jednostka	suma napływu 2009-13	suma odpływu 2009-13	saldo 2009-13
Cekcyn	352	310	42
Gostycyn	201	288	-87
Kęsowo	215	291	-76
Lubiewo	267	294	-27
Śliwice	208	248	-40
Tuchola - miasto	589	848	-259
Tuchola - obszar wiejski	418	335	83
RAZEM	2250	2614	-364

Źródło: "Synteza diagnozy stanu..." A. Stańczyk 2015r.

Od kilku lat powszechnie dostrzeganym problemem demograficznym jest **postępujące starzenie się ludności**, przejawiające się rosnącą liczbą i udziałem ludności starszej, przy malejącej liczbie i udziale grup najmłodszych. W ujęciu grup ekonomicznych wyraża się to w najlepiej dostrzeganej formie, przez zmiany relacji grupy przedprodukcyjnej i poprodukcyjnej.

Tabela. Ekonomiczne grupy ludności w roku 2013

gmina	ogółem	przedprodukcyjny	produkcyjny	poprodukcyjny	przedprodukcyjny	produkcyjny	poprodukcyjny
		y	y	y	y	y	y

	liczba ludności				udział w ludności ogółem (%)		
Cekcyn	6678	1407	4328	943	21,1	64,8	14,1
Gostycyn	5219	1096	3336	787	21,0	63,9	15,1
Kęsowo	4451	962	2872	617	21,6	64,5	13,9
Lubiewo	5900	1329	3690	881	22,5	62,5	14,9
Śliwice	5580	1267	3536	777	22,7	63,4	13,9
Tuchola - razem	20455	4135	12921	3399	20,2	63,2	16,6
Tuchola – miasto	13949	2718	8786	2445	19,5	63,0	17,5
Tuchola – obszary wiejskie	6506	1417	4135	954	21,8	63,6	14,7
	48283	10196	30683	7404	21,11	63,56	15,33

Źródło: "Synteza diagnozy stanu..." A. Stańczyk 2015r.

Gminy obszaru LGD cechują się dość wysokim udziałem grup najmłodszych i stosunkowo niższym - grupy starszej. Należy jednak być świadomym, że ta bardzo korzystna obecnie sytuacja **nie zatrzyma procesów znacznego wzrostu liczby ludności najstarszej**. Takie wnioski wynikają m.in. z „Prognozy rozwoju ludności na terenie powiatu tucholskiego do 2035r.”, opracowanej przez Adama Stańczyka (na potrzeby Strategii Rozwoju powiatu Tucholskiego” na podstawie danych GUS. Sukcesywnie postępować będzie spadek grupy przedprodukcyjnej - obecnie na obszarach wiejskich grupa 0-17 stanowi około 22-23% ludności, w roku 2035 będzie to 16-18,5%. Grupa licząca 75 i więcej lat stanowi obecnie 5-6% i w każdej z gmin jej udział wzrośnie do co najmniej 10%, a w gminie Cekcyn - wykazującej najdalej zaawansowane procesy starzenia na obszarach wiejskich - nawet do 12% (w mieście do prawie 14%). Liczebność tej grupy wzrośnie więc prawie 2-krotnie. Najważniejsze wynikające z tego konsekwencje to:

- Zmniejszenie dochodów budżetów lokalnych w związku z ograniczeniem przedsiębiorczości – większy udział ludności starszej, przy niskich świadczeniach emerytalnych, ograniczy popyt na lokalne dobra i usługi, co spowoduje likwidację części placówek handlowych i usługowych (a więc zmniejszenie dochodów podatkowych); ponadto mniejsza liczba ludności młodej z dużym prawdopodobieństwem będzie skutkowała mniejszą skalą aktywności gospodarczej (mniejsza liczba zakładanych i działających podmiotów gospodarczych). Możliwe, że pogorszy się także dostępność do usług i handlu, co skutkować będzie pogorszeniem jakości życia.
- Konieczność likwidacji barier i ograniczeń architektonicznych i technicznych. Ograniczenia ruchowe ludności starszej powodują, że coraz liczniejszej grupie coraz trudniej będzie korzystać z różnego rodzaju usług, ze względu na bariery architektoniczne.
- Rosnące zapotrzebowanie na usługi pozwalające na zagospodarowanie wolnego czasu. Zwiększająca się liczba ludności starszej spowoduje wzrost zapotrzebowania na usługi kulturalne adresowane do tej grupy. Zainteresowanie nimi będzie rosło, gdyż będą umożliwiały nie tylko realizację zainteresowań, ale przede wszystkim integrację społeczną (przebywanie w grupie, a nie spędzanie czasu w samotności).
- Wzrost zapotrzebowania na usługi opiekuńcze. Bardzo duża atrakcyjność środowiska powiatu stwarza możliwość rozwoju usług opiekuńczych na rzecz mieszkańców innych obszarów, a nawet na rzecz zagranicy – specjalnością powiatu mogłyby stać się komercyjne domy spokojnej starości, w których zatrudnienie znajdowałiby mieszkańcy powiatu. Na terenie LSR rozwija się idea tworzenia gospodarstw opiekuńczych na bazie gospodarstw rolnych, co stwarza szanse na rozpoczynanie działalności gospodarczej przez rolników.

Tabela. Struktury płci w gminach powiatu tucholskiego w roku 2013

gmina	ludność ogółem					
	ogółem	mężczyźni	kobiety	przewaga liczby mężczyzn	przewaga liczby kobiet	wskaźnik feminizacji
Cekcyn	6678	3328	3350		22	101
Gostycyn	5219	2623	2596	27		99
Kęsowo	4451	2281	2170	111		95
Lubiewo	5900	3003	2897	106		96
Śliwice	5580	2848	2732	116		96
Tuchola - miasto	13949	6749	7200		451	107
Tuchola - obszar wiejski	6506	3261	3245	16		100
ludność w grupie 15-39 lat						
	ogółem	mężczyźni	kobiety	przewaga liczby	przewaga liczby	wskaźnik

		ni	y	mężczyzn	kobiet	feminizacji
Cekcyn	2485	1287	1198	89		93
Gostycyn	1942	1006	936	70		93
Kęsowo	1695	910	785	125		86
Lubiewo	2242	1164	1078	86		93
Śliwice	2071	1111	960	151		86
Tuchola - miasto	5088	2641	2447	194		93
Tuchola - obszar wiejski	2467	1247	1220	27		98

Źródło: "Synteza diagnozy stanu..." A. Stańczyk 2015r.

Gminy obszaru LGD cechują się generalnie przewagą liczby mężczyzn nad liczbą kobiet. Wyjątkiem jest gmina Cekcyn, gdzie liczba kobiet jest o 22 wyższa, jest to sytuacja nietypowa bowiem zazwyczaj na obszarach tradycyjnie wiejskich notuje się przewagę liczby mężczyzn, ale także gmina Tuchola, gdzie na obszarach wiejskich notuje się przewagę liczby mężczyzn (o 16), ale w mieście zdecydowaną przewagę liczby kobiet (o 451).

Dla rozwoju demograficznego kluczowe znaczenie ma struktura płci w grupie wiekowej 15 - 39 lat, odpowiedzialnej za zawiązywanie związków i odnowę pokoleniową. W tej grupie na obszarze LGD notuje się dużą nadwyżkę liczby mężczyzn (łącznie aż 742 osoby). Wskaźnik feminizacji obszaru LGD wynosi tylko 92 kobiety, na 100 mężczyzn przy czym w gminach Kęsowo i Śliwice jest to tylko 86. Tak niski wskaźnik może być przeszkodą dla rozwoju demograficznego.

III.3.2 Rynek pracy, bezrobocie na obszarze LSR

Stopa bezrobocia na obszarze LSR (czyli w powiecie tucholskim) liczona w stosunku do liczby ludności aktywnej zawodowo wyniosła w grudniu 2013r. 21,8% (w województwie kujawsko -pomorskim - 18,1%, w kraju - 13,4%).

Obszar LGD cechuje się stosunkowo niewielkimi różnicowaniami stanu bezrobocia. Największą liczbę notuje gmina Tuchola, skupiająca nieco ponad 40% ogółu bezrobotnych na całym obszarze. Najkorzystniejszy natomiast wskaźnik bezrobocia tradycyjnie notuje gmina Lubiewo. Lokuje on gminę w czwartej dziesiątce (wśród 144) gmin województwa. Pozostałe gminy – mimo iż wskaźnik liczby bezrobotnych odniesiony do liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym jest tylko nieznacznie gorszy – lokują się w siódmej i ósmej dziesiątce gmin, a więc na stosunkowo korzystnych lokatach na tle województwa. W 2013 roku najgorszy notowany w gminach naszego obszaru wskaźnik (w gminie Gostycyn) wynosił 13,7%, podczas gdy kilka gmin województwa notowało wskaźnik zbliżony lub wyższy od 20%. Pod względem bezrobocia wśród kobiet, gmina Lubiewo notuje wskaźnik wyraźnie korzystniejszy od pozostałych, ale pozostałe gminy obszaru LGD nie są silnie różnicowane.

Tabela 1. Podstawowe dane i wskaźniki o bezrobociu na terenie gmin powiatu w latach 2003-13

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
bezrobotni ogółem											
Cekcyn	746	721	698	557	431	401	486	546	504	558	578
Gostycyn	641	611	559	500	405	321	360	385	423	456	456
Kęsowo	629	604	569	478	376	240	276	344	323	371	367
Lubiewo	618	573	507	445	351	297	337	336	362	384	406
Śliwice	574	596	547	479	342	269	390	461	427	442	466
Tuchola	2483	2319	2127	1683	1283	1146	1291	1433	1443	1596	1715
wskaźnik liczby bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym (%)											
Cekcyn	19,3	18,4	17,4	13,6	10,4	9,5	11,5	12,9	11,8	12,9	13,4
Gostycyn	20,7	19,4	17,5	15,5	12,4	9,7	10,9	11,4	12,6	13,6	13,7
Kęsowo	23,7	22,5	20,9	17,3	13,5	8,5	9,8	11,9	11,2	12,8	12,8
Lubiewo	18,1	16,7	14,5	12,7	10,0	8,4	9,5	9,3	10,0	10,6	11,0
Śliwice	17,8	18,2	16,5	14,4	10,2	7,9	11,5	13,2	12,2	12,5	13,2
Tuchola	20,1	18,4	16,7	13,2	10,0	8,9	9,9	10,9	11,0	12,2	13,3

bezrobotni - kobiety											
Cekcyn	387	405	416	372	292	259	283	319	305	311	324
Gostycyn	316	312	310	300	272	192	181	217	247	232	250
Kęsowo	319	333	329	297	248	152	165	190	184	198	198
Lubiewo	312	297	296	279	226	155	169	181	201	202	214
Śliwice	291	289	304	296	249	174	220	247	229	236	248
Tuchola	1266	1217	1193	1064	863	682	697	802	829	871	941
udział kobiet (%)											
Cekcyn	51,9	56,2	59,6	66,8	67,7	64,6	58,2	58,4	60,5	55,7	56,1
Gostycyn	49,3	51,1	55,5	60,0	67,2	59,8	50,3	56,4	58,4	50,9	54,8
Kęsowo	50,7	55,1	57,8	62,1	66,0	63,3	59,8	55,2	57,0	53,4	54,0
Lubiewo	50,5	51,8	58,4	62,7	64,4	52,2	50,1	53,9	55,5	52,6	52,7
Śliwice	50,7	48,5	55,6	61,8	72,8	64,7	56,4	53,6	53,6	53,4	53,2
Tuchola	51,0	52,5	56,1	63,2	67,3	59,5	54,0	56,0	57,4	54,6	54,9

Źródło: "Synteza diagnozy stanu..." A. Stańczyk 2015r.

Tabela 2. Udział gmin w ogólnej liczbie bezrobotnych na terenie powiatu (%) w latach 2003-13

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Cekcyn	13,1	13,3	13,9	13,4	13,5	15,0	15,5	15,6	14,5	14,7	14,5
Gostycyn	11,3	11,3	11,2	12,1	12,7	12,0	11,5	11,0	12,1	12,0	11,4
Kęsowo	11,1	11,1	11,4	11,5	11,8	9,0	8,8	9,8	9,3	9,7	9,2
Lubiewo	10,9	10,6	10,1	10,7	11,0	11,1	10,7	9,6	10,4	10,1	10,2
Śliwice	10,1	11,0	10,9	11,6	10,7	10,1	12,4	13,2	12,3	11,6	11,7
Tuchola	43,6	42,8	42,5	40,6	40,2	42,9	41,1	40,9	41,4	41,9	43,0

Źródło: "Synteza diagnozy stanu..." A. Stańczyk 2015r.

Tabela 3. Udział gmin w ogólnej liczbie bezrobotnych na terenie powiatu (%) w roku 2013 według płci

	udział gminy w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w powiecie (%)			udział gminy w liczbie bezrobotnych w powiecie (%)		
	ogółem	mężczyźni	kobiety	ogółem	mężczyźni	kobiety
Cekcyn	14,1	14,1	14,1	14,5	14,0	14,9
Gostycyn	10,9	11,0	10,8	11,4	11,4	11,5
Kęsowo	9,4	9,5	9,2	9,2	9,3	9,1
Lubiewo	12,0	12,2	11,8	10,2	10,6	9,8
Śliwice	11,5	11,9	11,1	11,7	12,0	11,4
Tuchola	42,1	41,3	43,1	43,0	42,7	43,3

Źródło: "Synteza diagnozy stanu..." A. Stańczyk 2015r.

Tabela 4. Pozycja gmin powiatu na tle województwa pod względem różnych wskaźników bezrobocia w latach 2003-2013

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
pozycja gminy pod względem wskaźnika bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym (%) – na 144 gminy województwa – bezrobocie ogółem											
Cekcyn	68	70	71	46	51	56	60	96	62	72	73
Gostycyn	91	89	73	75	91	62	50	57	75	81	77
Kęsowo	133	131	126	114	108	36	30	69	52	68	58
Lubiewo	48	40	30	30	39	33	29	24	32	33	34
Śliwice	44	62	53	58	44	27	60	100	69	59	65
Tuchola	81	70	59	39	39	42	33	42	48	52	70
pozycja gminy pod względem wskaźnika bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym (%) – na 144 gminy województwa – bezrobocie wśród mężczyzn											
Cekcyn	62	44	39	22	36	43	42	63	47	66	64
Gostycyn	106	95	66	65	64	66	71	51	63	96	76
Kęsowo	133	113	97	73	83	33	17	62	51	74	60
Lubiewo	57	43	18	23	42	66	34	26	41	43	42
Śliwice	49	85	50	42	16	23	48	90	73	62	68
Tuchola	89	73	59	31	38	57	38	51	53	62	76
pozycja gminy pod względem wskaźnika bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym (%) – na 144 gminy											

województwa – bezrobocie wśród kobiet											
Cekcyn	76	98	103	86	76	76	86	111	80	79	76
Gostycyn	80	86	83	95	109	65	40	64	89	62	81
Kęsowo	129	138	137	133	124	49	49	74	54	60	56
Lubiewo	50	41	46	51	52	20	23	24	33	29	32
Śliwice	46	47	69	82	86	45	78	101	65	59	70
Tuchola	71	65	60	54	52	41	32	43	43	51	62

Źródło: "Synteza diagnozy stanu..." A. Stańczyk 2015r.

Obszar LGD obejmujący cały powiat tucholski w ostatniej dekadzie cechuje się ustabilizowaną, obiektywnie niekorzystną, sytuacją na rynku pracy. Stopa bezrobocia na naszym obszarze wynosi corocznie około 160% średniej krajowej. Oznacza to, że obszar LGD (podobnie jak województwo) naśladuje trendy ogólnokrajowe – wraz z poprawą lub pogorszeniem ogólnej sytuacji na rynku pracy w kraju.

Na obszarze LGD w 2013 r. wśród 3988 osób bezrobotnych kobiety stanowiły 54,5% tj. 2175 osób. Odnosząc liczbę bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym, obserwuje się większe dysproporcje pomiędzy płciami. Przy krótszym okresie wieku produkcyjnego, nieco większa bezwzględna liczba osób bezrobotnych powoduje, że wskaźnik bezrobocia dla kobiet jest wyraźnie wyższy, niż dla mężczyzn. Różnica ta przeciętnie wynosi 4 osoby na 100 mieszkańców – to znaczy, o ile wskaźnik udziału bezrobotnych mężczyzn w ludności w wieku produkcyjnym wynosił w 2013 r. - 11 % to w grupie kobiet było to 15,3 %.

W strukturze bezrobotnych według grup wiekowych obszar LGD wyróżnia się **bardzo dużym udziałem grupy najmłodszej**, a co za tym idzie – niskim udziałem grup starszych. W roku 2013 na ogółem 3988 osób pozostających bez pracy aż 1033 stanowiły osoby poniżej 25 roku życia, a z grupy 25-34 lata 1190 osób. Z grupy wiekowej 35-44 lata było to 716 osób, z grupy 45-54 lata – 673 osoby a 376 osób było starszych niż 55 lat. Udział najmłodszej grupy stanowił 25,9 % ogółu i był najwyższy wśród tego typu obszarów (powiatów) w województwie. Druga grupa wiekowa stanowiła 29,8% ogółu i stanowiła drugi najwyższy wynik w województwie wśród obszarów wiejskich. W tej grupie wiekowej znajdują się aż 1/3 wszystkich bezrobotnych kobiet obszaru LGD i jest to najwyższy wskaźnik wśród tego typu obszarów. **Podkreślić więc należy, że na obszarze LGD (powiatu) w dużo większym stopniu, niż w innych częściach województwa zaznacza się problem bezrobocia wśród ludności młodej.**

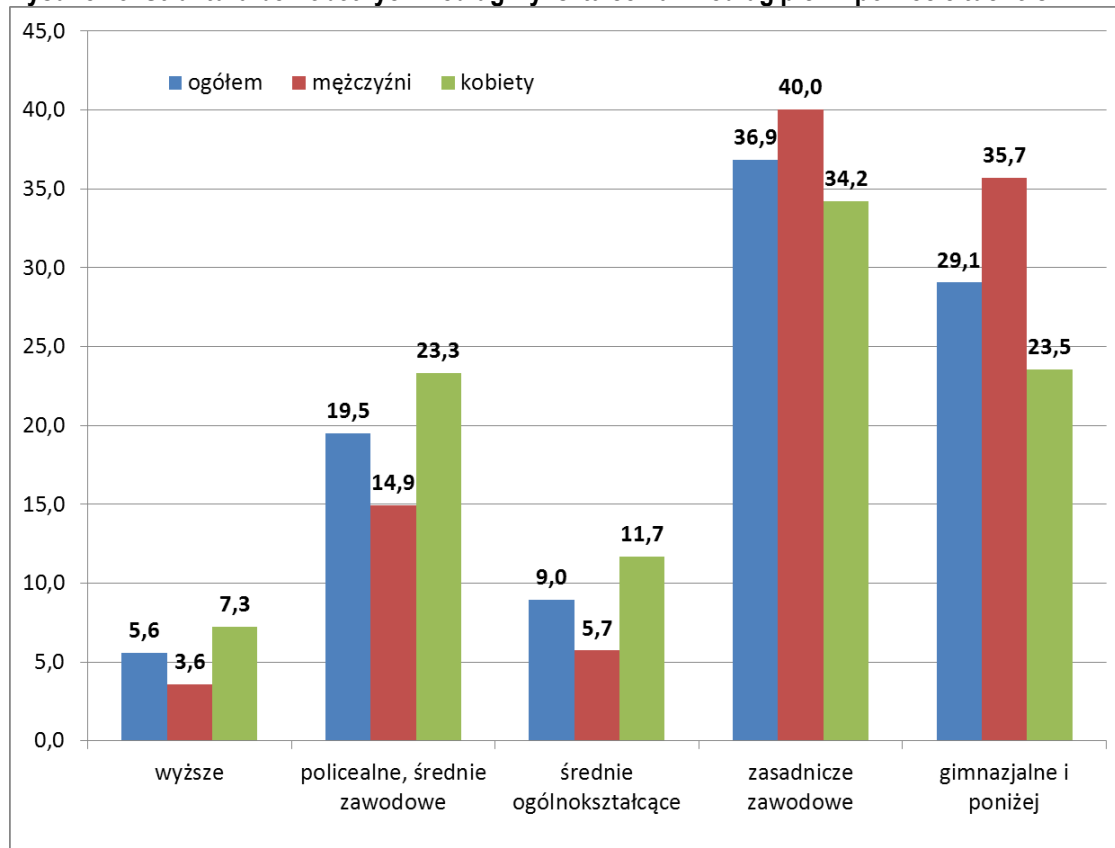
.Tabela. Udział bezrobotnych w poszczególnych grupach wiekowych w ogólnej liczbie bezrobotnych

jednostka	24 lata i mniej			25-34			35-44			45-54			55 i więcej		
	ogółem	mężczyźni	kobiety	ogółem	mężczyźni	kobiety	ogółem	mężczyźni	kobiety	ogółem	mężczyźni	kobiety	ogółem	mężczyźni	kobiety
powiat tucholski	25,9	24,9	26,8	29,8	25,3	33,6	18,0	15,8	19,8	16,9	19,5	14,7	9,4	14,6	5,1
powiaty ziemskie	21,7	21,4	21,9	28,5	25,2	31,2	20,9	19,1	22,5	18,2	19,0	17,5	10,7	15,3	7,0

Źródło: "Synteza diagnozy stanu..." A. Stańczyk 2015r.

Struktura bezrobotnych według stażu pracy wskazuje na szczególnie trudną sytuację osób dotąd nie pracujących – którzy stanowią aż 20% ogółu bezrobotnych, przy czym osoby nie mające stażu pracy wśród bezrobotnych mężczyzn stanowią 15%, a wśród bezrobotnych kobiet – ponad 24% ogółu. W każdym z tych aspektów – są to jedne z najwyższych wskaźników wśród powiatów województwa. Inną cechą charakterystyczną jest bardzo mały udział wśród bezrobotnych osób mających niewielki staż pracy (do 1 roku) – pod tym względem obszar nasz prezentuje najniższy wskaźnik w województwie, co świadczy o tym, że jeśli już mieszkańcy obszaru znajdują zatrudnienie, to bardzo rzadko dochodzi do rozwiązania stosunku pracy w ciągu pierwszego roku pracy. Pozostałe wskaźniki związane ze strukturą bezrobocia wg stażu pracy są typowe i nie wyróżniają naszego obszaru. Podobnie jak w innych tego typu obszarach wysoki jest wśród bezrobotnych udział osób, które mają zaledwie kilkuletni staż pracy (1/4 stanowią osoby o stażu 1-5 lat, a ponad 15 % osoby o stażu 5-10 lat). Generalnie wraz ze wzrostem stażu pracy maleje ryzyko pozostania bez pracy – osoby które mają co najmniej 20-letni staż pracy stanowią tylko 12 % ogółu bezrobotnych (choć wśród mężczyzn – aż 19 %, a wśród kobiet – zaledwie 6%).

Rysunek 8. Struktura bezrobotnych według wykształcenia i według płci w powiecie tucholskim w roku 2013

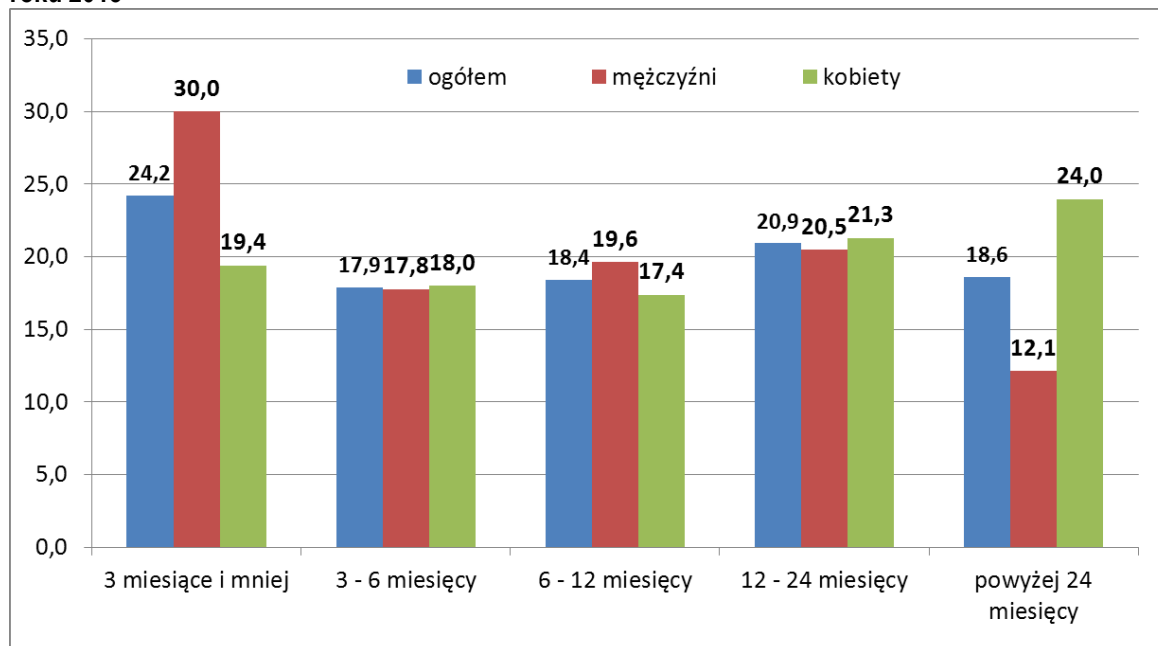

Źródło: "Synteza diagnozy stanu..." A. Stańczyk 2015r.

Struktura bezrobotnych wg poziomu wykształcenia nie jest jednoznaczna w interpretacji, bo należy tu uwzględnić kilka zmiennych, a poprzez generalizowanie pewnych zagadnień łatwo popełnić istotne błędy. Bez wątpienia sytuacja na obszarze LGD potwierdza generalną tezę, że ludność o najniższym poziomie wykształcenia jest w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy, bowiem aż 29% ogółu bezrobotnych stanowią osoby legitymujące się wykształceniem zaledwie gimnazjalnym lub nie posiadające nawet takiego wykształcenia (wśród mężczyzn odsetek ten wynosi 1/3). Bardzo niski jest wśród bezrobotnych udział osób z wykształceniem wyższym – stanowią oni 5,6% ogółu bezrobotnych. Nie można jednak generalizować, że zdobycie wyższego wykształcenia gwarantuje sukces na rynku pracy – tak niski udział osób z wyższym wykształceniem wśród bezrobotnych częściowo wynika z faktu, że wciąż ogólnie niski jest udział ludności z wyższym wykształceniem. Nie można również nie brać pod uwagę faktu, że to właśnie ludzie z wyższym wykształceniem migrują w poszukiwaniu pracy. Wśród kobiet, które cechują się wyższym wykształceniem niż mężczyźni wskaźnik bezrobocia jest wyraźnie wyższy (7% wszystkich bezrobotnych kobiet ma wykształcenie wyższe). Należy się więc spodziewać, że wraz ze wzrostem liczby osób z wykształceniem wyższym, będzie rósł ich udział wśród osób poszukujących pracy. Kobiety ogólnie prezentują wyższy poziom wykształcenia i wśród ludności dorosłej, która kształciła się przed kilkoma dekadami, wyróżniały się zdecydowanym preferowaniem szkół ogólnokształcących. Mężczyźni natomiast znacznie częściej wybierali szkoły zawodowe. W strukturze osób bezrobotnych cechy te znajdują odzwierciedlenie – w sytuacji gdy ogólnie brak jest pracy, struktura osób bezrobotnych oddaje te generalne struktury społeczne (struktura bezrobotnych jest tu wtórna w stosunku do struktury społecznej; to nie zapotrzebowanie rynku pracy jest przyczyną tych różnicowań). Dlatego też wśród bezrobotnych kobiet tak dużą część stanowiły osoby o relatywnie wysokim poziomie wykształcenia (kobiety z wykształceniem policealnym oraz średnim zawodowym i ogólnokształcącym – stanowią razem 35% bezrobotnych kobiet). Na obszarze LGD bardzo wysoki jest wśród bezrobotnych udział osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym, co sugerowałoby, że ta grupa jest szczególnie silnie narażona na brak pracy. Należy jednak w tym miejscu pamiętać, że obszar LGD cechuje się specyficzną strukturą wykształcenia ludności – wyróżnia się na tle innych obszarów bardzo dużym udziałem ludności z wykształceniem zasadniczym zawodowym – a więc w tym przypadku taki wysoki wskaźnik tej grupy wykształcenia wśród bezrobotnych, jest pochodną ogólnej charakterystyki społeczności obszaru. Można jednakże stwierdzić, że kwalifikacje mieszkańców w odniesieniu do rynku pracy są niewystarczające, wymagają podniesienia lub aktualizacji.

W lansowanych tezach o konieczności wzmacniania i rozwoju szkolnictwa zawodowego, jako instrumentu aktywnej walki z bezrobociem należałoby uwzględnić powiązanie kierunków kształcenia z potrzebami lokalnego rynku pracy. W Strategii Rozwoju Edukacji Powiatu Tucholskiego na lata 2014-2020 jako słabą stronę naszego obszaru w dziedzinie edukacji zidentyfikowano brak systemowej współpracy szkół z pracodawcami i PUP. Do słabości zaliczano także fakt, że duża liczba absolwentów szkół ponadgimnazjalnych pozostaje bez pracy lub nie kontynuuje nauki. Świadczy to m.in. niewystarczającym powiązaniu kierunków kształcenia i potrzeb lokalnego rynku pracy.

Rysunek 9. Struktura bezrobotnych według czasu pozostawania bez pracy i według płci w powiecie tucholskim w roku 2013

Źródło: "Synteza diagnozy stanu..." A. Stańczyk 2015r.

Struktura osób bezrobotnych wg czasu pozostawania bez pracy jest zasadniczo odmienna dla mężczyzn i kobiet – jest to prawidłowość typowa dla wszystkich obszarów. W większości obszarów mężczyznom łatwiej jest znaleźć pracę (większa dostępność ofert pracy), poza tym presja społeczna i ekonomiczna związana z koniecznością utrzymania rodzin powoduje, że mężczyźni cechują się większą determinacją w poszukiwaniu zatrudnienia. Z powyższych powodów, stosunkowo mała część bezrobotnych mężczyzn pozostaje długotrwale bez pracy, a więc wśród mężczyzn przeważają ci z niewielkim okresem pozostawania bez pracy. Na obszarze LGD ogólnie 24,2% bezrobotnych pozostaje bez pracy nie dłużej niż 3 miesiące, następnie 17,9% - przez okres 3-6 miesięcy, a podobna liczba (18,4% ogółu) – przez okres 6-12 miesięcy. Nieco ponad 20% pozostaje bez pracy od 1-2 lat, a 18,6% - powyżej 2 lat. Aż 30% bezrobotnych mężczyzn poszukuje pracy przez okres nie dłuższy niż 3 miesiące, a tylko 12% - przez okres ponad 2 lat. Z kolei 1/4 bezrobotnych kobiet pozostaje bez pracy przez okres ponad 2 lat, a ponad 1/5 przez okres 1-2 lat. Taka sytuacja jest niekorzystna z wielu względów – przede wszystkim długotrwałe pozostawanie bez pracy wiąże się nie tylko z postępującym pogarszaniem sytuacji ekonomicznej, ale także sukcesywną utratą kwalifikacji zawodowych i brakiem rozwoju zawodowego. Wraz ze wzrostem długości okresu pozostawania bez pracy, powrót na rynek pracy jest coraz trudniejszy, podobnie jak rozwój zawodowy po powrocie na rynek pracy.

Struktury bezrobocia wg czasu pozostawania bez pracy na obszarze LGD mają wartości bardzo zbliżone do wartości na innych obszarach wiejskich województwa – sytuacja obszaru LGD nie wyróżnia w żadnym stopniu.

Tabela 5. Zawody najczęściej występujące wśród bezrobotnych rejestrujących się w 2013r.

Kod zawodu	Nazwa zawodu	Osoby	% w ogółem bezrobotnych posiadających zawód
522301	Sprzedawca	510	12,4
722204	Ślusarz	180	4,4
752205	Stolarz	145	3,5
512001	Kucharz	138	3,4
512002	Kucharz małej gastronomii		
515303	Robotnik gospodarczy	105	2,6
331403	Technik ekonomista	95	2,3
723103	Mechanik pojazdów samochodowych	89	2,2
752105	Sortowacz materiałów drewnianych	89	2,2
931301	Robotnik budowlany	86	2,1
711202	Murarz	84	2,0

Źródło: "Informacja o pracy Powiatowego Urzędu Pracy w Tucholi w 2013r."

Charakterystyka bezrobotnych wg zawodów nie jest do końca wiarygodnym źródłem informacji, choć ma duże znaczenie w analizach porównawczych oraz przy programowaniu kierunków kształcenia w szkołach zawodowych. Podkreślić należy, że od szeregu lat bardzo duża część pracujących wykonuje prace niezwiązane bezpośrednio lub w ogóle nie związane z posiadanym wykształceniem. Dlatego też podobnie niemiernodajne są statystyki bezrobotnych wg ostatniego

miejsca zatrudnienia. Przytaczane dane należy więc traktować wyłącznie informacyjnie i nie wiązać ich z sytuacją tych branż gospodarki i których pozornie dotyczą. W 2013 r. w Powiatowym Urzędzie Pracy w Tucholi zarejestrowano 4730 bezrobotnych w tym 3767 osób poprzednio pracujących. Biorąc pod uwagę rodzaj działalności ostatniego pracodawcy wg Polskiej Klasyfikacji Działalności należy stwierdzić, że najczęściej rejestrowani bezrobotni pracowali w:

- przetwórstwie przemysłowym – 1135 osób tj. 30,1 % zarejestrowanych poprzednio pracujących

W 2013r. w PUP Tuchola zarejestrowano 4730 bezrobotnych, w tym 3767 osób poprzednio pracujących. Biorąc pod uwagę rodzaj działalności ostatniego pracodawcy wg Polskiej Klasyfikacji Działalności należy stwierdzić, że najczęściej rejestrowani bezrobotni pracowali w:

- przetwórstwie przemysłowym - 1135 osób tj. 30,1% zarejestrowanych poprzednio pracujących,
- handlu hurtowym i detalicznym, naprawa pojazdów samochodowych, wyłączając motocykle - 703 osoby tj. 18,7% zarejestrowanych poprzednio pracujących,
- budownictwie - 465 osób, tj. 12,3% zarejestrowanych poprzednio pracujących
- pozostałej działalności usługowej - 288 osób, tj. 7,6% zarejestrowanych poprzednio pracujących,
- administracji publicznej i obronie narodowej, obowiązkowych ubezpieczeniach społecznych - 252 osoby, tj. 6,7% zarejestrowanych poprzednio pracujących,
- rolnictwie, leśnictwie i rybactwie - 169 osób, tj. 4,5% zarejestrowanych poprzednio pracujących,
- działalności związanej z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi - 127 osób, tj. 3,4% zarejestrowanych poprzednio pracujących, transporcie i gospodarce magazynowej - 121 osób, tj. 3,2% zarejestrowanych poprzednio pracujących.

III.4 Działalność sektora społecznego

Na koniec czerwca 2015r., wg danych Starostwa Powiatowego w Tucholi na obszarze LSR funkcjonowało 85 stowarzyszeń zarejestrowanych w KRS, 53 ochotnicze straże pożarne, 23 uczniowskie kluby sportowe, 13 klubów sportowych, 2 fundacje, 10 stowarzyszeń zwykłych, co daje łącznie 186 podmiotów. Wg danych GUS (na 31.12.2014r.) powiat tucholski zajmował 1-sze miejsce wśród powiatów województwa kujawsko – pomorskiego pod względem liczby zarejestrowanych NGO na 10 tys. mieszkańców (37 NGO).

Jednakże liczba zarejestrowanych organizacji nie jest jednoznaczna z aktywnością tych podmiotów. Z badań III sektora przeprowadzonego przez Stowarzyszenie Klon/Jawor wynika, że wśród zarejestrowanych organizacji aktywnie działa 60-80%. Drugi problem, który zaobserwowaliśmy podczas ponad 10-letniej współpracy z organizacjami pozarządowymi, to niewystarczająca aktywność dużej części mieszkańców i stosunkowo niewielka grupa aktywnych osób. Wśród tych osób występuje coraz częściej syndrom "wypalenia". Tych lokalnych liderów należy więc wspierać w szczególności sposób, także poprzez aktywizację osób do tej pory nie angażujących się w życie społeczne.

Na wzrost aktywności organizacji pozarządowych wpływ miały różnorodne, prowadzone od wielu lat działania samorządów (otwarte konkursy ofert), ale także innych organizacji pozarządowych. Towarzystwo Miłośników Ziemi Cekcyńskiej jako Lokalna Organizacja Grantowa (finansowana ze środków Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności, program *Działaj Lokalnie*) zrealizowała 5 konkursów grantowych, przyznając kilkadziesiąt dotacji w wysokości 2-4 tys. zł. LGD "Bory Tucholskie" realizując 3-letni projekt finansowany w ramach POKL, animowała lokalne NGO-sy, zachęcała je do tworzenia sieci współpracy, wykorzystując m.in. mechanizm regrantingu. Działania te niewątpliwie miały wpływ na aktywność i liczbę organizacji pozarządowych na terenie LGD.

Organizacje pozarządowe mogły realizować swoje pomysły w ramach działań osi 4 LEADER PROW 2007-2013. Ze środków Lokalnej Strategii Rozwoju "Borowiacka grapa" wdrażanej przez LGD Bory Tucholskie organizacje pozarządowe zrealizowały 61 projektów na kwotę 1.278.161,00 zł, co stanowiło 36% środków dostępnych na działanie "małe projekty". Tylko 22 organizacje z terenu powiatu tucholskiego było beneficjentami tych projektów (niektóre oczywiście kilkakrotnie), co stanowi ok. 13% uprawnionych organizacji. Jest to bardzo mały odsetek, który wskazuje na potrzebę aktywizacji, zwłaszcza pozostałych organizacji.

Specyficznym i szeroko rozwiniętym na naszym obszarze rodzajem aktywności organizacji pozarządowych są wioski tematyczne, o których szerzej piszemy w roz. III.8. Jest to przykład próby komercjalizacji usług świadczonych przez stowarzyszenia.

Bez wątpienia aktywność społeczna jest ważnym elementem budowania społeczeństwa obywatelskiego i tworzy lepsze warunki szeroko rozumianego rozwoju społecznego.

III.5 Wskazanie problemów społecznych

Miarą trudnej sytuacji materialnej jest skala potrzeb w zakresie pomocy społecznej. Środowiskową pomoc społeczną definiuje się jako pomoc pieniężną i niepieniężną przyznaną osobom mającym problemy z samodzielnym funkcjonowaniem w środowisku. Pomoc może mieć wymiar świadczeń pieniężnych (zasiłki stałe, okresowe, celowe oraz

niepieniężne, m.in. praca socjalna, pomoc rzeczowa, usługi opiekuńcze). Tak więc poza szczególnymi przypadkami losowymi, wysoka skala pomocy społecznej w danym obszarze będzie praktycznie zawsze wskazywała na trudne warunki materialne.

Wielkość pomocy społecznej nie zawsze jest porównywalna w szeregach czasowych, bowiem uzyskiwanie świadczeń regulowane jest prawnie i ogólnie regulacje dotyczące zasad przyznawania pomocy wpływają na zasięg pomocy, czyli udział ludności nią objętej.

Dobrym przykładem są tu zasiłki przyznawane w zależności od sytuacji materialnej, kwota będąca podstawą przyznawania pomocy jest zmienna. Coroczne zmiany nie muszą więc być efektem poprawy lub pogorszenia sytuacji materialnej, ale mogą być skutkiem zmian prawa. Wielkość pomocy społecznej pozostaje jednak zawsze porównywalna w tym samym okresie w ujęciu terytorialnym, bowiem zasady przyznawania pomocy są takie same dla wszystkich gmin, a więc zróżnicowanie skali pomocy w danym roku jest adekwatne do zróżnicowania skali potrzeb.

Liczba gospodarstw domowych, które korzystają w ostatnich latach ze świadczeń pomocy społecznej na obszarze LGD wynosi około 2000 do 2400 rocznie, a liczba osób należących do tych gospodarstw waha się między 7 a 9 tysięcy. Dane te obejmują wszystkie rodziny i wszystkie osoby objęte pomocą bez względu na liczbę udzielen takiej pomocy w ciągu roku i skalę materialną tej pomocy.

Tabela 17. Liczba gospodarstw domowych, które w danym roku skorzystały ze świadczeń pomocy społecznej

	2009	2010	2011	2012	2013
Cekcyn	282	262	288	268	312
Gostycyn	254	245	237	232	271
Kęsowo	528	435	254	221	322
Lubiewo	312	266	270	231	263
Śliwice	326	306	293	293	313
Tuchola	1031	1056	998	891	906

Źródło: "Synteza diagnozy stanu..." A. Stańczyk 2015r.

Tabela 18. Liczba osób - członków gospodarstw domowych, które w danym roku skorzystały ze świadczeń pomocy społecznej

	2009	2010	2011	2012	2013
liczba osób					
Cekcyn	1085	968	1048	948	1087
Gostycyn	843	837	789	732	886
Kęsowo	1764	1626	895	775	1121
Lubiewo	1158	1033	1018	880	997
Śliwice	1270	1207	1156	1119	1172
Tuchola	3297	3246	2977	2541	2563
udział w liczbie ludności ogółem (%) – zasięg korzystania z pomocy społecznej					
Cekcyn	16,5	14,7	15,9	14,2	16,3
Gostycyn	16,2	15,9	15,0	13,9	17,0
Kęsowo	39,9	36,2	19,9	17,2	25,2
Lubiewo	20,0	17,7	17,4	15,0	16,9
Śliwice	23,3	21,6	20,7	20,0	21,0
Tuchola	16,3	15,9	14,6	12,4	12,5

Źródło: "Synteza diagnozy stanu..." A. Stańczyk 2015r.

Tabela 19. Zasięg korzystania z pomocy społecznej w powiecie tucholskim wg grup ekonomicznych - wskaźnik wyliczono jako udział korzystających w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym odpowiednio do ludności ogółem w tym wieku

Powiat tucholski	2009	2010	2011	2012	2013	pozycja w 2013 (na 23)
ludność ogółem	19,8	18,5	16,4	14,5	16,2	4
grupa przedprodukcyjna	36,1	34,9	30,6	27,3	30,7	4
grupa produkcyjna	17,3	16,2	14,5	12,9	14,4	6
grupa poprodukcyjna	4,4	3,4	3,1	2,7	3,5	17

Źródło: "Synteza diagnozy stanu..." A. Stańczyk 2015r.

Oznacza to, że zasięg korzystania z pomocy społecznej, czyli udział mieszkańców objętych świadczeniami wynosi na obszarze LGD w 2013r. przeciętnie 16,2% i lokuje obszar (powiat) wśród jednostek o największej skali potrzeb.

W ujęciu poszczególnych gmin, największa skala pomocy - ponad 25% mieszkańców, dotyczy gmin Kęsowo, a najmniejsza 12,5% gminy Tuchola. W pozostałych gminach wskaźniki oscylują na poziomie od 16% do 21%.

Można więc powiedzieć, że zjawisko korzystania z pomocy społecznej ma charakter dość powszechny ponieważ dotyczy od 16% do 25% liczby mieszkańców. W skali powiatu dostępne są też dane dotyczące szczegółowych struktur wieku, osób objętych pomocą. Wynika z nich, że **aż 31% dzieci żyje w rodzinach objętych pomocą społeczną**. Z faktu, iż tylko 14% ludności w wieku produkcyjnym korzysta z pomocy społecznej należy wnioskować, że pomoc adresowana jest w dużej mierze do rodzin wielodzietnych. Zarówno w jednej jak i w drugiej grupie ekonomicznej obszar LGD wyróżnia się na tle województwa.

Niewiele obszarów ma gorsze wskaźniki, tylko 3 notują wyższy wskaźnik udziału dzieci i młodzieży zamieszkującej rodziny objęte pomocą społeczną, a tylko w 5 -ciu notuje się wyższy udział ludności w wieku produkcyjnym żyjących w rodzinach objętych pomocą.

Bez wątpienia fakt, że aż 14% ludności w wieku produkcyjnym korzysta z pomocy socjalnej, jest pochodną wysokiego poziomu bezrobocia oraz niskich poziomów dochodów uzyskiwanych przez osoby pracujące (w rodzinach wielodzietnych spełnienie kryterium dochodowego, przy niskim poziomie wynagrodzeń i wysokim poziomie bezrobocia, sugerującym, że jedno z małżonków nie pracuje, nie jest trudne).

Tabela 21. Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku – zmiany w latach 2008-2013

gmina	2008	2009	2010	2011	2012	2013
	%	%	%	%	%	%
Cekcyn	71,2	66,3	60,5	56,4	50,7	47,2
Gostycyn	64,0	59,3	54,3	50,2	44,4	42,7
Kęsowo	67,2	59,1	56,0	54,2	48,2	43,9
Lubiewo	66,5	61,6	59,6	56,8	53,1	49,4
Śliwice	77,9	72,4	66,2	65,7	60,8	59,7
Tuchola	56,7	51,5	47,6	43,9	39,7	37,4

Źródło: "Synteza diagnozy stanu..." A. Stańczyk 2015r.

Interesującym i bardzo wymiernym wskaźnikiem sytuacji materialnej rodzin posiadających dzieci, jest skala udzielania zasiłków rodzinnych. Jest to rodzaj zasiłku, który jest bezpośrednio powiązany z poziomem dochodów uzyskiwanych przeciętnie na jedno gospodarstwo domowe (jest też bardzo niewielka część zasiłków rodzinnych nie związanych z kryterium dochodowym, ale w ogólnej liczbie ze względu na niewielką skalę można je pominąć).

W przypadku gmin obszaru LGD, zasiłek rodzinny jest pobierany na od 40% do 50% dzieci w wieku do 17 lat (wyjątek stanowią gminy Tuchola z nieco niższym i Śliwice ze znacznie wyższym wskaźnikiem). Inaczej rzecz ujmując, od 37,4% dzieci w gminie Tuchola do prawie 60% dzieci w gminie Śliwice żyje w rodzinach, w których dochód w przeliczeniu na 1 członka rodziny jest na tyle niski, że uprawnia do uzyskania tego świadczenia. **Warto zauważyć, że w roku 2013 na obszarze LGD (powiecie tucholskim) wskaźnik ten wyniósł przeciętnie 44,4%** - podczas gdy najniższy w mieście Bydgoszcz wynosił 20,3% a najwyższy w powiecie lipnowskim - 54,1% i **daje nam to 4 pozycję w województwie**. Spośród 144 gmin województwa, 4 pozycję zajmowała gmina Śliwice.

Tabela. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej według przyczyn w 2014 r.

Jedn. terytorialna	Ubóstwo	Bezdomność	Potrzeba ochrony macierzyństwa	Bezrobocie	Niepełnosprawność	Długotrwała choroba	Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	Przemoc w rodzinie	Potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	Alkoholizm	Narkomania	Trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego	Sytuacja kryzysowa
Cekcyn	189	0	33	150	100	90	47	1	0	13	0	0	0
Gostycyn	40	2	8	84	17	8	68	4	0	48	0	2	0
Kęsowo	56	0	33	125	94	88	13	0	0	6	0	1	2
Lubiewo	195	0	46	137	96	31	47	0	0	10	0	0	1
Śliwice	242	0	9	180	109	64	118	0	0	1	0	3	0
Tuchola	636	12	98	554	377	128	103	5	0	63	1	17	0

Powiat Tucholski	1358	14	227	1230	416	409	396	10	0	141	1	23	3
---------------------	------	----	-----	------	-----	-----	-----	----	---	-----	---	----	---

Źródło: Strategia Obszaru Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Powiatu Tucholskiego 9na podst. danych OPS, Tuchola 2015r.

Zgodnie z danymi Ośrodków Pomocy Społecznej, wśród najważniejszych przyczyn korzystania z pomocy społecznej należy wymienić ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność, długotrwała chorobę oraz bezradność w sprawach opiekuńczo - wychowawczych.

Natomiast najczęstsze przyczyny popadania w ubóstwo to bezrobocie, uzależnienia, choroby oraz niedostosowanie społeczne. Na zagrożenie ubóstwem ma wpływ przede wszystkim sytuacja na rynku pracy – najbardziej zagrożone ubóstwem są gospodarstwa domowe utrzymujące się z innych niezarobkowych źródeł utrzymania (poza emerytami i rencistami). Są to przede wszystkim osoby bezrobotne, dla których głównym źródłem utrzymania są świadczenia pomocy społecznej. Na kolejnych miejscach znajdują się renciści i rolnicy. Zagrożenie ubóstwem jest także skorelowane z liczbą osób w gospodarstwie domowym – aż 26,9% gospodarstw domowych składających się z małżeństwa i minimum 4 dzieci żyło w Polsce w 2014 roku poniżej granicy ubóstwa skrajnego.

Kolejnym ważnym czynnikiem w analizie ubóstwa jest liczba osób niepełnosprawnych w gospodarstwie domowym. Prawie 4% mieszkańców powiatu to osoby niepełnosprawne. W 2013 r. Powiatowy Zespół Orzekania o Niepełnosprawności wydał 1560 orzeczeń o niepełnosprawności. Zaliczenie do osób niepełnosprawnych oraz ustalenie stopnia niepełnosprawności jest bardzo istotne w kontekście możliwości uzyskania świadczeń społecznych oraz dla sytuacji osób niepełnosprawnych na rynku pracy. Istotnym zadaniem jest więc wsparcie integracji społeczno-zawodowej osób niepełnosprawnych. Zajmują się tym m.in. takie placówki jak Zakład Aktywności Zawodowej w Tucholi (główny zakres działalności to usługi cateringowe i noclegowe), Środowiskowy Dom Samopomocy i Warsztaty Aktywności Zawodowej (placówki dziennego pobytu dla osób niepełnosprawnych, rozwijające umiejętności niezbędne do samodzielnego życia). Wsparcie dla osób niepełnosprawnych oferuje m.in. Stowarzyszenie Rodziców Dzieci Specjalnej Troski. Ponadto w Małym Gacnie (gm. Cekcyn) rehabilitację dla dzieci, młodzieży i dorosłych prowadzi Ośrodek Rehabilitacji Neuron. Różnorodne działania w ramach rehabilitacji społecznej i zawodowej prowadzi także Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie oraz ośrodki pomocy społecznej. Oprócz rehabilitacji społeczno - zawodowej osoby niepełnosprawne pod względem ruchowym potrzebują także wsparcia w kwestii likwidacji barier architektonicznych. Nowopowstająca infrastruktura zazwyczaj jest dostosowana do potrzeb osób z ograniczoną mobilnością ruchową, jednakże jest wiele obiektów które nie spełniają standardów w tym zakresie.

Trendy w strukturze demograficznej ludności wymuszają zmiany nie tylko w zakresie prawa pracy czy systemu ubezpieczeń społecznych, ale także wymagają stworzenia bądź dostosowania infrastruktury społecznej dla osób starszych. W powiecie tucholskim, poza Domem Pomocy Społecznej w Wysokiej (przy czym jest to placówka dla osób przewlekłe somatycznie chorych) w zakresie aktywizacji osób starszych najszerzej działają organizacje pozarządowe. Są to oddział i koła Polskiego Związku Emerytów, Rencistów i Inwalidów, kluby seniora, Uniwersytet III Wieku w Tucholi oraz Lubiewie i inne. Od 2015 r. rozpoczął działalność Dom Dziennego Pobytu w Gostycynie, prowadzony przez Spółdzielnię Socjalną "Borowiacki Wigor" - jest to jedyny obiekt zapewniający dzienną opiekę nad osobami starszymi. Najważniejsze zdiagnozowane potrzeby w zakresie rozwoju usług opiekuńczych to przede wszystkim potrzeba tworzenia nowych placówek dla osób starszych w szczególności w formie dziennych domów pobytu. W powiecie potrzebne jest utworzenie sieci gospodarstw opiekuńczych oraz klubów integracji dla osób starszych, a także środowiskowych domów pomocy dla osób z niepełnosprawnością (w tym z zaburzeniami psychicznymi) w tym na bazie gospodarstw rolnych i agroturystycznych. W zakresie poradnictwa rodzinnego zgłaszane są potrzeby zatrudnienia prawnika, psychologa oraz terapeuty a także wsparcie ze strony asystenta rodziny. Pomocy wymagają również osoby niepełnosprawne (zarówno dzieci i dorośli) w formie włączenia społecznego i ułatwienia im dostępu do usług rehabilitacyjnych i sprzętu rehabilitacyjnego, a także zapewnienia asystentury dla osób zależnych w miejscu ich zamieszkania.

Obserwuje się jednak wyraźne braki w infrastrukturze pomocy społecznej i systemie wsparcia dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, gdyż wsparcie oferowane systemowe jest niewystarczające.

III.6 Wykazanie wewnętrznej spójności obszaru LSR

Obszar LSR obejmuje 6 gmin: Cekcyn, Gostycyn, Kęsowo, Lubiewo, Śliwice i Tucholę. Powyższe gminy stanowią administracyjnie obszar powiatu tucholskiego, więc mamy do czynienia ze **spójnością przestrzenną**.

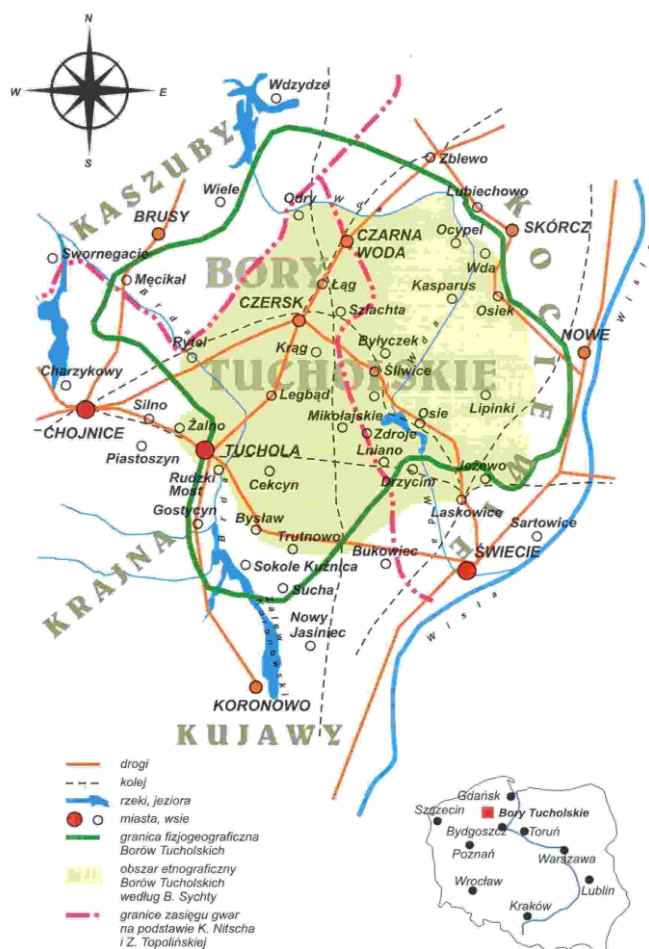
Obszar objęty LSR zajmuje część regionu Borów Tucholskich. Gminy z tego obszaru łączy podobieństwo ukształtowania terenu, na który wpływ miały zlodowacenia. Szczególnie wyróżnia się płaska i piaszczysta równina sandrowa oraz polodowcowe rynny, wypełnione przez długie i głębokie jeziora oraz rzeki. Powyższe ukształtowanie terenu wskazuje na **spójność geograficzną**.

O **spójności przyrodniczej** decyduje głównie ponadprzeciętna lesistość i duży udział obszarów objętych różnymi formami ochrony przyrody (64,4%). Dominują tu charakterystyczne bory sosnowe z domieszkami dębów, buków i brzoź. Występują te same gatunki zwierząt. Poza podobieństwami świata roślinnego i zwierzęcego, tereny te łączą zbliżone warunki klimatyczne.

O **spójności kulturowej** świadczy wspólna kultura zwana borowiacką, przejawiająca się m.in. kultywowaniem tradycji i zwyczajów, wspólną gwarą, zbliżonymi pieśniami i przyśpiewkami oraz charakterystycznymi dla obszaru potrawami. Nie bez znaczenia dla spójności kulturowej są wspólne doświadczenia historyczne (zabory - krzyżacki i pruski). O wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorach kulturowych tego obszaru świadczy ustanowienie tutaj przez Komitet MaB UNESCO Światowego Rezerwatu Biosfery „Bory Tucholskie”.

III.7 Dziedzictwo kulturowe

Sześć gmin, na obszarze których działa Partnerstwo LGD „Bory Tucholskie”, jak sama nazwa wskazuje położonych jest na obszarze Borów Tucholskich. Jest to nie tylko kraina geograficzna, ale także region etnograficzny. Na załączonej mapce zaznaczono obszar Borów Tucholskich jako krainy geograficznej, jak i regionu etnograficznego opisywanego przez B. Sychtę oraz proponowane przez językoznawców granice zasięgu języka kaszubskiego i gwar: kociewskiej i borowiackiej.

Mapa. Granice Borów Tucholskich

Opracowanie mapy: J. Umiński

Wiele podobieństw występujących w kulturze duchowej i materialnej Kaszub, Borów Tucholskich i Kociewia wzięło się z ich wspólnych korzeni. Na przestrzeni wieków wykształciła się charakterystyczna kultura zwana **borowiacką**. Borowiacy mają więc swoją charakterystyczną sztukę ludową, kulinaria, pieśni i gwarę. Kultura ta jest ciągle żywa, ale to dzięki staraniom wielu osób. Wielu twórców należy do Stowarzyszenia Twórców Ludowych w Lublinie, Borowiackiego Towarzystwa Kultury lub Zrzeszenia Kaszubsko – Pomorskiego. Biorą oni czynny udział w licznych wystawach i przeglądach. W Tucholi znajduje się największy i najsilniejszy lokalny ośrodek haftów kaszubskich, działają 3 kluby hafciarskie: „Złoty i Bursztynowy Barw”, „Złotnica” i Zespół Haftu Artystycznego. Działają także zespoły kultywujących dziedzictwo

kulturowe tego terenu. Są to zespoły folklorystyczne (np. Młodzi Borowiacy, Frantówki Bysławskie, Cisowianie), chóry (np. Orfeusz ze Śliwic), orkiestry dęte, a także grupy związane z tradycjami myśliwskimi (np. Zespół Sygnalistów Myśliwskich „Jenot”). Zarówno Koła Gospodyń Wiejskich, jak i osoby prywatne aktywnie promują dziedzictwo kulinarne Borów Tucholskich. Wiele produktów zostało wpisanych na Listę Produktów Tradycyjnych Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi (mace borowiackie, grzybowniczeki, fjut), wiele otrzymało nagrody na ogólnopolskich i lokalnych konkursach kulinarnych (np. polewka na maślanec, szandar, śliwki cynamonki).

Na naszym terenie organizowanych jest wiele imprez promujących lokalne dziedzictwo. Jedną z najbardziej specyficznych dla regionu jest "Historyczny Pochód Borowiaków", odbywający się w Tucholi. W organizację tego barwnego przemarszu postaci historycznych i innych prezentujących miejsca, wydarzenia związane z regionem włączają się organizacje pozarządowe i samorządy z terenu całego powiatu tucholskiego. Do imprez specyficznych dla naszego regionu należy zaliczyć także konkurs "Kulinarne dziedzictwo Borów Tucholskich" (podczas którego prezentowane są potrawy i produkty związane z Borami Tucholskimi) oraz wydarzenie "Marka Lokalna Bory Tucholskie". Znak promocyjny **Marka Lokalna Bory Tucholskie** przyznawany jest od 2008 roku w celu promocji lokalnych produktów, inicjatyw i usług. Znak ten podkreśla wyjątkową jakość oraz szczególny związek produktów z Borami Tucholskimi. O jego przyznanie mogą ubiegać się podmioty gospodarcze, organizacje społeczne, instytucje oraz osoby prywatne działające na obszarze Lokalnej Grupy Działania „Bory Tucholskie”.

Silną stroną obszaru Partnerstwa LGD Bory Tucholskie jest z pewnością ogólnie duża aktywność społeczna w kierunku propagowania kultury borowiackiej i budowania tożsamości regionalnej Borowiaków. Jednocześnie jednak pojawia się potrzeba stałej promocji lokalnego dziedzictwa kulturowego przy ograniczonej ilości środków finansowych. Regionaliści - pasjonaci muszą wychować swoich następców, którzy będą kontynuowali ich pasję, by kultura borowiacka nie zanikła. Szczególnie istotne są tutaj działania zawierające elementy integracji międzypokoleniowej - tożsamość regionalną trzeba budować już wśród najmłodszego pokolenia, bo daje to najlepsze efekty.

III.8 Atrakcyjność turystyczna

O atrakcyjności turystycznej obszaru LSR decydują przede wszystkim walory przyrodnicze, czyli położenia na terenie Borów Tucholskich.

Cecha charakterystyczną obszaru jest bardzo duży udział obszarów leśnych – aż 49,8% oraz duża liczba jezior (powierzchnia aż 109 z nich przekracza 1 ha, a około 30 - ponad 20 ha). Obszar Partnerstwa LGD BT powszechnie postrzegany jest jako obszar o wyjątkowo wysokiej jakości środowiska, o czym świadczy objęcie 64,8% terenu różnymi formami ochrony, takimi jak:

- rezerваты przyrody - 9 szt. o pow. 2588,77 ha. Największy z nich to "Dolina rzeki Brdy" o pow. 1681,5 ha, a najmniejszy "Rezerwat Cisów Jelenia Góra im. Kazimierza Szlachetko" o powierzchni 4,39 ha. Na naszym terenie znajduje się też jeden z najstarszych rezerwatów w Europie: "Cisy Staropolskie im. Leona Wyczółkowskiego" w Wierzchlesie.
- parki krajobrazowe - 3 szt.:
 - Tucholski Park Krajobrazowy o pow. 36 983 ha i otulinie 15 946 ha, znajdujący się na obszarze LGD (71,2%) i w województwie pomorskim;
 - Wdecki Park Krajobrazowy o pow. 23 786,39 ha, z czego na obszarze LGD 582 ha
 - Krajeński Park Krajobrazowy o pow. 73 850 ha, z czego obszar 8 330 ha to teren LGD,
- zespoły chronionego krajobrazu - 4
- zespoły przyrodniczo - krajobrazowe - 1
- obszary Natura 2000.

Ustanowienie każdej z form chronionych wiąże się z nałożeniem określonych ograniczeń w możliwościach zagospodarowania, istotnych dla lokalnej gospodarki.

Ważnym podkreśleniem jest fakt powołania przez Komitet Man&Biosphere przy UNESCO w czerwcu 2010r. Rezerwatu Biosfery Bory Tucholskie. Ten największy tego typu obszar w Polsce zajmuje powierzchnię 3195 km², z czego ¼ to obszar Partnerstwa LGD. Głównym celem rezerwatów biosfery jest promocja terenów nimi objętych (jako równowagi pomiędzy działalnością człowieka, a zachowaniem walorów przyrodniczych) oraz prowadzenie badań nad środowiskiem oraz edukacja ekologiczna. Edukacja ta jest szczególnie istotna wobec **niskiej świadomości ekologicznej mieszkańców** (o czym świadczy bardzo niska liczba wskazań na potrzebę realizacji działań proekologicznych w ankiecie przeprowadzonej przez LGD BT - tylko 56 osób na 741 biorących udział w badaniu). Mieszkańcy bardzo często traktują nasze czyste środowisko jako coś zwyczajnego, danego nam raz na zawsze. Należy uświadamiać wszystkim, że tak nie jest, stąd konieczne są działania szkoleniowe i innego typu wydarzenia o charakterze pro-środowiskowym i mającym na celu przeciwdziałanie zmianom klimatu. Do uwzględniania rozwiązań sprzyjających ochronie środowiska i/lub zwiększeniu świadomości ekologicznej zachęcać należy także beneficjentów projektów realizowanych w ramach LSR.

Zagospodarowanie turystyczne obszaru LSR jest coraz lepsze, ale nadal niewystarczające do zapotrzebowania. Na terenie powiatu wyznaczono kilkanaście szlaków turystycznych - pieszych, rowerowych i wodnych. Ugruntowaną renomę ma przede wszystkim szlak wodny Brdy, który jest powszechnie uznawany za jeden z najpiękniejszych szlaków kajakowych.

Pod względem szlaków pieszych i rowerowych (ok. 500 km) rejon Borów Tucholskich stanowi największą ich koncentrację w województwie. Zdecydowanie jednak brakuje ścieżek rowerowych - ich długość na terenie LSR wynosi niespełna 11 km. Lokalizację ścieżek przedstawia poniższa tabela.

Tabela: Istniejące ścieżki rowerowe

Gmina	Wykaz dróg
Cekcyn	Na sieci dróg gminnych nie ma wydzielonych pasów bądź ścieżek rowerowych. Wydzielono jeden ciąg pieszo-rowerowy - przy ul. Dworcowej w Cekcynie w ciągu drogi powiatowej nr 1026C.
Gostycyn	Na terenie gminy istnieje jedna ścieżka rowerowa o długości ok 300 metrów wzdłuż drogi powiatowej nr 1038C
Kęsowo	Wieszczyce – Kęsowo, Kęsowo - Tuchółka
Lubiewo	Fragment ścieżki przy drodze powiatowej Bysław - Bysławek
Śliwice	Ścieżka pieszo-rowerowa na odcinku Śliwice – Lińsk wzdłuż drogi powiatowej 1017C (2,3 km) Ścieżka pieszo-rowerowa na odcinku Śliwice – Łoboda wzdłuż drogi powiatowej 1007C (2,3 km)
Tuchola	Oznakowane ścieżki rowerowe/pieszo-rowerowe: Przy drogach wojewódzkich: • Legbąd-Kłoczek (do modernizacji). Długość około 3 km; • Tuchola-Rudzki Most; • Tuchola-Szosa Bydgoska. Przy drogach gminnych: • Tuchola: ul. Świecka, długość 0,83 km; • ścieżka rowerowa pomiędzy ul. Podmiejską, a Jeziorną (j. Głęboćek). Długość: 1,47 km.

Źródło: Strategia Obszaru Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Powiatu Tucholskiego - na podst. danych Urzędów Gmin.

Na atrakcyjność turystyczną wpływają także obiekty dziedzictwa kulturowego. Na obszarze LSR, szczególnie w mniejszych i mniej zurbanizowanych miejscowościach, znaleźć można pozostałości charakterystycznego budownictwa związanego z kulturą grupy etnicznej Borowiaków, zamieszkującej ten teren. Drewniane chałupy pochodzące z połowy XIX w. spotkać można między innymi w: Cekcynku, Ludwichowie, Małym Gacnie, Ostrowie, Starym Suminie, Trzebcinach, Zielonce, Sucheju, Krągu, Lińsku, Rosochatce, Śliwicach, Raciążu, Rzepicznym.

Na obszarach o lepszych warunkach rozwoju rolnictwa, zachowało się kilkanaście dworów (często z parkami). Można je spotkać między innymi w: Dąbrówce, Kiełpinie, Małej Komorzy, Wysokiej, Kęsowie, Tuchółce, Małej Kloni, Motylu, Wielkiej Kloni, Starym Suminie. W Kamienicy atrakcją jest XVIII-wieczny pałac. W kilkunastu miejscowościach atrakcjami są także XIX-wieczne lub z początku XX w. - kościoły, w tym zwłaszcza zespół klasztorny w Bysławku. Wśród najciekawszych obiektów zabytkowych w Tucholi wymienić należy pozostałości murów miejskich oraz Muzeum Borów Tucholskich. W Raciążu zrekonstruowane zostały pozostałości grodziska. Interującym elementem dziedzictwa kulturowego jest system umocnień (linia obronna) z zachowanymi bunkrami z lat 30-tych, położony w gminie Kęsowo. Unikatowym w skali kraju jest inny element dziedzictwa historycznego, a mianowicie funkcjonujący pod koniec II wojny światowej poligon rakietowo-doświadczalny "Heidekraut" ("Wrzos") w gminie Cekcyn. Bardzo ciekawą atrakcją powiatu, specyficzną ze względu na charakter zastosowanych rozwiązań i rzadkość w tej części kraju, jest głębinowa kopalnia węgla brunatnego w Pile. Zdecydowanie unikatowy na skalę europejską jest system nawodnień Wielkiego i Małego Kanału Brdy) z akweduktem w Fojutowie (skrzyżowanie Wielkiego Kanału Brdy i Czerskiej Strugi). Część obiektów zabytkowych wymaga dużych nakładów finansowych, z powodu złego stanu technicznego lub w związku z potrzebą wykreowania na ich bazie komercyjnych usług turystycznych.

Unikatową atrakcją są z pewnością wioski tematyczne (grzybowa, górnicza, miodowa, jabłoni, borowiacka, kwiatowa, ptasia, kolejarska, rakietowa, a w niedalekim sąsiedztwie także chlebowa). Na bazie lokalnych zasobów mieszkańcy tworzą oferty, które w różnym stopniu są skomercjonalizowane i "sprzedawane" turystom. Sieć wiosek tematycznych jest ważnym wyróżnikiem obszaru, ale cały czas wymaga wsparcia w zakresie poszerzania oferty i promocji.

Na uwagę zasługują muzea oraz różnego rodzaju izby tradycji: Muzeum Borów Tucholskich, Muzeum Sygnałów Myśliwskich, Muzeum Kultury Indian Północnoamerykańskich im. Sat-Okh'a w Wymysławie, Wystawa Narzędzi Rzemieślniczych w Bysławku, Ośrodek Edukacji Przyrodniczo - Leśnej w Woziwodzie i inne.

Zdecydowanie rozbudowy wymagają usługi rekreacyjne, skierowane nie tylko do turystów, ale i mieszkańców. Na obszarze LGD działają nieliczne wypożyczalnie rowerów, jest park linowy, pole do mini-golfa, pola do paintball'a, sala zabaw dla dzieci, basen kryty, stok narciarski. Jak na tak rozległy, atrakcyjny turystycznie obszar oferta spędzania czasu wolnego jest zdecydowanie niewystarczająca. Istnieje ogromny potencjał do tworzenia nowych produktów turystycznych, jak np. podglądanie zwierzyny leśnej, bird-watching, przeprawy przez bagna, zajęcia kreatywne dla rodzin z dziećmi.

Baza noclegowa i gastronomiczna

Pod względem liczby obiektów noclegowych (22 obiekty) powiat tucholski znajduje się w ścisłej czołówce powiatów województwa kujawsko - pomorskiego. Ustępuje uzdrowskiemu powiatowi aleksandrowskiemu (40 obiektów) oraz największym miastom, gdzie dobry stan rozwoju bazy wynika głównie z innego charakteru ruchu (typowego dla dużych miast ruchu biznesowo-kongresowego). Powiaty chojnicki i kościerski notują jednak znacznie większą liczbę obiektów (47 i 41 obiektów), starogardzki – większą, a człuchowski nieznacznie mniejszą. Stan rozwoju bazy w bezpośrednim sąsiedztwie powiatu tucholskiego jest więc bardzo konkurencyjny.

Wskaźnik „miejsca noclegowe na 1000 mieszkańców”, świadczy o specjalizacji danego powiatu w dziedzinie funkcji turystycznych. Pamiętać jednak należy, że tak obliczane wskaźniki forują powiaty małe, gdzie bezwzględny potencjał (który sam w sobie także jest ważną cechą diagnostyczną) wcale nie musi być duży, ale przy małej liczbie mieszkańców pozwala na uzyskanie wysokiego wskaźnika. Powiat tucholski jest zauważalnie mniejszy od człuchowskiego, ale znacznie mniejszy od kościerskiego, chojnickiego, starogardzkiego i świeckiego. Jeśli więc te powiaty notują wskaźniki porównywalne lub niewiele mniejsze – to znaczy, że bezwzględny stan rozwoju bazy jest w nich znacznie wyższy. Pod względem liczby miejsc noclegowych w stosunku do liczby mieszkańców powiatu, powiat tucholski notuje bardzo wysoki wskaźnik (48,54) – w kujawsko-pomorskim wyższy jest jedynie wskaźnik w uzdrowskim powiecie aleksandrowskim – 85,18 (gdzie bardzo rozbudowana jest infrastruktura lecznicza – miejsca w sanatoriach są w statystyce traktowane jako miejsca noclegowe), pozostałe powiaty notują znacznie niższe wartości.

Wskaźnik liczby udzielonych noclegów w odniesieniu do liczby mieszkańców powiatu jest dla powiatu tucholskiego także bardzo korzystny (1947,23). Wprawdzie pod tym względem bezkonkurencyjne są powiaty uzdrowskie, gdzie przez cały rok przebywa bardzo duża liczba kuracjuszy, ale już pozostałe powiaty notują znacznie niższe wartości. Ppotencjalni najsilniejsi konkurencji – świecki (704,67), żniński (974,20) i brodnicki (897,53) – co najmniej dwukrotnie niższe. Powiat kościerski jest jednak znacznie lepszy (2908,30).

Podstawowym wnioskiem z powyższych analiz jest stwierdzenie, że wprawdzie na tle województwa kujawsko-pomorskiego wskaźniki notowane w powiecie tucholskim potwierdzają jego ugruntowaną pozycję silnego rejonu turystycznego, kluczowego w województwie, to jednak sąsiednie powiaty - w sąsiednich województwach - notują wskaźniki równie wysokie lub wyższe (niektóre – nawet znacznie wyższe), a więc powiat tucholski funkcjonuje w otoczeniu bardzo konkurencyjnym, a potencjalni rywale są bardzo silni. Należy także pamiętać, że wysoka wskaźnikowa pozycja powiatu tucholskiego w kujawsko-pomorskim wynika także ze stosunkowo małej liczby mieszkańców. Pod względem wartości bezwzględnych najsilniejsze powiaty województwa – tucholski, świecki, żniński i brodnicki – notują wartości dużo bardziej zbliżone.

Dane GUS dotyczące bazy noclegowej nie uwzględniają gospodarstw agroturystycznych, a ten rodzaj usług noclegowych jest mocno rozwinięty. Według danych Punktu informacji Turystycznej w Tucholi na terenie Partnerstwa LGD Bory Tucholskie funkcjonują 83 gospodarstwa agroturystyczne i obiekty turystyki wiejskiej. Nie prowadzone są natomiast rejestry dotyczące liczby udzielonych noclegów. Większość bazy noclegowej ma charakter sezonowy. Obiekty całoroczne nie mają zazwyczaj wystarczającej ilości miejsc, by przyjąć większe zorganizowane grupy.

Baza gastronomiczna jest drugim, oprócz bazy noclegowej, podstawowym elementem zagospodarowania turystycznego. Dobry standard i smaczne menu obiektów gastronomicznych bezpośrednio wpływają na zadowolenie turystów i opinię na temat odwiedzanego obszaru. Według danych Punktu informacji Turystycznej w Tucholi na terenie Partnerstwa LGD Bory Tucholskie funkcjonuje 70 obiektów gastronomicznych. Część z nich to obiekty sezonowe lub serwujące wyłącznie dania typu „fast-food”. Baza gastronomiczna nie jest zbyt rozbudowana, szczególnie w odniesieniu do tak dużej liczby miejsc noclegowych.

Z badania przeprowadzonego w ramach projektu „Borowiackie Szlaki – kompleksowa redukcja presji turystycznej w Rezerwacie Biosfery Bory Tucholskie”, realizowanego przez Powiat Tucholski wynika, że większość odwiedzających Bory Tucholskie przyjeżdża tu cyklicznie (ponad 70% respondentów). Na początku sezonu turyści najczęściej korzystają z pól biwakowych i kempingów (40%), a pod koniec sezonu z oferty prywatnych noclegów, agroturystyk i ośrodków wczasowych. Biorąc pod uwagę atrakcje jakie oferuje pobyt w Borach, turyści najchętniej korzystają z kąpielisk, spływów kajakowych i ścieżek edukacyjno-przyrodniczych. Mało znane i rzadko odwiedzane były liczne tutaj wioski tematyczne. Poziom zadowolenia z infrastruktury turystycznej w skali od 1 do 5 ankietowani najczęściej oceniali jako średni (średnia ocen dla zaplecza usługowego – noclegi, gastronomia, handel to 3,91 i 3,90, oznakowania miejsc atrakcyjnych turystycznie – 3,82 i 3,63, zaplecza technicznego – parkingi, toalety, dostęp do internetu – 3,74 i 3,71). Indeks satysfakcji turystów w Borach Tucholskich wskazuje, że atrakcje turystyczne, porządek, zaplecze techniczne i ceny usług, mimo że są oceniane dość dobrze, wypadają poniżej oczekiwań turystów. Zdecydowana większość badanych była zadowolona z pobytu w Borach Tucholskich (67,6% i 77,3%) i poleciłaby przyjazd w Bory swoim znajomym (66,8 i 79,3%).¹

¹ „Infrastruktura turystyczna w opinii turystów. Raport końcowy” Badanie realizowane w ramach projektu „Borowiackie Szlaki – kompleksowa redukcja presji turystycznej w Rezerwacie Biosfery Bory Tucholskie” dla Starostwa Powiatowego w Tucholi.

Turystyka choć dobrze rozwinięta na obszarze LSR, nie wykorzystuje w pełni posiadanych potencjałów. Należy podejmować działania, które będą silnie przyciągać turystów i zwiększać ruch turystyczny. Przede wszystkim, jak wynika z badań przeprowadzonych w ramach projektu „Borowiackie Szlaki”, należy dążyć do poprawy zaplecza technicznego, tj. zwiększenie dostępu do internetu, zapewnienia szerszego zasięgu telefonii komórkowej, uruchomienia toalet, parkingów, naprawy dróg, ale także poprawienia jakości oferowanych usług w zakresie zaplecza noclegowego, gastronomicznego, dostępności i zaopatrzenia sklepów oraz kompletności usług związanych z aktywnym wypoczynkiem. Warto więc podejmować działania na rzecz rozszerzenia oferty noclegowej i gastronomicznej, poprawy zaplecza technicznego, dostępu do informacji o atrakcjach turystycznych i oznakowania tych miejsc oraz rozwoju zaplecza usługowego.

Podmioty turystyczne działające na obszarze LSR nie są skupione w żadnej sieci typowo branżowej (nie licząc LGD, która dotychczas miała trochę inny charakter). Nie funkcjonuje już na naszym terenie lokalna organizacja turystyczna, podejmowane były kilkakrotnie próby tworzenia klastra turystycznego. Współpraca podmiotów z branży turystycznej, w tym także organizacji pozarządowych jest do tej pory niewystarczająca, a zdecydowanie bardzo potrzebna, chociażby w kwestii tworzenia wspólnych produktów turystycznych. Od wielu lat zauważany jest także brak lokalnego turopromotora, czyli podmiotu który organizowałby przyjazdy na teren Borów Tucholskich i sprzedawał kompleksowo oferowane tutaj usługi.

Sama atrakcyjność turystyczna regionu nie jest wystarczająca - konieczna jest zintegrowana promocja obszaru. Punkty informacji turystycznej funkcjonują wprawdzie na terenie każdej gminy, jednakże w bardzo różnym zakresie. Przedsięwzięcia promocyjne realizowane są zarówno przez samorządy, organizacje pozarządowe, jak i podmioty gospodarcze. Często jednak dotyczą one pojedynczych obiektów, wydarzeń czy też ograniczonego terenu - np. 1 gminy. Konieczna jest więc realizacja przedsięwzięć promujących Bory Tucholskie jako całość, wzmacniając istniejącą markę turystyczną obszaru.

III.9 Opis zagospodarowania przestrzennego

Jakość życia mieszkańców

Jakość życia mieszkańców na obszarze LGD zależy od wielu czynników - jednym z nich jest obsługa w zakresie usług publicznych. Obsługa w tym zakresie jest ściśle zależna od stanu rozwoju sieci osadniczej - w tym zwłaszcza od liczby, wielkości i przestrzennych relacji miejscowości. Rozkład wielkościowy i przestrzenny sieci osadniczej na obszarze LGD jest bardzo zróżnicowany. Na stan rozwoju sieci osadniczej decydujący wpływ mają duże powierzchnie leśne, z powodu których ma miejsce duże rozproszenie małych miejscowości oraz stosunkowo słabe wykształcenie na dużej części obszaru wsi typowo rolniczych, stanowiących dominujący typ miejscowości na innych obszarach.

Tab. Miejscowości wiejskie powiatu liczące ponad 400 mieszkańców

miejscowość	gmina	ludność	miejscowość	gmina	ludność
Śliwice	Śliwice	2571	Lińsk	Śliwice	587
Cekcyn	Cekcyn	1962	Kamienica	Gostycyn	581
Bysław	Lubiewo	1781	Sucha	Lubiewo	570
Gostycyn	Gostycyn	1780	Piastoszyn	Kęsowo	554
Lubiewo	Lubiewo	1064	Iwiec	Cekcyn	551
Raciąż	Tuchola	994	Kielpin	Tuchola	506
Pruszcz	Gostycyn	875	Legbąd	Tuchola	506
Żalno	Kęsowo	865	Wielka Kłonia	Gostycyn	482
Kęsowo	Kęsowo	847	Śliwiczki	Śliwice	429
Klonowo	Lubiewo	627	Mały Mędromierz	Tuchola	404

Źródło: "Synteza diagnozy stanu..." A. Stańczyk 2015r.

O zróżnicowaniu stanu rozwoju miejscowości najlepiej świadczy fakt, iż liczne są bardzo małe miejscowości, w tym osady leśne, liczące po kilku-kilkunastu mieszkańców, a jednocześnie największe wsie obszaru LGD zaliczane są do grupy największych miejscowości wiejskich województwa kujawsko - pomorskiego. W południowej i południowo - zachodniej części obszaru LGD wsie mają przede wszystkim charakter rolniczy, w części północnej i wschodniej największe miejscowości mają charakter usługowy i rzemieślniczy. Wiejską sieć osadniczą według danych urzędów gmin z obszaru LGD, tworzy 185 miejscowości, z czego aż 56 leży w gminie Tuchola, 55 w gminie Cekcyn, a tylko 15 do 22 w pozostałych gminach.

Przeciętna wielkość miejscowości wiejskiej wynosi na naszym obszarze 190 osób. Duże rozdrobnienie sieci osadniczej jest niekorzystnym uwarunkowaniem rozwoju. Wpływa negatywnie na możliwości rozwoju zagospodarowania służącego

Badanie zostało przeprowadzonego w dwóch turach: na początku (lipiec) i końcu (sierpień/wrzesień) sezonu turystycznego. Dlatego też wyniki podawane są jako dwie wartości.

podnoszeniu jakości życia. W przypadku rozbudowy sieci infrastrukturalnej znacznie zwiększą koszty, a wielkość poniesionych nakładów w stosunku do liczby odbiorców jest bardzo wysoka. Lokalizacja placówek infrastruktury społecznej jest nieopłacalna (np. zbyt mała liczba młodzieży w wieku szkolnym) co powoduje konieczność dojazdów, a często wiąże się z rezygnacją dużej części mieszkańców z korzystania z usług. Handel i usługi o charakterze rynkowym są w małych miejscowościach znacznie gorzej rozwinięte, ponieważ mała liczba mieszkańców znacznie ogranicza popyt na dobra i usługi, a tym samym dochody firm. Bardzo ważnym problemem obszaru LGD jest to, że duża ilość małych miejscowości zamieszkiwanych przez znaczną część społeczeństwa nie ma perspektyw obsługi na wysokim poziomie.

Usługi publiczne - czyli należące do tzw. "zadań własnych samorządów" - realizowane na obszarze LGD mają podstawowe znaczenie dla codziennej jakości życia mieszkańców, a w szerszym rozumieniu wpływają na konkurencyjność obszaru.

W ciągu ostatniej dekady gminy naszego obszaru dokonały ogromnego postępu w zakresie edukacji przedszkolnej. Liczba dzieci w wieku 3 - 5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym zwiększyła się 3,5 - krotnie i obecnie notujemy wskaźniki obsługi na poziomie prawie 61%, choć sytuacja w gminach jest zróżnicowana i tylko w gminie Kęsowo oraz w mieście Tuchola wskaźnik ten może być uznany za wysoki (na poziomie 80%). Uzyskane wskaźniki przy tak silnie rozdrobnionym osadnictwie są wynikiem dużego wysiłku inwestycyjnego i organizacyjnego samorządów. Jednak wciąż nie zaspokajają potrzeb, tym bardziej, że placówki przedszkolne, ze względu na obsługiwaną grupę docelową, powinny być dostępne w pobliżu miejsca zamieszkania, a więc na obszarach o małej gęstości zaludnienia pożądana jest gęstsza sieć mniejszych placówek, a nie mniejsza dużych. Obszar objęty LSR znany jest z dużej aktywności społecznej. Zagadnienie to jest statystycznie niemierzalne gdyż dostępne dane dotyczą tylko wybranych aspektów, całkowicie niereprezentatywnych dla rzeczywistej aktywności lokalnych społeczności, stąd też nie można opierać się na oficjalnych i porównywalnych statystykach. Podkreślić należy, że obserwowana duża skala aktywności jest wypadkową z jednej strony dużego zaangażowania mieszkańców, ale z drugiej, dużej aktywności lokalnych instytucji kultury, które inicjują społeczną aktywność i prowadzą cykliczne imprezy, niekiedy o bardzo długiej tradycji. Pomimo tak dużej aktywności niektórych grup społecznych jest jeszcze bardzo wielu mieszkańców, dla których oferta spędzania czasu wolnego jest bardzo uboga lub nie ma jej wcale (często z powodu dużego rozproszenia miejscowości). W dużym stopniu dotyczy to seniorów i grup mieszkańców o niskich dochodach lub bez pracy, gdyż udział w imprezach zawsze wiąże się z ponoszeniem jakichś kosztów. Mieszkańcy odczuwają potrzebę integracji społecznej, stąd presja z ich strony mająca na celu rozwój bazy społecznej w postaci świetlic, których wiele powstało w ostatnich latach i obecnie na naszym obszarze jest ich aktualnie 65. Mamy również 6 domów i ośrodków kultury, 7 bibliotek i 11 filii bibliotecznych. Baza do działalności jest wsparta popularnymi na naszym obszarze "amfiteatrami" służącymi w okresie od kwietnia do października do organizacji imprez plenerowych, typu festyny, biesiady, przeglądy, konkursy, turnieje, jarmarki i koncerty.

Obszar LGD posiada również obiekty sportowe jak boiska sportowe, boiska typu "Orlik" (7 szt.), hale widowiskowe sportowe (2 szt.), 1 centrum sportowo - rehabilitacyjne, skate park, korty tenisowe, sale gimnastyczne w miejscowościach gminnych, 1 kręgielnia i 1 stadion piłkarsko - lekkoatletyczny. Większe obiekty sportowe znajdują się w miejscowościach gminnych lub w mieście. W mniejszych miejscowościach nadal obserwuje się braki w infrastrukturze sportowo - rekreacyjnej.

Wszystkie te obiekty sportowe i społeczno - kulturalne powinny tętnić życiem, ale często brakuje środków na zatrudnienie opiekunów, animatorów, instruktorów czy trenerów. Brak też środków na realizację wielu ciekawych inicjatyw rodzących się wśród lokalnych liderów czy organizacji społecznych, których bardzo wiele powstało w naszych gminach.

Bezpośredni wpływ na codzienną jakość życia mieszkańców mają również usługi finansowe, pocztowe i miejsca kultu religijnego. Ich społeczna użyteczność jest bardzo duża - kształtują powiązania społeczne (kościół jako miejsca spotkań integrują społeczność kilku - kilkunastu miejscowości, często tworząc związki bardziej trwałe, niż formalne powiązania administracyjne), wpływają na warunki życia, a pośrednio na warunki prowadzenia działalności gospodarczych (banki, urzędy pocztowe). W obszarze usług telekomunikacyjnych występują trudności z dostępem do sieci komórkowej i szybkiego Internetu.

Dostępność i spójność komunikacyjna

Obszar ORSG znajduje się poza przebiegiem najważniejszych ciągów komunikacyjnych o znaczeniu międzynarodowym, krajowym i wojewódzkim. Przez teren powiatu nie przebiega żadna droga krajowa. Istniejąca sieć dróg cechuje się niską gęstością (jedynie 89 km dróg o znaczeniu wojewódzkim). Sieć dróg lokalnych w dużej mierze jest w złym stanie technicznym i wymaga przebudowy bądź modernizacji. Niewystarczająca jest także infrastruktura oświatowa, taka jak chodniki i parkingi). Występujące uwarunkowania są wynikiem peryferyjnego położenia powiatu, jego dużej powierzchni, dużego zalesienia, niskiej gęstości zaludnienia, braku większej ilości ośrodków miejskich (tylko jedno miasto - Tuchola).

Podstawowy układ komunikacji drogowej w gminie tworzą drogi wojewódzkie, powiatowe i gminne, Przez obszar LGD biegną 3 drogi wojewódzkie, zbiegające się w Tucholi:

- Nr 237 - Czersk - Tuchola - Gostycyn - Mąkowsko,
- Nr 241 - Tuchola - Sępólno Krajeńskie - Nakło - Rogoźno
- Nr 240 - Chojnice - Tuchola - Świecie

Wymienione drogi wojewódzkie biegnące przez teren objęty LSR mają duże znaczenie dla obsługi mieszkańców województwa, a także dla organizacji ruchu tranzytowego. Dotyczy to przede wszystkim drogi nr 240 stanowiącej ważny szlak tranzytowy w relacji: centralna Polska - Toruń - Świecie - Tuchola - Chojnice - środkowe wybrzeże (okolice Koszalina). Droga 237 łączy dwie drogi krajowe nr 22 i nr 25. Stanowi główne połączenie Czerska z Bydgoszczą, wykorzystywana jest

także jako alternatywne połączenie Bydgoszczy z Chojnicami (na odcinku Mąkowsko - Tuchola). Drogi wojewódzkie mają różne znaczenie dla poszczególnych gmin naszego obszaru. Gmina Śliwice jest jedyną gminą, przez którą droga tej klasy nie biegnie. Na terenie gminy Gostycyn droga nr 237 stanowi główną oś rozwojową, przy której położone są 3 największe miejscowości gminy - Gostycyn, Pruszcz i Kamienica oraz duża wieś Łyskowo. Duże jest także znaczenie drogi krajowej nr 240 w gminie Lubiewo, gdzie przy drodze tej wykształciła się największa miejscowość gminy - Bysław. W gminie Kęsowo przy drodze 240 leżą dwie duże miejscowości: Żalno i Piastoszyn, a przy drodze 241 Wieszczyce i Pamiętowo. Przez gminę Tuchola biegną wszystkie drogi wojewódzkie. Podejmowane są starania na rzecz realizacji obwodnicy miasta w ciągu drogi 240 - niezbędnej ze względu na duży ruch.

Tabela. Długość dróg wojewódzkich i powiatowych wg gmin

gmina	długość dróg wojewódzkich (km)	długość dróg powiatowych – razem (km)	długość dróg powiatowych – klasy D (dojazdowe) (m)	długość dróg powiatowych – klasy L (lokalne) (m)	długość dróg powiatowych – klasy Z (zbiorcze) (m)
Cekcyn	7,2	107,1	25 546	82 518	0
Gostycyn	18,1	48,5	13 375	29 659	5 477
Kęsowo	14,3	47,3	6 403	40 917	0
Lubiewo	11,2	72,1	3 848	68 253	0
Śliwice	0,00	52,9	0	52 949	0
Tuchola	38,6	68,6	23 120	45 462	0
razem powiat	89,3	396,5	71 292	319 758	5 477

Źródło: "Synteza diagnozy stanu..." A. Stańczyk 2015r.

Na terenie obszaru LGD szczególnie duże znaczenie jest drogi 1015C, która stanowi dojazd do węzła autostradowego w Warlubiu. Uwzględniając funkcję, jaką pełni ta droga, wykracza ona poza typowe zadania dróg powiatowych i pełni rolę drogi wojewódzkiej.

Transport publiczny na terenie powiatu tucholskiego realizowany jest przez komunikację autobusową międzygminną oraz przez transport kolejowy.

Obecnie ruch osobowy w komunikacji kolejowej realizowany jest przez firmę Arriva i prowadzony jest na naszym obszarze na liniach:

- Bydgoszcz - Kościerzyna - Gdynia - linia nr 201 , 7 przystanków na naszym terenie
- Działdowo - Grudziądz - Chojnice (linia nr 208 - 3 przystanki)
- Bąk - Czersk - Laskowice Pomorskie (linia nr 215 - 4 przystanki)

Obecnie komunikacja pasażerska zapewnia dobrą dostępność w relacjach z Tucholi przez Cekcyn i Wierzchucin do Bydgoszczy, ale już znacznie słabszą w relacjach ze Szlachty przez Wierzchucin do Bydgoszczy i ze Szlachty do Laskowic Pomorskich.

Oceniając dostępność powiatu w komunikacji kolejowej, stwierdzić należy, że biegnące przez jego teren linie nie są wykorzystywane do komunikacji międzyregionalnej - służą właściwie tylko celom lokalnym, przewozom ludności na niewielkie dystanse. Ma jednak duże znaczenie dla lokalnej społeczności ze względu na ograniczoną ilość połączeń PKS (duże rozdrobnienie miejscowości, niezbyt gęsta sieć dróg lokalnych), a dla dużej liczby osób stanowi jedyny sposób dojazdu do pracy lub szkoły do Bydgoszczy. Tak duże znaczenie społeczne transportu kolejowego, związane z niekorzystnymi warunkami funkcjonowania komunikacji PKS i motoryzacji indywidualnej nie jest praktycznie spotykane w żadnej innej części województwa i musi być podkreślane jako jeden z podstawowych argumentów na rzecz utrzymania i wzmacniania pasażerskiego transportu kolejowego na tej linii.

Tereny inwestycyjne

Gminy na obszarze LSR pod względem planistycznym nie są przygotowane do rozwoju gospodarczego na większą skalę, w tym do wyznaczania terenów inwestycyjnych. Największą ofertę terenów inwestycyjnych posiada Gmina Tuchola. Samorząd gminy współpracuje z Pomorską Specjalną Strefą Ekonomiczną, dzięki czemu na wybranych obszarach miasta istnieje możliwość realizacji inwestycji w ramach specjalnej strefy ekonomicznej. Pozostałe gminy albo nie posiadają wyodrębnionych terenów z przeznaczeniem na cele inwestycyjne, albo też ich powierzchnia jest niewielka.

Infrastruktura teleinformatyczna

Spośród 178 miejscowości znajdujących się na terenie powiatu tucholskiego, tylko 17 posiada dostęp do sieci światłowodowych, co stanowi 10%. W całym województwie to 13,5% miejscowości, biorąc natomiast pod uwagę cały kraj, to udział ten kształtuje się na poziomie 16,5%. Na ORSG występuje zapotrzebowanie na rozbudowę sieci światłowodowych. Dostęp do internetu znacznie zwiększa oferta firm telekomunikacyjnych.

Tabela 1. Pokrycie infrastrukturą telekomunikacyjną w 2013 r.

Jednostka terytorialna	Liczba miejscowości	Liczba miejscowości z zakończeniem sieci światłowodowej	Liczba miejscowości z węzłami telekomunikacyjnymi	Liczba miejscowości z dostępowymi węzłami telekomunikacyjnymi
Cekcyn	57	2	3	3
Gostycyn	18	4	5	5
Kęsowo	20	2	5	4
Lubiewo	19	3	5	5
Śliwice	25	1	3	2
Tuchola	39	5	9	9
ORSG	178	17	30	28
Kujawsko – Pomorskie	3 754	512	2 821	1 416
Polska	55 049	9 065	40 096	18 615

Źródło: Źródło: Strategia Obszaru Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Powiatu Tucholskiego - na podst. danych Urzędu Komunikacji Elektronicznej

III.10 Rolnictwo

Obszar LGD (powiat tucholski) należy do obszarów o najmniej sprzyjających warunkach prowadzenia gospodarki rolnej: sytuacja w poszczególnych gminach jest bardzo zróżnicowana, niemniej jednak, ogólne wskaźniki sytuują obszar wśród najmniejszych producentów żywności.

Niesprzyjające warunki rozwoju rolnictwa wynikają przede wszystkim z charakteru pokrywy glebowej. Na obszarze LGD około 40% stanowią gleby rdzawe o małej i bardzo małej przydatności dla rolnictwa. W gminie Śliwice ich udział sięga $\frac{2}{3}$ ogółu powierzchni, 3,2 tys. prowadzi działalność rolniczą, a największa ich liczba znajduje się na terenie gminy Tuchola. Następne miejsce zajmuje gmina Lubiewo, a stosunkowo dużo gospodarstw jest w gminie Cekcyn. Ogólnie na obszarze LGD nieco ponad $\frac{2}{3}$ gruntów znajduje się w gospodarstwach o powierzchni ponad 15 ha, przy czym w gminach Gostycyn i Kęsowo jest to znacznie ponad 80 %, w gminie Tuchola - już tylko połowa, a w gminie Śliwice - tylko $\frac{1}{3}$. Ewidentna jest więc korelacja pomiędzy warunkami prowadzenia działalności rolniczych, a komasacją gruntów w dużych gospodarstwach.

Powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach (niespełna 61 tys. ha) lokuje nasz obszar na 16 pozycji w województwie. Jednak pod względem powierzchni zasiewów lokujemy się już na przedostatnim miejscu w województwie. Niskie są wartości dotyczące upraw przemysłowych (18pozycja) i warzyw (17 pozycja), jednak udział tych upraw w potencjale wojewódzkim jest zaledwie symboliczny. Jedynie pod względem nasadzeń ziemniaka lokujemy się w środku stawki - zajmując 11 pozycję, ale stanowi to zaledwie 4% sumy wojewódzkiej.

Tylko 2,8 tys. gospodarstw prowadzi zasiewy, w tym ponad 2,6 tys. zbóż, 1,3 tys. ziemniaków, niespełna 300 - roślin przemysłowych, w tym ok. 250 - rzepaku i rzepiku. Najwięcej gospodarstw z zasiewami zbóż pochodzi z gmin Lubiewo i Tuchola, ziemniaków - Lubiewo, Tuchola i Cekcyn, a połowa gospodarstw prowadzących uprawę roślin przemysłowych - z gminy Gostycyn.

Bardzo słabo również rozwinięta jest na naszym obszarze produkcja zwierzęca. Pod względem pogłowia zwierząt gospodarskich wyrażonych za pomocą uniwersalnego wskaźnika sztuk dużych, lokujemy się na 16 pozycji. Gospodarstw zajmujących się produkcją zwierzęcą jest na naszym obszarze ponad 2 tys. Pogłowie wyrażone w sztukach jest bardzo zbliżone w 4 gminach: Kęsowo - 7 tys., Gostycyn, Tuchola po 6,8 tys., Lubiewo - 6,3 tys. Wyraźnie mniejsze znaczenie w hodowli mają gminy Cekcyn - 3,3tys. i Śliwice - 2,2 tys. Gmina Kęsowo dominuje pod względem pogłowia bydła (4,7 tys., kolejna gmina Tuchola - 3,1 tys.). Gmina Lubiewo ma najwyższe pogłowie trzody (19 tys.), ale przewaga nad kolejnymi nie jest bardzo duża (Tuchola - 16,5 tys., Gostycyn - 15,0 tys. , Kęsowo - 14,1 tys.). Gostycyn koncentruje połowę pogłowia drobiu.

Z powodu mało korzystnych warunków do prowadzenia gospodarki rolnej, wiele gospodarstw rolnych rozpoczęło świadczenie usług agroturystycznych, jako sposobu na zwiększenie swoich dochodów. Na terenie powiatu tucholskiego agroturystyka zaczęła się rozwijać bardzo szybko, bo już w latach 90-ych ubiegłego wieku. Od 1999 roku działa Stowarzyszenie Gospodarstw Agroturystycznych "Bory Tucholskie", które skupia kilkadziesiąt gospodarstw prowadzących działalność agroturystyczną.

W ciągu ostatnich dwóch lat na terenie powiatu tucholskiego zaczęła się rozwijać idea tworzenia gospodarstw opiekuńczych na bazie gospodarstw rolnych. Starzejące się społeczeństwo, brak stacjonarnych form opieki dziennej dla

osób starszych jest szansą dla rolników na tworzenie pozarolniczych źródeł dochodu. Kilkanaście gospodarstw rolnych uczestnicząc w projekcie organizowanym przez Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Minikowie nabyło odpowiednie umiejętności związane z opieką nad osobami starszymi, zaczęło przygotowywać się do możliwości rozpoczęcia świadczenia usług opiekuńczych.

IV ANALIZA SWOT

I.p	Mocne strony	Odniesienie do diagnozy	I.p	Słabe strony	Odniesienie do diagnozy
1	Duża liczba i powierzchnia obszarów chronionych.	III.8	1	Braki w infrastrukturze turystycznej i okółoturystycznej	III.9 III.8
2	Brak uciążliwego przemysłu.	III.2	2	Słabo rozwinięta infrastruktura pomocy społecznej i system wsparcia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym,	III.5
3	Ogromny potencjał turystyczny obszaru	III.8	3	Zły stan techniczny dróg lokalnych,	III.9
4	Stosunkowo liczne szlaki piesze, rowerowe i kajakowe,	III.8	4	Braki w infrastrukturze okołodrogowej (chodniki, parkingi, zatoczki postojowe),	III.9
5	Działania na rzecz budowy tożsamości regionalnej – borowiackiej.	III.7	5	Bariery architektoniczne, utrudniające korzystanie z lokalnej infrastruktury przez osoby niepełnosprawne i z ograniczoną mobilnością,	III.5
6	Żywe tradycje kulturowe, historyczne, kulinarne, bogata działalność artystyczna i rękodzielnicza.	III.7	6	Niski wskaźnik przedsiębiorczości i aktywności zawodowej	III.2
7	Liczne organizacje pozarządowe,	III.4	7	Niewielka liczba podmiotów ekonomii/przedsiębiorczości społecznej,	III.2
8	Istniejące na obszarze wsie tematyczne.	III.8	8	Wysoka stopa bezrobocia, rosnąca w latach 2007-2013,	III.3.2
9			9	Niewystarczająco rozwinięte zaplecze usług turystycznych (obiekty noclegowe, gastronomia, zróżnicowane atrakcje i szeroka oferta spędzania czasu wolnego),	III.2 III.3.1 III.8
			10	Niewystarczające lub nieadekwatne kwalifikacje mieszkańców wymagające podniesienia i aktualizacji, szczególnie w odniesieniu do rynku pracy, aktywności lokalnej, zrównoważonego rozwoju oraz obsługi ruchu turystycznego,	III.3.2
			11	Niewystarczające powiązanie kierunków kształcenia i potrzeb lokalnego rynku pracy,	III.3.2
			12	Niewystarczające wykorzystanie istniejącej infrastruktury (sportowo-rekreacyjnej, turystycznej, kulturowej),	III.9
			13	Niewystarczająco rozwinięta kompleksowa informacja i promocja turystyczna obszaru	III.8
			14	Oddalenie od głównych szlaków komunikacyjnych,	III.9
			15	Słabo rozwinięta komunikacja publiczna,	III.9
			16	Ograniczona oferta form spędzania czasu wolnego, w szczególności dla seniorów,	III.5
			17	Braki kadrowe utrudniające aktywizację społeczności (brak opiekunów, animatorów prowadzących zajęcia w dostępnych obiektach kulturalnych	III.9

			18	i sportowych) Depopulacja obszaru w wyniku migracji i zmniejszającego się przyrostu naturalnego,	III.3.1
			19	Brak atrakcyjnych terenów inwestycyjnych oraz ograniczenia inwestycyjne wynikające z ochrony środowiska naturalnego,	III.9
			20	Brak jasno określonej polityki (dostępnych form wsparcia) wobec grup defaworyzowanych (młodzież, seniorzy),	III.5
			21	Wysoki odsetek osób korzystających z pomocy społecznej,	III.5
			22	Niewystarczająca współpraca lokalnych podmiotów (w szczególności organizacji pozarządowych i podmiotów z branży turystycznej),	III.8
			23	Niewystarczająco rozwinięty dostęp do sieci komórkowej i szybkiego Internetu.	III.9
			24	Niewystarczająca aktywność dużej części mieszkańców,	III.4
			25	Zły stan techniczny zabytków, wymagający pilnych inwestycji	III.7
			26	Niska świadomość ekologiczna mieszkańców	III.8
			27	Potrzeba stałej promocji lokalnego dziedzictwa kulturowego w sytuacji niewystarczających środków finansowych	III.7
L.p.	Szanse	Odniesienie do diagnozy	L.p.	Zagrożenia	Odniesienie do diagnozy
1	Wzrost popularności wypoczynku na obszarach wiejskich.	III.8	1	Zanieczyszczenie środowiska naturalnego oraz zmiany klimatyczne	III.8
2	Wzrost zainteresowania aktywnymi formami wypoczynku i zdrowego, ekologicznego trybu życia,	III.8	2	Niekorzystne trendy demograficzne - „starzenie się” społeczeństwa,	III.3.1
3	Rozwój sieci ścieżek rowerowych na obszarze wraz z miejscami postoju/odpoczynku	III.8	3	Niewystarczające środki finansowe na realizację ważnych inicjatyw rozwojowych.	III.4 III.9
4	Pełne wykorzystanie potencjału turystycznego obszaru LGD,	III.8	4	Opuszczanie terenu LGD przez osoby młode,	III.3.1
5	Zagospodarowanie turystyczne zbiorników wodnych i rzek.	III.8	5	Niestabilność mikro- i makroekonomiczna,	III.2
6	Wsparcie inwestycji i inicjatyw ze środków zewnętrznych	III.2	6	Wzrost zagrożenia wykluczeniem społecznym, nasilenie występowania problemów społecznych	III.5
7	Wzrost aktywności społecznej i ekonomicznej mieszkańców obszaru LGD.	III.4	7	Skomplikowane i zmieniające się przepisy prawne	III.2
8	Stworzenie lokalnego touroperatora,	III.8	8	Wysokie obciążenia finansowe dla przedsiębiorców,	III.2
9	Stworzenie gospodarstw opiekuńczych na obszarze LGD	III.10 III.3.1	9	Brak środków finansowych na podtrzymanie efektów realizowanych projektów, inicjatyw,	III.2 III.4
10	Zintegrowana promocja całego obszaru Borów Tucholskich	III.8	10	Zmniejszenie poziomu bezpieczeństwa drogowego i wodnego w wyniku wzrostu liczby turystów	III.9

	(nawiązanie współpracy samorządów z terenu województwa kujawsko-pomorskiego i pomorskiego),			odwiedzających teren LGD.	
11	Wzrost zainteresowania Polaków lokalnymi tradycjami, rzemiosłem, produktami artystycznymi,	III.7			
12	Plany rozwoju i modernizacji infrastruktury komunikacyjnej obejmujące obszar LGD	III.9			
13	Zwiększenie potencjału administracyjnego i finansowego lokalnych organizacji pozarządowych oraz wsparcie lokalnych liderów,	III.4			
14	Rozwój współpracy lokalnych podmiotów (samorządów, instytucji, organizacji pozarządowych, przedsiębiorców),	III.4			
15	Decentralizacja – przekazanie większych kompetencji gminom.	III.2 III.9			

V CELE I WSKAŹNIKI

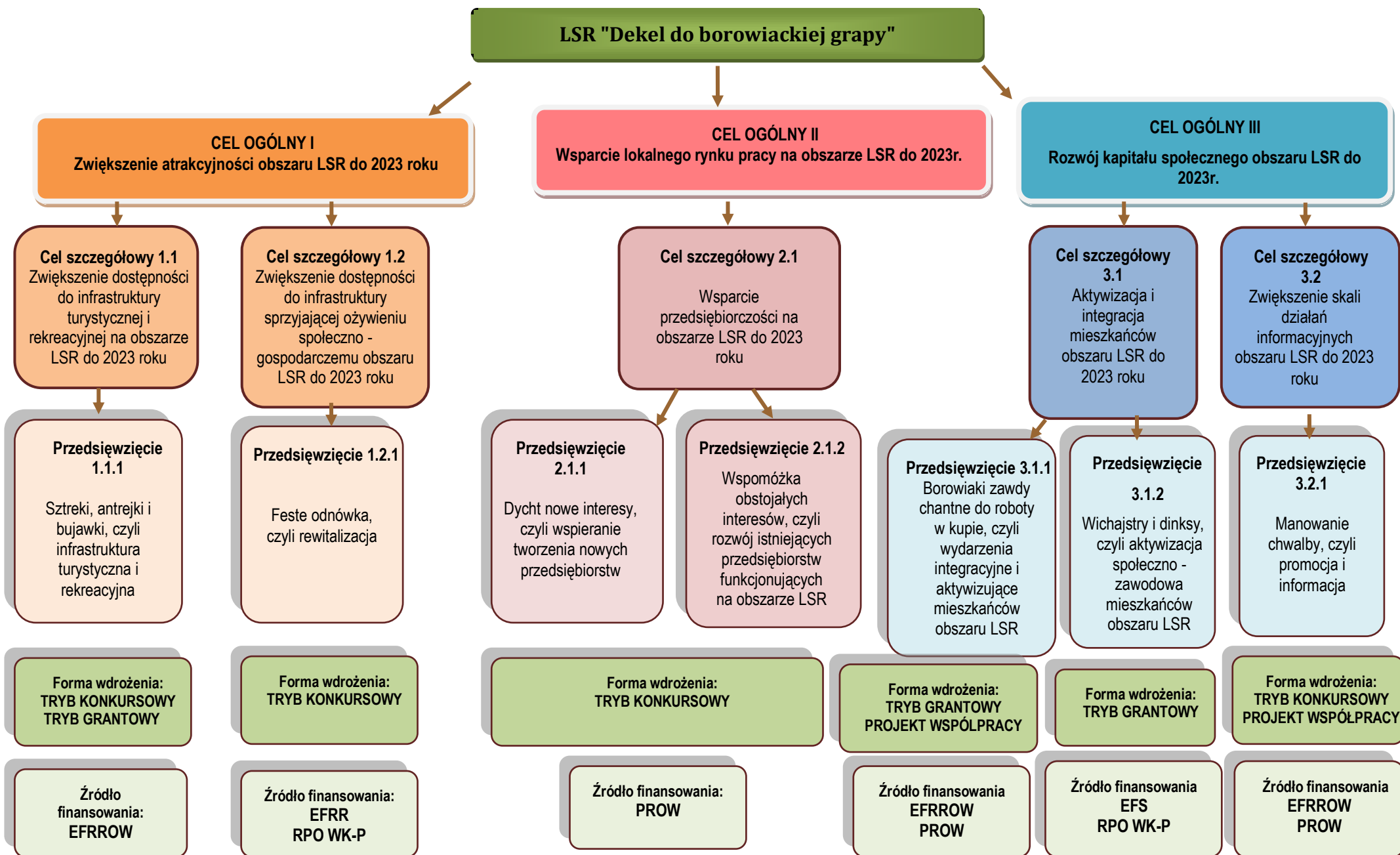
V.1 Specyfikacja i opis celów ogólnych, przypisanych im celów szczegółowych i przedsięwzięć oraz uzasadnienie ich sformułowania w oparciu o konsultacje społeczne i powiązanie z analizą SWOT

Biorąc pod uwagę wnioski z diagnozy obszaru, w oparciu o analizę SWOT, podczas prac grupy partypacyjnej do opracowania LSR określono cele ogólne, szczegółowe i przedsięwzięcia LSR "Dekel do borowiackiej grapy". Cele te są zgodne z celami PROW 2014 -2020 oraz RPO WK-P 2014- 2020.

Uzasadnienie sformułowania celów i przedsięwzięć w oparciu o konsultacje społeczne i powiązanie z analizą SWOT oraz diagnozą obszaru.

Cele i przedsięwzięcia zostały wstępnie sformułowane przez grupę roboczą w lipcu 2015r. (na podstawie badań ankietowych oraz spotkań branżowych), przeanalizowane przez Grupę partycypacyjną (dwukrotnie w sierpniu 2015r.), poddane konsultacjom społecznym na otwartych spotkaniach (sierpień i grudzień 2015r.). Cele i przedsięwzięcia określone LSR zostały sformułowane na podstawie przeprowadzonej diagnozy, z uwzględnieniem wniosków wpływających z przeprowadzonej analizy SWOT. Odnoszą się one do całego obszaru objętego LSR, odpowiadają na potrzeby grup istotnych z punktu widzenia LSR (określone w roz. III), w tym w szczególności grup defaworyzowanych (osoby do 35 roku życia, osoby niepracujące, osoby niepełnosprawne, seniorzy pow. 50 roku życia). Cele i przedsięwzięcia w procesie konsultacji społecznych zostały także przeformułowane z użyciem gwary borowiackiej. Sformułowania takie jak: "Sztreki, antrejki i bujawki", czy "Dycht nowe interesy" brzmią dla osób spoza naszego terenu dość niezrozumiale, ale jednocześnie intrygująco. Natomiast Borowiakom ułatwiają identyfikację określonych przedsięwzięć z celami. Cele ogólne i szczegółowe są konkretne, adekwatne do SWOT, wynikają ze specyfiki obszaru.

Wypracowane cele przedstawia poniższy schemat:

Matryca logiczna powiązań diagnozy obszaru i ludności, analizy SWOT oraz celów i wskaźników

Zidentyfikowane problemy	Cel ogólny	Cel szczegółowy	Planowane przedsięwzięcia	Produkty	Rezultaty	Oddziaływani e	Czynniki zewnętrzne mające wpływ na realizację działań i osiągnięcie wskaźników
Braki w infrastrukturze turystycznej i okółoturystycznej;	Zwiększenie atrakcyjności obszaru LSR do 2023 roku	Zwiększenie dostępności do infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej na obszarze LSR do 2023 roku	Sztreki, antrejki i bujawki, czyli infrastruktura turystyczna i rekreacyjna	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Wzrost liczby osób korzystających z obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Średnia wartość salda migracji za lata 2014-2023 korzystniejsza od -70	Wzrost popularności wypoczynku na obszarach wiejskich. Wzrost zainteresowania aktywnymi formami wypoczynku i zdrowego, ekologicznego trybu życia, Rozwój sieci ścieżek rowerowych na obszarze wraz z miejscami postoju/odpoczynku Pełne wykorzystanie potencjału turystycznego obszaru LGD, Zagospodarowanie turystyczne zbiorników wodnych i rzek,

Słabo rozwinięta infrastruktura pomocy społecznej i system wsparcia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, Zły stan techniczny dróg lokalnych, Braki w infrastrukturze oświatowej (chodniki, parkingi, zatoczki postojowe), Bariery architektoniczne, utrudniające korzystanie z lokalnej infrastruktury przez osoby niepełnosprawne i z ograniczoną mobilnością,		Zwiększenie dostępności do infrastruktury sprzyjającej ożywieniu społeczno – gospodarczemu obszaru LSR do 2023 roku	Feste odnowka, czyli rewitalizacja	Wskaźniki dot. rewitalizacji zostaną określone po przyjęciu Gminnych Programów Rewitalizacji przez gminy z obszaru LSR.	Wskaźnik dot. rewitalizacji zostanie określony po przyjęciu Gminnych Programów Rewitalizacji przez gminy z obszaru LSR		Wsparcie inwestycji i inicjatyw ze środków zewnętrznych,
Niski wskaźnik przedsiębiorczości i aktywności zawodowej Wysoka stopa bezrobocia Niewielka liczba podmiotów ekonomii/przedsiębiorczości społecznej, Niewystarczająco rozwinięte zaplecze usług turystycznych (obiekty noclegowe, gastronomia, zróżnicowane atrakcje	Wsparcie lokalnego rynku pracy na obszarze LSR do 2023 r.	Wsparcie przedsiębiorczości na obszarze LSR do 2023 roku	Dycht nowe interesy, czyli wspieranie tworzenia nowych przedsiębiorstw. Wspomóżka obywateli interesów , czyli rozwój istniejących przedsiębiorstw funkcjonujących na obszarze LSR.	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	Liczba utworzonych miejsc pracy	Wzrost wskaźnika zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców	Wzrost aktywności społecznej i ekonomicznej mieszkańców obszaru LGD, Stworzenie lokalnego touroperatora, Stworzenie gospodarstw opiekuńczych na obszarze LGD,

i szeroka oferta spędzania czasu wolnego),							
Ograniczona oferta form spędzania czasu wolnego, w szczególności dla seniorów i młodzieży Niewystarczająca aktywność mieszkańców Niska świadomość ekologiczna mieszkańców Potrzeba promocji lokalnego dziedzictwa kulturowego	Rozwój kapitału społecznego obszaru LSR do 2023 r.	Aktywizacja i integracja mieszkańców obszaru LSR do 2023 roku	Borowiaki zawdy chantne do roboty w kupie, czyli wydarzenia integracyjne i aktywizujące mieszkańców obszaru LSR	liczba szkoleń liczba przedsięwzięć integracyjnych i aktywizacyjnych, innych niż szkoleniowe Liczba zrealizowanych projektów współpracy, w tym projektów współpracy międzynarodowej Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy	Liczba osób przeszkolonych w tym liczba osób z grup defaworyzowanych objętych ww. wsparciem Liczba osób które wzięły udział w wydarzeniach integracyjnych i aktywizujących mieszkańców	Wzrost liczby organizacji pozarządowych Wzrost liczby osób pracujących Wzrost liczby inicjatyw lokalnych realizowanych w ramach	Rozwój współpracy lokalnych podmiotów Wzrost zainteresowania Polaków lokalnymi tradycjami Niewystarczające środki finansowe na realizację lokalnych inicjatyw Wzrost zagrożenia wykluczeniem społecznym, nasilenie występowania problemów społecznych Brak środków finansowych na podtrzymanie efektów realizowanych projektów
Niewystarczające lub nieadekwatne kwalifikacje mieszkańców wymagające podniesienia i aktualizacji, szczególnie w odniesieniu do rynku pracy, aktywności lokalnej, zrównoważonego rozwoju oraz obsługi ruchu turystycznego, Niewystarczające powiązanie kierunków kształcenia i potrzeb lokalnego rynku pracy,			Wichajstry	Liczba osób	Liczba projektów skierowanych do następujących grup docelowych: przedsiębiorcy, grupy defaworyzowane (określone w LSR), młodzież, turyści, inne Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem		

Niewystarczające wykorzystanie istniejącej infrastruktury (sportowo-rekreacyjnej, turystycznej, kulturowej),			i dinki, czyli aktywizacja społeczno – zawodowa mieszkańców obszaru LSR	zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	społecznym, poszukujących pracy po opuszczeniu programu Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, u których wzrosła aktywność społeczna	środków LSR	
Niewystarczająco rozwinięta kompleksowa informacja i promocja turystyczna obszaru,		Zwiększenie skali działań informacyjnych i promocyjnych obszaru LSR do 2023 roku	Manowanie chwalby, czyli promocja i informacja	Liczba przedsięwzięć informacyjnych i promocyjnych Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym	Liczba obiorów przedsięwzięć informacyjnych i promocyjnych Liczba projektów skierowanych do		Zintegrowana promocja całego obszaru Borów Tucholskich (nawiązanie współpracy samorządów z terenu województwa kujawsko-pomorskiego i pomorskiego),

				projektów			
				współpracy międzynarodowej	następujących grup docelowych: przedsiębiorcy, grupy defaworyzowane (określone w LSR), młodzież, turyści, inne		
				Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy			

Wykazanie zgodności celów z celami programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR

	Zgodność z celami PROW 2014-2020	Zgodność z celami RPO WK-P 2014-2020
Cele ogólny LSR	1. Zwiększenie atrakcyjności obszaru LSR do 2023	
Cel programu	Cel szczegółowy 6B „wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich” w ramach priorytetu 6 „wspieranie włączenia społecznego, ograniczenia ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich”	Cel tematyczny 9. Promowanie włączenia społecznego, walka z ubóstwem i wszelką dyskryminacją
Cel szczegółowy LSR		
1.1 Zwiększenie dostępności do infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej na obszarze LSR do 2023 roku	Cel szczegółowy 6B „wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich” w ramach priorytetu 6 „wspieranie włączenia społecznego, ograniczenia ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich” <i>Poprzez premiowanie na lokalnych kryteriach wyboru operacji poprzedzonych konsultacjami społecznymi, wykorzystujących lokalne zasoby, uwzględniające</i>	Oś Priorytetowa 7 Cel szczegółowy 1: Ożywienie społeczne i gospodarcze na obszarach objętych Lokalnymi Strategiami Rozwoju <i>Wprowadzić cel szczegółowy nie będzie realizowany bezpośrednio ze środków RPO jednakże niewątpliwie poprzez planowane</i>

	potrzeby osób niepełnosprawnych Cele przekrojowe PROW – ochrona środowiska, przeciwdziałanie zmianom klimatu, innowacyjność <i>Poprzez premiowanie (preferencje) dla operacji innowacyjnych a także z zastosowaniem rozwiązań pro-środowiskowych i pro-klimatycznych</i>	inwestycje będzie pośrednio realizował również cel RPO.
1.2 Zwiększenie dostępności do infrastruktury sprzyjającejżywieniu społeczno - gospodarczemu obszarowi LSR do 2023 roku	Cel szczegółowy 6B „wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich” w ramach priorytetu 6 „wspieranie włączenia społecznego, ograniczenia ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich <i>Wprowadzenie celu szczegółowego nie będzie realizowany bezpośrednio ze środków PROW, jednakże niewątpliwie poprzez planowane inwestycje ukierunkowane na potrzeby grup wykluczonych społecznie będzie pośrednio realizował również cel PROW.</i>	Oś Priorytetowa 7 Cel szczegółowy 1: Żywność społeczna i gospodarcza na obszarach objętych Lokalnymi Strategiami Rozwoju <i>Poprzez inwestycje infrastrukturalne przyczyniające się rewitalizacji społeczno – gospodarczej miejscowości wiejskich.</i>
Cel ogólny LSR	2. Wsparcie lokalnego rynku pracy na obszarze LSR do 2023r	
Cel programu	Cel szczegółowy 6B „wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich” w ramach priorytetu 6 „wspieranie włączenia społecznego, ograniczenia ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich”	Cel tematyczny 9. Promowanie włączenia społecznego, walka z ubóstwem i wszelką dyskryminacją
Cel szczegółowy LSR		
2.1 Wsparcie przedsiębiorczości na obszarze LSR do 2023 roku	Cel szczegółowy 6B „wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich” w ramach priorytetu 6 „wspieranie włączenia społecznego, ograniczenia ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich <i>Poprzez działania ukierunkowane w szczególności na wsparcie grup defaworyzowanych ze względu na dostęp do rynku pracy (pomoc w założeniu własnej działalności) jak i inwestowanie w rozwój lokalnych przedsiębiorstw.</i> Cele przekrojowe PROW – ochrona środowiska, przeciwdziałanie zmianom klimatu, innowacyjność <i>Poprzez premiowanie (preferencje) dla operacji innowacyjnych a także z zastosowaniem rozwiązań pro-środowiskowych i pro-klimatycznych</i>	Oś Priorytetowa 7 Cel szczegółowy 1: Żywność społeczna i gospodarcza na obszarach objętych Lokalnymi Strategiami Rozwoju <i>Wprowadzenie celu szczegółowego nie będzie realizowany bezpośrednio ze środków RPO jednakże niewątpliwie poprzez opisane wsparcie istniejących przedsiębiorstw będzie pośrednio realizowało również cel RPO.</i>
Cel ogólny LSR	3. Rozwój kapitału społecznego obszaru LSR do 2023r	
Cel programu	Cel szczegółowy 6B „wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich” w	Cel tematyczny 9. Promowanie włączenia społecznego, walka z

	ramach priorytetu 6 „wspieranie włączenia społecznego, ograniczenia ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich”	ubóstwem i wszelką dyskryminacją
Cel szczegółowy LSR		
3.1 Aktywizacja i integracja mieszkańców obszaru LSR do 2023	Cel szczegółowy 6B „wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich” w ramach priorytetu 6 „wspieranie włączenia społecznego, ograniczenia ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich” <i>Poprzez projekty (granty) ukierunkowane w szczególności na aktywizację wskazanych w diagnozie grup defaworyzowanych.</i> Cele przekrojowe PROW – ochrona środowiska, przeciwdziałanie zmianom klimatu, innowacyjność <i>Poprzez premiowanie (preferencje) dla operacji z zastosowaniem rozwiązań pro-środowiskowych i pro-klimatycznych, sprzyjających zwiększeniu świadomości ekologicznej</i> <i>Poprzez realizację projektów grantowych ukierunkowanych na aktywizację i integrację mieszkańców, dających szansę innowacyjnemu podejściu do sposobu realizacji założonego celu.</i>	Oś Priorytetowa 11 Cel szczegółowy 1: Wzrost aktywizacji społeczno - zawodowej mieszkańców objętych Lokalnymi Strategiami Rozwoju <i>Poprzez projekty (granty) ukierunkowane na wsparcie (aktywizację społeczno – zawodową) osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, w tym wsparcie na lokalnym rynku pracy oraz pomoc osobom z grup wskazanych jako defaworyzowane</i>
3.2 Zwiększenie skali działań informacyjnych obszaru LSR do 2023 roku	Cel szczegółowy 6B „wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich” w ramach priorytetu 6 „wspieranie włączenia społecznego, ograniczenia ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich” <i>Poprzez realizację operacji promujących lokalne zasoby turystyczne, co bezpośrednio przekłada się na rozwój gospodarczy obszaru; premiowanie na lokalnych kryteriach wyboru operacji wykorzystujących lokalne zasoby,</i> Cele przekrojowe PROW – ochrona środowiska, przeciwdziałanie zmianom klimatu, innowacyjność <i>Poprzez premiowanie operacji wykorzystujących nowe technologie, co daje duże możliwości do tworzenia projektów innowacyjnych</i> <i>Poprzez realizację projektu współpracy mającego na celu m.in. promocję zasobów Rezerwatu Biosfery propagowanie zrównoważonego rozwoju oraz harmonijnego współistnienia człowieka i przyrody</i>	Oś Priorytetowa 7 Cel szczegółowy 1: Ożywienie społeczne i gospodarcze na obszarach objętych Lokalnymi Strategiami Rozwoju <i>Wprowadzić cel szczegółowy nie będzie realizowany bezpośrednio ze środków RPO jednakże niewątpliwie poprzez realizację przedsięwzięć promocyjnych dotyczących zasobów turystycznych obszaru LSR będzie wspierał pośrednio działalność firm z branży turystycznej, tym samym realizując pośrednio cel RPO.</i>

V.2 przedstawienie celów z podziałem na źródła finansowania

Cele ogólne LSR	Cele szczegółowe LSR	Źródło finansowania
1. Zwiększenie atrakcyjności obszaru LSR do 2023	1.1 Zwiększenie dostępności do infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej na obszarze LSR do 2023 roku	PROW 2014-2020
	1.2 Zwiększenie dostępności do infrastruktury sprzyjającejżywieniu społeczno - gospodarczemu obszarowi LSR do 2023 roku	RPO WK-P oś priorytetowa 7
2. Wsparcie lokalnego rynku pracy na obszarze LSR do 2023r	2.1 Wsparcie przedsiębiorczości na obszarze LSR do 2023 roku	PROW 2014-2020 RPO WK-P oś priorytetowa 11
3. Rozwój kapitału społecznego obszaru LSR do 2023r.	3.1 Aktywizacja i integracja mieszkańców obszaru LSR do 2023	PROW 2014-2020
	3.2 Zwiększenie skali działań informacyjnych obszaru LSR do 2023 roku	PROW 2014-2020

V.3 Przedstawienie przedsięwzięć realizowanych w ramach Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność, a także wskazanie sposobu ich realizacji wraz z uzasadnieniem.

Przedsięwzięcie 1.1.1 Sztrejki, antrejki i bujawki, czyli infrastruktura turystyczna i rekreacyjna
przyczyni się do realizacji:

CELU OGÓLNEGO nr 1 Zwiększenie atrakcyjności obszaru LSR do 2023 roku

Celu szczegółowego 1.1. Zwiększenie dostępności do infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej na obszarze LSR do 2023 roku

Źródło finansowania: Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020

Poddziałanie: 19.2 – Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność

Uzasadnienie wyboru przedsięwzięcia oraz sposób realizacji

Przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zidentyfikowane w LSR problemy związane z brakami w infrastrukturze turystycznej i okołoturystycznej.

Realizacja przedsięwzięcia nastąpi poprzez operacje w następujących zakresach PROW na lata 2014-2020:

- budowę lub przebudowę ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej, (np. ścieżki rowerowe, siłownie plenerowe, wiaty, zagospodarowanie centrów wsi, ścieżki dydaktyczne, tablice informacyjne, place zabaw, miejsca postojowe, boiska do gier zespołowych itp.)

Operacje w ramach tego przedsięwzięcia będą mogły realizować jednostki samorządu terytorialnego (tryb konkursowy) oraz pozostałe podmioty spoza sektora publicznego z wyłączeniem osób fizycznych, w tym prowadzących działalność gospodarczą oraz grup nieformalnych (tryb grantowy). Projekty infrastrukturalne w ww. zakresie muszą mieć charakter niekomercyjny. Realizacja przedsięwzięcia może dotyczyć całego obszaru LSR, premiovane będą operacje realizowane w miejscowościach zamieszkałych przez mniej niż 5 tys. mieszkańców.

Maksymalny % poziomu dofinansowania (kwota wsparcia w ramach LSR):

- jednostki sektora finansów publicznych - 63,63% kosztów kwalifikowalnych
- pozostałe podmioty spoza sektora publicznego – nie wyższy niż 95% kosztów kwalifikowalnych (wkład finansowy min. 2,5%, wkład niefinansowy min. 2,5%)

Grupy docelowe (odbiorcy):

- mieszkańcy obszaru objętego LSR, turyści

Tryb wyboru projektów przez LGD: tryb konkursowy oraz tryb grantowy

Przedsięwzięcie 1.2.1 Feste odnowka, czyli rewitalizacja
przyczyni się do realizacji

CELU OGÓLNEGO nr 1 Zwiększenie atrakcyjności obszaru LSR do 2023 roku

Celu szczegółowego 1.2. Zwiększenie dostępności do infrastruktury sprzyjającej ożywieniu społeczno - gospodarczemu na obszarze LSR do 2023 roku

Źródło finansowania: Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko - Pomorskiego (EFRR)

Oś 7 Rozwój lokalny kierowany przez społeczność, działanie 7.1

Uzasadnienie wyboru przedsięwzięcia oraz sposób realizacji

Przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zidentyfikowane w LSR problemy związane z słabo rozwiniętą infrastrukturą pomocy społecznej i systemem wsparcia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, złym stanem technicznym dróg lokalnych, brakiem w infrastrukturze okołodrogowej, barierami architektonicznymi, utrudniającymi korzystanie z lokalnej infrastruktury przez osoby niepełnosprawne i z ograniczoną mobilnością.

Na terenie każdej z gmin obszaru LSR występują obszary zdegradowane, wymagające wdrożenia procesów rewitalizacyjnych. Samorządy gminne planują opracowanie Gminnych Programów Rewitalizacji, jednakże proces ten jest w początkowej fazie ze względu na brak przepisów prawnych i wytycznych w zakresie sporządzania takich planów. W związku z powyższym zakładamy, że w ramach LSR zostaną zrealizowane przedsięwzięcia zgodne z GPR, jednak na obecnym etapie nie jest możliwe dokładne ich scharakteryzowanie.

Grupy docelowe (odbiorcy):

- mieszkańcy obszaru objętego LSR - grupy zagrożone wykluczeniem społecznym oraz otoczenie tych osób.

Tryb wyboru projektów przez LGD: tryb konkursowy

Przedsięwzięcie 2.1.1 Dycht nowe interesy, czyli wspieranie tworzenia nowych przedsiębiorstw
przyczyni się do realizacji

CELU OGÓLNEGO nr 2 Wsparcie lokalnego rynku pracy na obszarze LSR do 2023r.

Celu szczegółowego 2.1 Wsparcie przedsiębiorczości na obszarze LSR do 2023 roku

Źródło finansowania: Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020

Poddziałanie: 19.2 – Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność

Uzasadnienie wyboru przedsięwzięcia oraz sposób realizacji

Przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zidentyfikowane w LSR problemy związane z niskim wskaźnikiem przedsiębiorczości i aktywności zawodowej, wysoką stopą bezrobocia, rosnącą w latach 2007-2013, niewielką liczbą podmiotów ekonomii/przedsiębiorczości społecznej, niewystarczająco rozwiniętym zapleczem usług turystycznych (obiekty noclegowe, gastronomia, zróżnicowane atrakcje i szeroka oferta spędzania czasu wolnego).

Wsparcie realizowane w ramach tego **przedsięwzięcia** kierowane będzie do:

- osób fizycznych, które mają zamiar rozpocząć własną działalność gospodarczą i będzie obejmowało pomoc finansową w postaci jednorazowej **premii na rozpoczęcie działalności gospodarczej** w wysokości 60 tys. zł. Zawsze wymagane jest utworzenie przynajmniej 1 miejsca pracy (w tym samozatrudnienie).

Wsparcie obejmować będzie także podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje w zakresie podejmowania lub rozwijania działalności gospodarczej (tylko jako element towarzyszący operacji w zakresie podejmowania lub rozwijania działalności gospodarczej)

Grupy docelowe (odbiorcy) przedsięwzięcia:

Mieszkańcy obszaru objętego LSR w szczególności grupy wskazane w LSR jako grupy defaworyzowane ze względu na dostęp do rynku pracy planujący podjąć działalność gospodarczą.

Tryb wyboru projektów przez LGD: tryb konkursowy

Przedsięwzięcie 2.1.2 Wspomóżka obywateli interesów, czyli rozwój istniejących przedsiębiorstw funkcjonujących na obszarze LSR
przyczyni się do realizacji

CELU OGÓLNEGO nr 2 Wsparcie lokalnego rynku pracy na obszarze LSR do 2023r.

Celu szczegółowego 2.1 Wsparcie przedsiębiorczości na obszarze LSR do 2023 roku

Źródło finansowania: Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020

Poddziałanie: 19.2 – Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność

Uzasadnienie wyboru przedsięwzięcia oraz sposób realizacji

Przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zidentyfikowane w LSR problemy związane z niskim wskaźnikiem przedsiębiorczości i aktywności zawodowej, wysoką stopą bezrobocia, rosnącą w latach 2007-2013, niewielką liczbą podmiotów ekonomii/przedsiębiorczości społecznej, niewystarczająco rozwiniętym zapleczem usług turystycznych (obiekty noclegowe, gastronomia, zróżnicowane atrakcje i szeroka oferta spędzania czasu wolnego).

Wsparcie realizowane w ramach tego **przedsięwzięcia** kierowane będzie do:

- istniejących mikro i małych przedsiębiorstw, które mają zamiar inwestować w rozwój i będzie obejmowało pomoc finansową w formie **dotacji w wysokości nie większej niż 70% kosztów kwalifikowalnych** operacji (projektu), przy czym pomoc przyznawana jest do limitu, który w okresie realizacji LSR wynosi 300 tys. zł na jednego beneficjenta, przy czym minimalna wartość dofinansowania operacji (projektu) w ramach LSR wynosi nie mniej niż 50 tys. zł

Wsparcie obejmować będzie także podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje w zakresie podejmowania lub rozwijania działalności gospodarczej (tylko jako element towarzyszący operacji w zakresie podejmowania lub rozwijania działalności gospodarczej). **Wymagane jest utworzenie przynajmniej 1 miejsca pracy.**

Grupy docelowe (odbiorcy) przedsięwzięcia:

- mikro i małe przedsiębiorstwa z obszaru LSR.

Kwota wsparcia w ramach LSR:

- maksymalny poziom dofinansowania nie wyższy niż 70 % kosztów kwalifikowalnych
- minimalna kwota dofinansowania projektu – 50 tys. zł
- limit pomocy na beneficjenta – 300 tys. zł

Tryb wyboru projektów przez LGD: tryb konkursowy

Przedsięwzięcie 3.1.1 Borowiaki zawdy chantne do roboty w kupie, czyli wydarzenia integracyjne i aktywizujące mieszkańców przyczyni się do realizacji

CELU OGÓLNEGO nr 3 Rozwój kapitału społecznego obszaru LSR do 2023r.

Celu szczegółowego 3.1 Aktywizacja i integracja mieszkańców obszaru LSR do 2023 roku

Źródło finansowania: Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020

Poddziałanie: 19.2 – Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność

Uzasadnienie wyboru przedsięwzięcia oraz sposób realizacji

Przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zidentyfikowane w LSR problemy związane z niewystarczającą aktywnością mieszkańców, potrzeby promocji lokalnego dziedzictwa kulturowego, ograniczona oferta form spędzania czasu wolnego (w szczególności przez dzieci, młodzież i seniorów), niska świadomość ekologiczna mieszkańców.

PROJEKTY GRANTOWE

Operacje w ramach tego przedsięwzięcia w trybie grantowym będą mogły realizować wszystkie podmioty z wyłączeniem grup nieformalnych oraz podmiotów prowadzących działalność gospodarczą.

Realizacja przedsięwzięcia nastąpi poprzez operacje w następujących zakresach PROW na lata 2014-2020:

- wzmocnienie kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, a także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych,
- zachowanie dziedzictwa lokalnego,
- promowanie obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych.

Projekty grantowe będą mogły obejmować powyższe zakresy łącznie lub też dotyczyć każdego zakresu z osobna.

Maksymalna kwota pomocy na 1 grant: 20 tys. zł (minimalna kwota 5 tys. zł)

Maksymalny % poziomu dofinansowania (kwota wsparcia w ramach LSR):

- jednostki sektora finansów publicznych - 63,63% kosztów kwalifikowalnych
- pozostałe podmioty spoza sektora publicznego – nie wyższy niż 95% kosztów kwalifikowalnych (wkład własny min. 5% finansowy lub niefinansowy)

Grupy docelowe (odbiorcy):

- mieszkańcy obszaru objętego LSR

Tryb wyboru projektów przez LGD: tryb grantowy

Lista rekomendowanych zadań (nie stanowi ona katalogu zamkniętego):

szkolenia, warsztaty, imprezy inicjujące, wystawy, pokazy związane dziedzictwem kulturowym i historycznym Borów Tucholskich, konkursy, projekty związane z ochroną środowiska i zmianami klimatu, publikacje, imprezy charakterystyczne dla regionu (Historyczny Pochód Borowiaków)

PROJEKT WSPÓŁPRACY

W ramach przedsięwzięcia "Borowiaki zawdy chantne do roboty w kupie, czyli wydarzenia integracyjne i aktywizujące mieszkańców" zaplanowano także realizację międzynarodowego projektu współpracy „**Wioski tematyczne sposobem na aktywizację lokalnych społeczności i promocję regionu**”

Rodzaj współpracy oraz jej partnerzy: Projekt współpracy międzynarodowej realizowany przez 4 LGD:

Partnerzy z Polski: Partnerstwo „Lokalna Grupa Działania Bory Tucholskie”, Stowarzyszenie Nasza Krajna, Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk”;

Partner zagraniczny: Lokalna Grupa Działania "Laura" z Chorwacji (LAG LURA)

Cel ogólny projektu: Aktywizacja i integracja mieszkańców gmin poprzez upowszechnienie idei tworzenia wsi tematycznych.

Cele szczegółowe projektu:

- wykorzystanie potencjału, umiejętności i pomysłów mieszkańców wsi oraz infrastruktury i przestrzeni danej miejscowości do zbudowania produktu turystycznego w postaci wioski tematycznej;
- wzmocnienie oferty turystycznej obszaru partnerskich LGD
- wyzwolenie mechanizmu przedsiębiorczości w mieszkańcach obszarów wiejskich;
- integracja mieszkańców obszaru LSR wokół wspólnego celu ;
- pobudzenie lokalnych inicjatyw mieszkańców na obszarach partnerskich LGD;

Partnerzy projektu zakładają realizację kilku wzajemnie uzupełniających się działań, które służyć będą wzmocnieniu oferty istniejących jak również rozwojowi nowych produktów w postaci wiosek tematycznych.

Partnerzy krajowi planują realizację następujących działań:

1. Organizację seminarium inaugurującego projekt „Wioski tematyczne sposobem na aktywizację lokalnych społeczności”.
2. Przeprowadzenie wizyt diagnostycznych, tj. spotkań w sołectwach zainteresowanych udziałem w projekcie (identyfikacja potencjalnych uczestników wyjazdu i warsztatów).
3. Study tour (prezentacja dobrych praktyk):
 - po wioskach tematycznych Borów Tucholskich;
 - po atrakcjach Ekomuzeum Doliny Noteci.
4. Organizację warsztatów tematycznych (tematy uzależnione od potrzeb danego LGD), których efektem będzie opracowanie koncepcji produktów turystycznych w postaci wiosek tematycznych i ew. działania pilotażowe lub wzmocnienie oferty istniejących wsi tematycznych (oferty wspólne, materiały promocyjne).
5. Organizację szkolenia „Animator gier i zabaw”. Szkolenie pozwoli zarówno na uatrakcyjnienie, jak i podniesienie poziomu ofert turystycznych wiosek tematycznych .
6. Wyjazd szkoleniowy „Lepszy przykład niż wykład” do Chorwacji (wspólny dla partnerów z Polski) W trakcie wyjazdu międzynarodowe warsztaty budowania produktów turystycznych z wykorzystaniem lokalnych zasobów.

Poszczególne działania będą realizowane na obszarze partnerskich LGD w części lub całości.

Grupa docelowa: mieszkańcy obszaru objętego LSR, przedsiębiorcy, turyści

Szacowany **koszt LGD Bory Tucholskie:** 60.000 zł (zaplanowany w budżecie LSR).

Przewiduje się możliwość realizacji projektu współpracy za kwotę wyższą niż zaplanowana w budżecie LSR, w zależności od przyznania wsparcia w odpowiedzi na złożony wniosek na realizację projektu współpracy.

Przedsięwzięcie 3.1.2 Wichajstry i dinksy, czyli aktywizacja społeczno - zawodowa mieszkańców LSR
przyczyni się do realizacji

CELU OGÓLNEGO nr 3 Rozwój kapitału społecznego obszaru LSR do 2023r.

Celu szczegółowego 3.1 Aktywizacja i integracja mieszkańców obszaru LSR do 2023 roku

Źródło finansowania: Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko - Pomorskiego (EFS)

Oś 11 Rozwój lokalny kierowany przez społeczność, działanie 11.1

Uzasadnienie wyboru przedsięwzięcia oraz sposób realizacji

Przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zidentyfikowane w LSR problemy związane z niewystarczającą aktywnością mieszkańców, niewystarczającymi lub nieadekwatnymi kwalifikacjami mieszkańców wymagającymi podniesienia i aktualizacji, szczególnie w odniesieniu do rynku pracy, aktywności lokalnej, zrównoważonego rozwoju oraz obsługi ruchu turystycznego, niewystarczającym powiązaniem kierunków kształcenia i potrzeb lokalnego rynku pracy, niewystarczającym wykorzystaniem istniejącej infrastruktury (sportowo-rekreacyjnej, turystycznej, kulturowej),

Przedsięwzięcie dotyczy włączenia społecznego osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, polegać będzie na realizacji różnego typu działań aktywizujących społecznie, a także działań integrujących osoby zagrożone ubóstwem i wykluczone ze społecznością lokalną i jej najbliższym otoczeniem.

Typy operacji (projektów) możliwych do realizacji w ramach LSR

- Działania na rzecz osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w zakresie wdrożenia rozwiązań z obszaru aktywnej integracji o charakterze środowiskowym takich jak:
 - kluby samopomocy (w tym z programem rówieśniczym obejmujące m.in.: rówieśnicze doradztwo, edukację, liderowanie, coaching rówieśniczy),
 - świetlice środowiskowe (w tym z programem socjoterapeutycznym, programem rówieśniczym obejmujące m.in.: rówieśnicze doradztwo, edukację, liderowanie, coaching rówieśniczy),
 - kluby młodzieżowe (w tym z programem rówieśniczym obejmujące m.in.: rówieśnicze doradztwo, edukację, liderowanie, coaching rówieśniczy),
 - kluby pracy,
 - aktywizacja społeczno-zawodowa (w tym szkolenia i podnoszące kompetencje i/lub dające nowe umiejętności zawodowe i społeczne),
 - i inne z obszaru aktywnej integracji o charakterze środowiskowym.
- Działania wspierające rozwiązania w zakresie organizowania społeczności lokalnej i animacji społecznej z wykorzystaniem m.in.:
 - usług wzajemnościowych, samopomocowych,
 - lidera lub animatora aktywności lokalnej oraz obywatelskiej,
 - i inne rozwiązania w zakresie organizowania społeczności lokalnej i animacji społecznej.
- Działania wspierające rozwój gospodarki społecznej i przedsiębiorczości społecznej, w tym: działania animacyjne, budowa i rozwój lokalnych partnerstw publiczno-społecznych na rzecz tworzenia i rozwoju przedsiębiorstw społecznych i inne wspierające rozwój gospodarki społecznej i przedsiębiorczości społecznej.

Powyższe działania wdrożone zostaną w LSR za pomocą mechanizmu **projektów grantowych**, w których realizatorami grantów (mikroprojektów) na podstawie umowy o powierzeniu grantu zawartej bezpośrednio z LGD będą mogły być praktycznie wszystkie podmioty z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie odrębnych przepisów).

Grupy docelowe (odbiorcy) przedsięwzięcia:

Mieszkańcy miejscowości o wysokiej koncentracji negatywnych zjawisk społecznych objętych Gminnymi Programami Rewitalizacji oraz inne osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym z obszaru LSR.

Tryb wyboru projektów przez LGD (forma wdrożenia): projekty grantowe

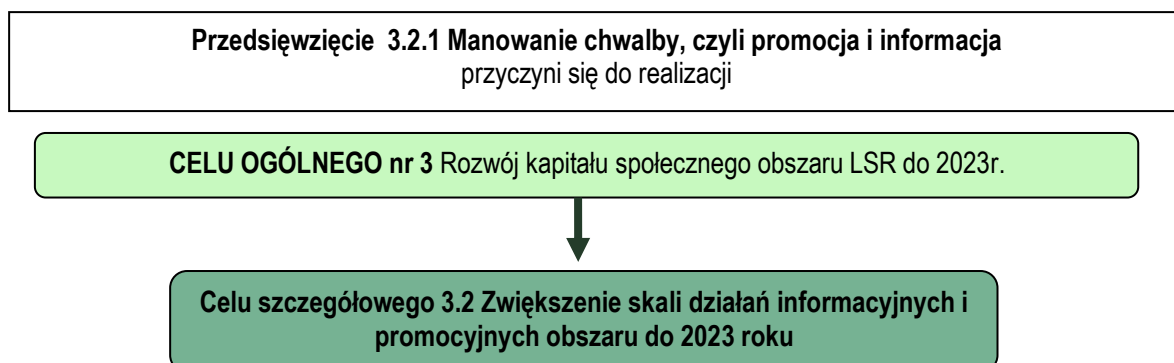
1. Projekty typu aktywizacja społeczno – zawodowa (w tym szkolenia i podnoszące kompetencje i dające nowe umiejętności zawodowe i społeczne); w tym typie projektów wymagane jest osiągnięcie efektu zatrudnieniowego

- minimalna i maksymalna wartość dofinansowania mikroprojektu – zgodnie z zapisami w SzOOP
- minimalna grupa osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objęta wsparciem w ramach projektu – określona zostanie w ogłoszeniu konkursowym
- minimalny poziom efektywności zatrudnieniowej wynosi 22%

2. Pozostałe typy projektów

- minimalna wartość dofinansowania mikroprojektu – 20 tys. zł
- minimalna grupa osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objęta wsparciem w ramach projektu – brak ograniczenia

Maksymalny poziom współfinansowania - do 80% (lub wyższy w przypadku zmian zapisów w SzOOP RPO WKP).

Źródło finansowania: Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020

Poddziałanie: 19.2 – Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność

Uzasadnienie wyboru przedsięwzięcia oraz sposób realizacji

Przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zidentyfikowane w LSR problemy związane z niewystarczająco rozwiniętą kompleksową informacją i promocją turystyczną obszaru,

Procedura konkursowa

Realizacja przedsięwzięcia nastąpi poprzez operacje w następujących zakresach PROW na lata 2014-2020:

- promowanie obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych.

Operacje w ramach tego przedsięwzięcia będą mogły realizować wszystkie podmioty, z wyłączeniem osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej oraz grup nieformalnych.

Maksymalna kwota pomocy: 60.000 - 100.000 zł

Maksymalny % poziomu dofinansowania (kwota wsparcia w ramach LSR):

- jednostki sektora finansów publicznych - 63,63% kosztów kwalifikowalnych
- pozostałe podmioty spoza sektora publicznego – do 95% (wkład finansowy lub niefinansowy min. 5%)
- podmioty prowadzące działalność gospodarczą do 70%

Lista rekomendowanych zadań (nie stanowi ona katalogu zamkniętego): publikacje promocyjne, przewodniki, mapy, aplikacje mobilne, strony internetowe, udział w imprezach targowo – wystawienniczych, akcje promocyjne, innowacyjne metody promocji, wizyty studyjne, imprezy inicjujące cykl.

Grupy docelowe (odbiorcy):

- potencjalni turyści, turyści

Tryb wyboru projektów przez LGD: tryb konkursowy

PROJEKT WSPÓŁPRACY

W ramach przedsięwzięcia **"Manowanie chwalby, czyli promocja i informacja"** zaplanowano także realizację projektu współpracy: *„Człowiek i przyroda w Rezerwacie Biosfery "Bory Tucholskie"*

Rodzaj współpracy oraz jej partnerzy: Projekt współpracy międzyregionalnej realizowany przez następujące lokalne grupy działania:

- Partnerstwo "Lokalna Grupa Działania 'Bory Tucholskie'"
- Lokalna Grupa Działania "Sandry Brdy"
- Lokalna Grupa Działania "Gminy Powiatu Świeckiego"

Cel ogólny projektu:

Realizacja i promocja działań na rzecz wsparcia harmonijnego rozwoju lokalnego na bazie zasobów utworzonego przez UNESCO światowego Rezerwatu Biosfery „Bory Tucholskie”.

Cele szczegółowe projektu:

- propagowanie zrównoważonego rozwoju i harmonijnego współistnienia człowieka i przyrody;
- promocja zasobów kulturowych i przyrodniczych Rezerwatu Biosfery „Bory Tucholskie”;
- ograniczanie antropopresji poprzez aktywną ochronę przyrody, w tym kanalizację ruchu turystycznego;
- rozwój przyjaznej naturze oferty turystycznej obszaru partnerskich LGD;
- integracja mieszkańców obszaru LSR wokół wspólnego celu;
- pobudzenie lokalnych inicjatyw mieszkańców na obszarach partnerskich LGD;

Partnerzy projektu zakładają realizację kilku wzajemnie uzupełniających się działań, które służyć będą rozwojowi gospodarczemu obszaru, wykorzystując przy tym a zarazem aktywnie chroniąc cenne zasoby przyrodnicze i kulturowe.

Grupa docelowa: turyści, mieszkańcy obszaru objętego LSR, przedsiębiorcy,

Szacowany **koszt LGD Bory Tucholskie:** 60.000 zł (zaplanowany w budżecie LSR).

Przewiduje się możliwość realizacji projektu współpracy za kwotę wyższą niż zaplanowana w budżecie LSR, w zależności od przyznania wsparcia w odpowiedzi na złożony wniosek na realizację projektu współpracy.

V.4 Specyfikacja wskaźników przypisanych do przedsięwzięć, celów szczegółowych i celów ogólnych wraz z uzasadnieniem wyboru konkretnego wskaźnika

Cele ogólne LSR	Cele szczegółowe LSR	Przedsięwzięcie	Wskaźniki produktu	Wskaźniki rezultatu	Uzasadnienie wyboru wskaźników
1. Zwiększenie atrakcyjności obszaru LSR w latach 2016 - 2023	1.1 Zwiększenie dostępności do infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej na obszarze LSR do 2023 roku	Sztreki, antrejki i bujawki, czyli infrastruktura turystyczna i rekreacyjna	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej w ramach środków LSR	Wzrost liczby osób korzystających z obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Projekty ukierunkowane na poprawę dostępności do infrastruktury turyst. i rekreacyjnej. Zastosowano odpowiadające przedsięwzięciu wskaźniki obowiązkowe dla PROW 2014-2020 w obszarze turystyka.
	1.2 Zwiększenie dostępności do infrastruktury sprzyjającej ożywieniu społeczno - gospodarczemu obszarowi LSR do 2023 roku	Feste odnowka, czyli rewitalizacja	Wskaźniki dot. rewitalizacji zostaną określone po przyjęciu Gminnych Programów Rewitalizacji przez gminy z obszaru LSR.		Po przyjęciu GPR do tego przedsięwzięcia przypisane zostaną wskaźniki wskazane w SzOOP RPO W-KP 2014-2020
2. Wsparcie lokalnego rynku pracy na obszarze LSR do 2023r	2.1 Wsparcie przedsiębiorczości na obszarze LSR do 2023 roku	Dycht nowe interesy, czyli wspieranie tworzenia nowych przedsiębiorstw	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa w ramach środków LSR	Liczba utworzonych miejsc pracy	Projekty ukierunkowane na tworzenie miejsc pracy poprzez wsparcie inwestycyjne lokalnych firm a także inicjowanie powstawania nowych Zastosowano odpowiadające przedsięwzięciu wskaźniki obowiązkowe dla PROW 2014-2020 w obszarze przedsiębiorczość
		Wspomóżka obywateli, czyli rozwój istniejących przedsiębiorstw funkcjonujących na obszarze LSR	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa w ramach środków LSR		
3. Rozwój kapitału społecznego obszaru LSR do 2023r.	3.1 Aktywizacja i integracja mieszkańców obszaru LSR do 2023	Borowiaki zawdy channe do roboty w kupie, czyli wydarzenia integracyjne i aktywizujące	liczba szkoleń w ramach środków LSR	Liczba osób przeszkolonych w tym liczba osób z grup defaworyzowanych objętych ww. wsparciem	Projekty grantowe ukierunkowane na aktywizację i integrację mieszkańców obszaru LSR. Zastosowano odpowiadające przedsięwzięciu wskaźniki obowiązkowe dla PROW 2014-2020 w obszarach:
			liczba przedsięwzięć	Liczba osób które wzięły	

		mieszkańców	integracyjnych i aktywizacyjnych, innych niż szkoleniowe w ramach środków LSR	udział w wydarzeniach integracyjnych i aktywizujących mieszkańców	przedsięwzięcia szkoleniowe, projekty współpracy a także własne wskaźniki w odniesieniu do działań aktywizacyjnych i integracyjnych.
			Liczba zrealizowanych projektów współpracy, w tym projektów współpracy międzynarodowej	Liczba projektów skierowanych do następujących grup docelowych: przedsiębiorcy, grupy defaworyzowane (określone w LSR), młodzież, turyści, inne	
			Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy		
		Wichajstry i dinksy, czyli aktywizacja społeczno - zawodowa mieszkańców LSR	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie w ramach środków LSR	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, poszukujących pracy po opuszczeniu programu	Projekty grantowe ukierunkowane na aktywizację społeczno – zawodową osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, w tym projekty z zakresu aktywizacji społeczno – zawodowej w wymiarze zatrudnieniowym. Wybrano wskaźniki odpowiadające wszystkim w SzOOP RPO W-KP 2014-2020 dla tego typu projektów.
				Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek)	
				Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, u których wzrosła aktywność społeczna	
3.2 Zwiększenie skali działań informacyjnych obszaru LSR do 2023 roku	Manowanie chwalby, czyli promocja i informacja	Liczba przedsięwzięć informacyjnych i promocyjnych w ramach środków LSR	Liczba obiorów przedsięwzięć informacyjnych i promocyjnych	Projekty ukierunkowane na promocję obszaru LSR. Zastosowano odpowiadające przedsięwzięciu wskaźniki obowiązkowe dla PROW 2014-2020 w obszarze	

			Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym projektów współpracy międzynarodowej w ramach środków LSR	Liczba projektów skierowanych do następujących grup docelowych: przedsiębiorcy, grupy defaworyzowane (określone w LSR), młodzież, turyści, inne	projekty współpracy a także własne wskaźniki w odniesieniu do działań informacyjnych i promocyjnych.
			Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy w ramach środków LSR		

Szczegółowy zestaw wskaźników wraz ze wskazaniem jednostek miary i wartości docelowych zawiera poniższa tabela.

Formularz: Cele i wskaźniki LSR "Dekel do borowiackiej grapy"

1.0	CEL OGÓLNY 1	Zwiększenie atrakcyjności obszaru LSR do 2023r.				
2.0	CEL OGÓLNY 2	Wsparcie lokalnego rynku pracy na obszarze LSR do 2023 r.				
3.0	CEL OGÓLNY 3	Rozwój kapitału społecznego obszaru LSR do 2023 r.				
1.1	CELE SZCZEGÓŁOWE	Zwiększenie dostępności do infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej na obszarze LSR do 2023 roku				
1.2		Zwiększenie dostępności do infrastruktury sprzyjającej ożywieniu społeczno – gospodarczemu obszarowi LSR do 2023 roku				
2.1		Wsparcie przedsiębiorczości na obszarze LSR do 2023 roku				
3.1		Aktywizacja i integracja mieszkańców obszaru LSR do 2023 roku				
3.2		Zwiększenie skali działań informacyjnych i promocyjnych obszaru LSR do 2023 roku				
		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	Jednostka miary	stan początkowy 2013 rok	plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru
W1.0	Średnia wartość salda migracji za lata 2014-2023 korzystniejsza od -70		osoby	(-87)	(-70)	GUS/BDL (przewaga odpływu nad napływem nie większa niż 70 osób)
W2.0	Wzrost wskaźnika zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców		szt.	70,25	71,25	Obliczenia własne na podst. GUS
W3.0	Wzrost liczby osób pracujących		osoby	7465	7487	GUS/BDL (wskaźnik określający wpływ LSR na realizację strategii rozwoju regionu)
W3.0	Wzrost liczby organizacji pozarządowych (fundacji, stowarzyszeń, organizacji społecznych)		sztuka	176	186	KRS/dane JST (wskaźnik określający wpływ LSR na realizację strategii rozwoju regionu)
W3.0	Wzrost liczby inicjatyw lokalnych realizowanych przez organizacje pozarządowe oraz mieszkańców w ramach środków LSR do 2023		sztuka	0	20	Dane LGD/ankiety monitorujące
		Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	Jednostka miary	stan początkowy 01.2016 Rok	plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru
w1.1	Wzrost liczby osób korzystających z obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej w ramach LSR		osoba	0	4400	Obliczenia własne na podst. GUS Liczony jako liczba osób zamieszkujących w miejscowościach, w których powstała infrastruktura wg stanu na 31.12.2023r.
w1.2	Wskaźnik dot. rewitalizacji zostanie		osoba	-	-	dane od Beneficjenta/ankieta monitorująca

	określony po przyjęciu Gminnych Programów Rewitalizacji przez gminy z obszaru LSR.							
w2.1	Liczba utworzonych miejsc pracy w ramach środków LSR	sztuka	0	29	dane od Beneficjenta/ankieta monitorująca	Liczba miejsc pracy w przeliczeniu na etaty średnioroczne.		
w3.1	Liczba osób przeszkolonych w tym liczba osób z grup defaworyzowanych objętych ww. wsparciem w ramach środków LSR	osoba	0	200/80	dane od Beneficjenta/ankieta monitorująca			
w3.1	Liczba osób które wzięły udział w wydarzeniach integracyjnych i aktywizujących mieszkańców wsparciem w ramach środków LSR	osoba	0	700	dane od Beneficjenta/ankieta monitorująca			
w3.1	Liczba projektów skierowanych do następujących grup docelowych: przedsiębiorcy, grupy defaworyzowane (określone w LSR), młodzież, turyści, inne, zrealizowane w ramach środków LSR	sztuka	0	1	dane własne LGD			
w3.1	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, poszukujących pracy po opuszczeniu programu	osoba	0	51	dane od Beneficjenta/ankieta monitorująca			
w3.1	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek)	osoba	0	28	dane od Beneficjenta/ankieta monitorująca			
w3.1	liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, u których wzrosła aktywność społeczna	osoba	0	104	dane od Beneficjenta/ankieta monitorująca			
W3.2	Liczba obiorów przedsięwzięć informacyjnych i promocyjnych zrealizowanych w ramach środków LSR	osoba	0	25.000	dane od Beneficjenta/ankieta monitorująca			
W3.2	Liczba projektów skierowanych do następujących grup docelowych: przedsiębiorcy, grupy defaworyzowane (określone w LSR), młodzież, turyści, inne, zrealizowane w ramach środków LSR	sztuka	0	1	dane własne LGD			
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja itp.)	Wskaźniki produktu				
				nazwa	Jednostka miary	wartość		Źródło danych/sposób pomiaru
						początkowa 01.2016 rok	końcowa 2023 Rok	
1.1.1	Sztreki, antrejki i bujawki, czyli infrastruktura	Mieszkańcy obszaru LSR, turyści	konkurs, projekt grantowy	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów	sztuka	0	24	dane od Beneficjenta/ankieta monitorująca

	turystyczna i rekreacyjna			infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej w ramach środków LSR				
1.1.2	Feste odnówka, czyli rewitalizacja	mieszkańcy obszaru, w szczególności osoby zagrożone wykluczeniem społecznym	konkurs	Wskaźniki dot. rewitalizacji zostaną określone po przyjęciu Gminnych Programów Rewitalizacji przez gminy z obszaru LSR.	-	-	-	-
2.1.1	Dycht nowe interesy, czyli wspieranie tworzenia nowych przedsiębiorstw.	mieszkańcy obszaru LSR, w szczególności grupy defaworyzowane	konkurs	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa w ramach środków LSR	sztuka	0	16	dane od Beneficjenta/ankieta monitorująca
2.1.2	Wspomóżka obywateli interesów, czyli rozwój istniejących przedsiębiorstw funkcjonujących na obszarze LSR	Przedsiębiorcy	konkurs	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa w ramach środków LSR	sztuka	0	13	dane od Beneficjenta/ankieta monitorująca
3.1.1	Borowiaki zawdy channe do kupie, czyli wydarzenia integracyjne i aktywizujące mieszkańców obszaru LSR	mieszkańcy obszaru LSR	projekt grantowy, projekt współpracy	liczba szkoleń w ramach środków LSR	sztuka	0	10	dane od Beneficjenta/ankieta monitorująca
				liczba przedsięwzięć integracyjnych i aktywizacyjnych, innych niż szkoleniowe w ramach środków	sztuka	0	35	dane od Beneficjenta/ankieta monitorująca

				LSR				
				Liczba zrealizowanych projektów współpracy, w tym projektów współpracy międzynarodowej w ramach środków LSR	sztuka	0	1 w tym 1	Dokumentacja własna LGD
				Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy w ramach środków LSR	sztuka	0	3	Dokumentacja własna LGD
3.1.2	Wichajstry i dinksy, czyli aktywizacja społeczno – zawodowa mieszkańców obszaru LSR	mieszkańcy obszaru LSR – osoby zagrożone wykluczeniem społecznym i otoczenie tych osób	Projekt grantowy	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie w ramach środków LSR	osoba	0	350	dane od Beneficjenta/ankieta monitorująca
3.2.1	3.2.1 Manowanie chwalby, czyli promocja i informacja	potencjalni turyści, mieszkańcy obszaru LSR	Konkurs, projekt współpracy	Liczba przedsięwzięć informacyjnych i promocyjnych w ramach środków LSR	sztuka	0	7	dane od Beneficjenta/ankieta monitorująca
				Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym projektów współpracy międzynarodowej w ramach środków	sztuka	0	1 w tym 0	Dokumentacja własna LGD

			LSR				
			Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy w ramach środków LSR	sztuka	0	2	Dokumentacja własna LGD
SUMA							

V.5 Wskaźniki realizacji LSR: źródła pozyskania danych do pomiaru, sposób i częstotliwość dokonywania pomiaru, uaktualniania danych, stan początkowy i docelowy wskaźnika

Pomiar postępów w realizacji LSR odbywać się będzie na podstawie danych pozyskiwanych z różnych źródeł:

- dane statystyczne z GUS,
- dokumentacja oraz badania własne LGD;
- dokumentacja oraz sprawozdania beneficjentów z realizacji operacji.

Pomiar, w przypadku wskaźników produktu i rezultatu, będzie prowadzony systematycznie, w okresach rocznych, przy czym uaktualnienie danych będzie następować na dzień 31 grudnia danego roku kalendarzowego. W odniesieniu do planu działania wskaźniki będą wyliczane na koniec okresów 3-letnich, tzn. za lata 2016-2018, 2019-2021 oraz 2022-2023. W przypadku wskaźników produktu, rezultatu i oddziaływania ich wartość obliczana będzie jako różnica pomiędzy wartością wskaźnika na koniec wskazanego okresu, a jego wartością początkową.

W odniesieniu do wskaźników produktu i rezultatu w ustalaniu wartości początkowej odniesiono się do wskaźników zrealizowanych lub planowanych do realizacji jedynie przy wsparciu środków finansowych LSR 2016-2023. Mając więc na uwadze, że realizacja LSR przypadnie na okres 2016-2023 jako wartość początkową przyjęto każdorazowo "0" (stan na styczeń 2016r.). Tam, gdzie wartość początkowa jest możliwa do określenia na poziomie innym niż „0”, wykorzystano dostępne dane statystyczne (wg wartości na 31.12.2013 - zgodnie z narzuconą przez MRiRW datą określającą stan liczby mieszkańców LSR). Stan docelowy wskaźników określono na podstawie doświadczeń z realizacji LSR w latach 2009-2015, wielkości budżetu na poszczególne cele i przedsięwzięcia oraz dokonując analizy potencjałów i rozeznania potrzeb lokalnej społeczności (w tym wywiadów przeprowadzonych z przedstawicielami samorządu i sektora społecznego, przede wszystkim członków LGD Bory Tucholskie”).

VI.1 Ogólna charakterystyka przyjętych rozwiązań formalno - instytucjonalnych

Wstępne założenia procedur wyboru operacji (w tym lokalnych kryteriów wyboru) zostały wypracowane przez Grupę Roboczą (uwzględniając istniejący stan prawny oraz zalecenia Pokontrolne Samorządu Województwa dot. procedury oceny wniosków w okresie 2007-2013 w LGD Bory Tucholskie), a następnie przedyskutowane z Grupą Partycypacyjną. Pracownicy biura opisali zgłoszone postulaty i propozycje rozwiązań w spójną całość zgodnie z przepisami prawa. Bardzo istotna była na tym etapie współpraca w ramach Sieci Kujawsko-Pomorskich LGD oraz konsultacje z Instytucją Zarządzającą, która zgłaszała swoje uwagi do zaproponowanych procedur. Finalnie procedury wyboru konsultowane były podczas spotkania Grupy Partycypacyjnej (3.12.2015r.), otwartego spotkania konsultacyjnego (9.12.2015.) oraz w ramach Punktu Informacyjno - Konsultacyjnego (w formie elektronicznej oraz w Biurze LGD).

Procedury powstały w celu efektywnego wykorzystania środków finansowych w ramach budżetu LSR i pobudzenia gospodarki na obszarze LSR. Założeniem wprowadzonych procedur jest możliwość wyboru operacji, których realizacja przekłada się bezpośrednio na poziom osiągnięcia zawartych w strategii celów i wskaźników, a w związku z tym na realizację LSR. Procedury pozwalają na przeprowadzenie niedyskryminującego, przejrzystego i pozwalającego uniknąć ryzyka wystąpienia konfliktu interesu procesu decyzyjnego. Natomiast założeniem wypracowanych kryteriów było ich bezpośrednie powiązanie z wynikami diagnozy społecznej terenu LGD.

Przyjęte procedury mogą ulec zmianom na etapie rozpatrywania Wniosku o wybór Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność lub na etapie wdrażania LSR na wezwanie Samorządu Województwa.

Opis przyjętych rozwiązań

Organem decyzyjnym Partnerstwa LGD Bory Tucholskie" jest Rada Decyzyjna. Do jej wyłącznej kompetencji, zgodnie z §14 Statutu należy wybór operacji, które mają być realizowane w ramach LSR. Rada działa zgodnie z Regulaminem Rady, przyjętym przez Walne Zebranie Członków. Oceny i wyboru wniosków Członkowie Rady dokonują w oparciu o "Procedury wyboru operacji w ramach Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność "Dekel do borowiackiej grapy" oraz przepisy odnoszące się do poszczególnych funduszy, w ramach których finansowana jest LSR.

W przyjętych procedurach oceny i wyboru operacji uwzględniono opis następujących elementów:

1. sposób udostępnienia procedur do wiadomości publicznej (strona internetowa Partnerstwa LGD Bory Tucholskie)
2. zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji (w tym: ocenę wniosków, dokumentowanie oceny, wzory dokumentów),
3. sposób organizacji naborów wniosków,
4. podawanie do publicznej wiadomości protokołów z posiedzeń dotyczących oceny i wyboru operacji zawierających informacje o wyłączeniach z procesu decyzyjnego, ze wskazaniem których wniosków wyłączenie dotyczy (informacje te będą udostępniane na stronie internetowej Partnerstwa)
5. szczegółowy sposób informowania o wynikach oceny i możliwości wniesienia protestu
6. procedury realizacji projektów grantowych

Przyjęte procedury są zgodne z przepisami obowiązującymi dla RLKS, a ponadto:

1. są niedyskryminujące, przejrzyste
2. pozwalają uniknąć ryzyka konfliktu interesów (Członkowie Rady podpisują deklarację poufności i bezstronności, zgodnie z określonym w procedurach wzorem, a ponadto LGD prowadzi rejestr interesów Członków Rady)
3. przewidują regulacje zapewniające zachowanie parytetu sektorowego
 - Zgodnie z §14 statutu, wybór operacji dokonywany jest w formie uchwały Rady, podjętej zwykłą większością głosów przy obecności co najmniej połowy członków uprawnionych do głosowania zgodnie z pisemną procedurą gwarantującą, że co najmniej 50% głosów w decyzjach dotyczących wyboru pochodzi od partnerów niebędących instytucjami publicznymi.

- zgodnie z Regulaminem Rady Członkowie Rady mają obowiązek osobistego uczestniczenia w posiedzeniach Rady. Udzielanie przez Członka Rady pełnomocnictwa do udziału w pracach Rady jest niedopuszczalne
- 4. szczegółowo regulują sytuacje wyjątkowe
 - w przypadku uzyskania jednakowej ilości punktów przez dwie lub więcej operacji o kolejności na liście operacji wybranych, decyduje wyższy udział kwoty wkładu własnego do wartości kosztów kwalifikowalnych operacji. W drugiej kolejności o miejscu na liście decyduje niższa kwota dofinansowania operacji, a w trzeciej kolejności data i godzina przyjęcia wniosku w Biurze LGD.
- 5. zapewniają stosowanie tych samych kryteriów w całym procesie wyboru w ramach danego naboru
- 6. określają tryb wniesienia przez wnioskodawców protestu od rozstrzygnięć organu decyzyjnego w sposób zapewniający możliwość skutecznego wniesienia protestu (dla wnioskodawców innych niż LGD jest to protest składany do samorządu Województwa Kujawsko - Pomorskiego, a dla grantobiorców - odwołanie od decyzji Rady).
- 7. uwzględniają ustanowienie osoby/komisji której zadaniem będzie czuwanie nad prawidłowym przebiegiem procesu
 - opiekunem procesu jest Dyrektor Biura LGD lub w razie jego nieobecności wyznaczony członek Zarządu, obsługę techniczną zapewnia Biuro LGD
- 8. dotyczą procesu wyboru grantobiorców, sposobu rozliczania, monitoringu i kontroli grantów

VI.2. Ustanawianie i zmiana kryteriów wyboru

Proces opracowywania i konsultowania z lokalną społecznością kryteriów wyboru opisany został w podrozdziale VI.1. Ostateczny kształt kryteriów został przyjęty uchwałą Zarządu Partnerstwa "Lokalna Grupa Działania Bory Tucholskie" w ramach dokumentu pod nazwą "Procedury wyboru operacji w ramach Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność Dekel do borowiackiej grapy".

W ramach lokalnych kryteriów wyboru dokonuje się oceny zgodności z LSR oraz oceny wg lokalnych kryteriów wyboru. Kryteria zapewniają premiowanie operacji przyczyniających do osiągnięcia celów i wpływają na osiąganie wskaźników produktu i rezultatów, co łącznie z powiązaniem kryteriów z diagnozą opisane jest w dokumencie pod nazwą "Procedury wyboru operacji w ramach LSR" (i załączniki do wniosku o wybór LSR). Aby operacja mogła zostać wybrana do dofinansowania przez Radę LGD oprócz spełniania warunku zgodności z LSR musi spełnić również warunek uzyskania minimalnej liczby punktów przy ocenie wg lokalnych kryteriów oceny operacji (co najmniej 60% maksymalnej liczby punktów). Skonstruowanie jednego uniwersalnego zestawu kryteriów uznano za niemożliwe ze względu na specyfikę poszczególnych przedsięwzięć (charakter operacji, grupa beneficjentów, itp). Sporządzono więc oddzielne zestawy lokalnych kryteriów dla każdego przedsięwzięcia. Przyjęte kryteria mogą zostać rozszerzone na wezwanie Samorządu Województwa o kryteria formalne (nie punktowe) wynikające ze specyfiki poszczególnych programów, w ramach których finansowana jest LSR.

Lokalne kryteria wyboru, podobnie jak sama LSR, będą ewoluowały w czasie, co może powodować konieczność ich zmiany lub pewnej modyfikacji w kontekście zmieniających się uwarunkowań i potrzeb. Procedura zmiany lokalnych kryteriów została sformułowana już na etapie opracowania LSR, również w ramach konsultacji ze społecznością lokalną, stwarzając gwarancję ewentualnego uruchomienia w przyszłości swoistego mechanizmu naprawczego w sytuacji, gdyby np. zaproponowane początkowo zestawy kryteriów selekcji nie przynosiły oczekiwanych rezultatów lub wręcz w niekorzystny sposób realizowały politykę wsparcia LGD zapisaną w LSR. Zmiany lokalnych kryteriów opisane zostały w §34 Regulaminu Organizacyjnego Rady Decyzyjnej, przyjętego uchwałą Walnego Zebrania Członków. Uprawnieni do wystąpienia o zmianę kryteriów zgodności z LSR oraz lokalnych kryteriów wyboru są Delegaci na Walne Zebranie Członków. Pisemną propozycję zmian wraz ze szczegółowym uzasadnieniem należy złożyć do Zarządu LGD, który rozpatruje propozycje zmian, przy czym może je zatwierdzić po przeprowadzeniu konsultacji społecznych. W przypadku zmiany kryteriów zgodności z LSR oraz lokalnych kryteriów wyboru będą one obowiązywać w konkursach ogłoszonych po dniu zatwierdzenia zmian.

3. Innowacyjność w kryteriach wyboru

Innowacyjność jest jednym z kryteriów wyboru operacji do dofinansowania. Podczas konsultacji z Grupą Roboczą uzgodniono następującą definicję innowacyjności:

Za innowacyjne uznaje się operacje przewidujące zastosowanie nowych rozwiązań w dziedzinie produktu, technologii, technik organizacji lub urządzeń i sprzętu nie stosowanych do tej pory na tym obszarze. Wysoko punktowane będą operacje, których innowacyjność projektu będzie dotyczyła jak największego obszaru.

W procesie oceny operacji innowacyjność oceniana będzie w następujący sposób:

Przedsięwzięcie jest innowacyjne na poziomie:

- 1 pkt.- Wnioskodawcy
- 2 pkt.- gminy
- 3 pkt. - obszaru LGD
- 0 pkt. - nie dotyczy

Punkty przyznawane są tylko za spełnienie jednego z kryteriów (najwyżej punktowanego)

4. Realizacja projektów grantowych i operacji własnych

LGD planuje realizację projektów grantowych w ramach środków PROW oraz RPO (oś 11). Dla przejrzystości stosowanych procedur opracowano osobne zestawy kryteriów dla każdego z projektów grantowych. Opracowany został wzór ogłoszenia o naborze, regulamin naboru i oceny wniosków oraz właściwe formularze wniosków. Wszystkie te elementy zawarte są w dokumencie pod nazwą "Procedury wyboru operacji w ramach Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność Dekiel do borowiackiej grapy" (załącznik do wniosku o wybór LSR).

Granty (szczegółowo opisane w rozdziale V.3) zaplanowano w ramach następujących celów i przedsięwzięć:

CO1. Zwiększenie atrakcyjności obszaru LSR do 2023 roku

CSz 1.1 Zwiększenie dostępności do infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej na obszarze LSR do 2022 roku

P 1.1.1. Sztreki, antrejki i bujawki, czyli infrastruktura turystyczna i rekreacyjna

- Finansowanie w ramach PROW.

Wskaźnikiem produktu będzie *Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej w ramach środków LSR*.

CO3 Rozwój kapitału społecznego obszaru LSR do 2023 r.

CSz 3.1 Aktywizacja i integracja mieszkańców obszaru LSR do 2023 roku

P 3.1.1 Borowiaki zawdy chantne do roboty w kupie, czyli wydarzenia integracyjne i aktywizujące mieszkańców

- Finansowanie w ramach PROW.
- Wskaźnikiem produktu będzie *Liczba szkoleń oraz Liczba przedsięwzięć integracyjnych i aktywizacyjnych, innych niż szkoleniowe w ramach środków LSR*

P 3.1.2 Wichajstry i dinksy, czyli aktywizacja społeczno – zawodowa mieszkańców LSR

- Finansowanie w ramach RPO (oś 11). Wskaźnikiem produktu będzie *Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie*. Zaplanowano projekty grantowe realizowane w ramach 2 typów projektów:

- aktywizacja społeczno – zawodowa (w tym szkolenia; operacja zgodna z typem 1e oś 11 SzOOP RPO WK-P);
- inne działania środowiskowe (typ 1 a, b, c, d, f, 2, 3 oś 11 SzOOP RPO WK-P).

Projekty własne - na etapie składania wniosku o wybór LSR, LGD nie planuje realizacji projektów własnych. Przewidziano jednak możliwość wprowadzenia takiego trybu, jeżeli będzie to wynikało z przeprowadzonej ewaluacji.

5. Wysokość wsparcia na rozpoczęcie działalności gospodarczej

W ramach PROW 2014 - 2020 ustalono wysokość wsparcia na rozpoczęcie działalności gospodarczej na poziomie 60 000,00 zł. Kwotę tę określono uwzględniając kilka czynników:

- średnia wielkość wsparcia przyznawanego na rozpoczęcie działalności gospodarczej w okresie 2007-13 przez LGD "Bory Tucholskie" (w ramach *Różnicowania w kierunku działalności nierolniczej oraz Tworzenia i rozwoju mikroprzedsiębiorstw*) wyniosła 74.645 zł - udzielono wsparcia na realizację 7 projektów na łączną kwotę 522.516,40 zł

- na podstawie spotkań konsultacyjnych prognozuje się, że oczekiwać można dużego zainteresowania ze strony osób mających zamiar rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej, stąd też za zasadne uznano ustalenie takiej kwoty wsparcia, która pozwoli na dofinansowanie większej ilości projektów.

Kwota 60.000zł przyznawana na rozpoczęcie działalności gospodarczej będzie kwotą stałą, a opracowany przez Beneficjenta biznes plan będzie musiał być uzasadniony ekonomicznie.

6. Podstawowe zasady ustalania wysokości wsparcia na realizację operacji (PROW)

Uwzględniając przepisy wynikające z Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego PROW 2014-2020, Partnerstwo LGD Bory Tucholskie przyjęło następującą intensywność pomocy:

w zależności od kategorii beneficjenta

1. Osoby fizyczne rozpoczynające działalność gospodarczą – 60,000,00 (kwota ustalona przez LGD),
2. Podmioty gospodarcze poszerzające swoją działalność – do 300.000,00 (kwota ustalona przez MRiRW),
3. Jednostki samorządu terytorialnego – wysokość dofinansowania operacji 63,63%

W przypadku beneficjentów sektora publicznego (JST, instytucje kultury) w ramach działania M19 – „Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER wykluczono możliwość skorzystania z dofinansowania działań z zakresu infrastruktury kultury.

5. Grantobiorcy – maksymalnie 100 000 zł. Wyklucza się możliwość przyznania wsparcia dla sformalizowanych grup nieposiadających osobowości prawnej, które ubiegają się o przyznanie za pośrednictwem podmiotu posiadającego osobowość prawną.

Limity pomocy na operacje

W ramach LSR "Dekel do borowiackiej grapy" w przedsięwzięciach finansowanych z EFRROW ustalono zgodnie z odpowiednimi przepisami następującą intensywność pomocy:

Przedsięwzięcie	Tryb	Rodzaj beneficjenta	Wysokość wsparcia	Intensywność wsparcia
1.1.1. Sztreki, antrejki i bujawki, czyli infrastruktura turystyczna i rekreacyjna	Procedura konkursowa	Jednostki samorządu terytorialnego	bez limitu	63,63%
	Procedura grantowa	Pozostałe uprawnione podmioty (zgodnie z Rozp. Min. RiRW) z wykluczeniem osób fizycznych i grup nieformalnych	do 50 tys. zł na mikrogrant	Do 95% - wkład finansowy min. 2,5% - wkład niefinansowy min. 2,5%
2.1.1 Dycht nowe interesy, czyli wspieranie tworzenia nowych przedsiębiorstw	Procedura konkursowa	Osoby fizyczne, zgodnie z zgodnie z Rozp. Min. RiRW	60.000 zł	100% (premia na rozpoczęcie działalności)
2.1.2 Wspomóżka obstojałych interesów , czyli rozwój istniejących przedsiębiorstw funkcjonujących na obszarze LSR. 2,04 mln	Procedura konkursowa	Podmioty prowadzące działalność gospodarczą	Do 300.000 zł	Do 70% kosztów kwalifikowalnych
3.1.1 Borowiaki zawdy chantne do roboty w kupie, czyli wydarzenia integracyjne i aktywizujące mieszkańców	Procedura grantowa	Jednostki sektora finansów publicznych	Do 20 tys. zł na mikrogrant	63,63%
		Pozostałe uprawnione podmioty (zgodnie z Rozp. Min. RiRW) z wyłączeniem grup nieformalnych)		Do 95% Wkład własny min. 5% finansowy lub niefinansowy
3.2.1 Manowanie chwalby, czyli promocja i informacja	Procedura konkursowa	Jednostki sektora finansów publicznych	60.00 - 10.000 zł	63,63%
		Pozostałe uprawnione podmioty (zgodnie z Rozp. Min. RiRW) z wyłączeniem osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej oraz grup nieformalnych		Do 95% (wkład własny min. 5% finansowy lub niefinansowy)

VII PLAN DZIAŁANIA

Plan działania zawiera szczegółowe wskazanie harmonogramu osiągania poszczególnych wskaźników produktów dla wszystkich przedsięwzięć zaplanowanych w ramach LSR. Szczegółowy harmonogram realizacji planu działania znajduje się w załączniku nr 3 do Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na lata 2016 - 2023.

VIII BUDŻET LSR

VIII.1. Ogólna charakterystyka budżetu w tym wskazanie funduszy EFSI stanowiących źródło finansowania LSR w latach 2014-2020

Lokalna Strategia Rozwoju „Dekel do borowiackiej grapy” opracowana przez Partnerstwo Lokalna Grupa Działania Bory Tucholskie to strategia wielofunduszowa, zakładająca finansowanie z trzech źródeł: Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, Europejski Fundusz Społeczny oraz Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego.

Nazwa funduszu UE	Program	Działanie	Kwota (PLN)
Europejski Fundusz Rolny na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW)	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 - 2020 (PROW)	Poddziałanie 19.2 - Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	6 000 000
		Poddziałanie 19.3 - Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania	120 000
Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko - Pomorskiego na lata 2014 - 2020 (RPO WK-P)	Oś priorytetowa 7 Rozwój lokalny kierowany przez społeczność Działanie 7.1 Rozwój lokalny kierowany przez społeczność	2 800 000
Europejski Fundusz Społeczny		Oś priorytetowa 11 Rozwój lokalny kierowany przez społeczność Działanie 11.1 Włączenie społeczne na obszarach objętych LSR	8 000 000
Fundusz wiodący	Wsparcie funkcjonowania LGD (koszty bieżące i aktywizacja/animacja)		2 450 000
RAZEM			19 370 000

- wysokość środków na poddziałanie 19.2 wynika z liczby ludności zamieszkującej obszar objęty LSR. (zgodnie z zał. 6 do Regulaminu konkursu na wybór LGD „Sposób ustalania wysokości dostępnych środków przeznaczonych na realizację LSR”) - wg stanu na dzień 31.12.2013 r. były to 48.283 osoby .

- wysokość kosztów na działanie 19.3 PROW ustalono na poziomie 2% kwoty limitu przeznaczonej na działanie 19.2 PROW (zgodnie z zał. 6 do Regulaminu konkursu na wybór LGD „Sposób ustalania wysokości dostępnych środków przeznaczonych na realizację LSR”)

- 50% budżetu wskazanego na poddziałanie 19.2 przeznaczono, zgodnie z założeniem PROW, na realizację przedsięwzięć związanych z tworzeniem miejsc pracy

- w przypadku PROW kwota zaplanowana w ramach LSR obok pomocy przewidzianej na wsparcie beneficjentów obejmuje także krajowy wkład środków publicznych pochodzących ze środków własnych beneficjentów, będących podmiotami sektora finansów publicznych w wysokości zapewniającej współfinansowanie wkładu EFRROW

- w związku z wielofunduszowym charakterem LSR, koszty funkcjonowania LGD (koszty bieżące i aktywizacja/animacja) zostaną pokryte z wyznaczonego funduszu tzw. funduszu wiodącego, który zostanie wskazany przez Samorząd Województwa Kujawsko – Pomorskiego

- Wysokość środków na realizację LSR zaplanowanych na operacje dedykowane grupom defaworyzowanym:
 - w ramach RPO WK-P - 8.800.000 zł (100%)
 - w ramach PROW - 1.836.000 zł (30%)

VIII.2 Powiązania budżetu z celami LSR.

Przedsięwzięcia	Wartość (PLN)	Cele szczegółowe LSR	Wartość (PLN)	Cel ogólny LSR	Wartość (PLN)
1.1.1 Sztreki, antrejki i bujawki, czyli infrastruktura turystyczna i rekreacyjna	2 000 000	1.1 Zwiększenie dostępności do infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej na obszarze LSR do 2023 roku	2 000 000	I. Zwiększenie atrakcyjności obszaru LSR do 2023roku	10 000 000
1.2.1 Feste odnowka, czyli rewitalizacja	8 000 000	1.2 Zwiększenie dostępności do infrastruktury sprzyjającej ożywieniu społeczno - gospodarczemu obszaru LSR do 2023 roku	8 000 000		
2.1.1 Dycht nowe interesy, czyli wspieranie tworzenia nowych przedsiębiorstw	960 000	2.1 Wsparcie przedsiębiorczości na obszarze LSR do 2023 roku	3 000 000	II. Wsparcie lokalnego rynku pracy na obszarze LSR do 2023r.	3 000 000
2.1.2 Wspomóżka obstojałych interesów, czyli rozwój istniejących przedsiębiorstw funkcjonujących na obszarze LSR	2 040 000				
3.1.1 Borowiaki zawdy chantne do roboty w kupie, czyli wydarzenia integracyjne i aktywizujące mieszkańców	560 000	3.1 Aktywizacja i integracja mieszkańców obszaru LSR do 2023 roku	3 920 000	III Rozwój kapitału społecznego obszaru LSR do 2023r.	3 920 000
3.1.2 Wichajstry i dinksy, czyli aktywizacja społeczno - zawodowa mieszkańców LSR	2 800 000				
3.2.1 Manowanie chwalby, czyli promocja i informacja	560 000				
				Razem	16 920 000

Kwota 2 450 000zł na wsparcie funkcjonowania LGD ujęta jest w planie komunikacji.

VIII.3. Zasady premiowania projektów, w których wkład własny Wnioskodawcy przekracza intensywność pomocy. Wkład własny Wnioskodawcy przekraczający intensywność pomocy premiowany jest **podczas oceny operacji wg lokalnych kryteriów wyboru**. Dotyczy to następujących przedsięwzięć:

Przedsięwzięcie 1.2.1 Feste odnówka, czyli rewitalizacja

Wysokość wkładu własnego Wnioskodawcy	Kryterium preferuje operacje o wkładzie własnym Wnioskodawcy przekraczającym intensywność pomocy przewidzianej w ramach Przedsięwzięcia Feste Odnówka	10 pkt - wkład własny stanowi co najmniej 30% kosztów kwalifikowalnych przedsięwzięcia 5 pkt - wkład własny jest wyższy niż 20% i niższy niż 30% kosztów kwalifikowalnych przedsięwzięcia 0 pkt - wkład własny nie przekracza 20% kosztów kwalifikowalnych przedsięwzięcia
---------------------------------------	---	--

Przedsięwzięcie 2.1.2 Wspomózka obstojałych interesów, czyli rozwój istniejących przedsiębiorstw funkcjonujących na obszarze LSR

Wkład własny Wnioskodawcy	Preferuje się Wnioskodawców, którzy zadeklarują wkład własny wyższy niż minimalny przewidziany w ramach Przedsięwzięcia Wspomózka obstojałych interesów (30%) Wkład własny rozumiany jest jako różnica między kosztami kwalifikowanymi projektu, a wnioskowaną kwotą pomocy, jako odsetek kosztów kwalifikowalnych projektu.	11 pkt - zadeklarowany wkład własny jest wyższy niż 45% kosztów kwalifikowalnych (>45%) 7 pkt - zadeklarowany wkład własny jest wyższy niż 40% i nie wyższy niż 45% kosztów kwalifikowalnych (40% < ww ≤ 45%) 3 pkt - zadeklarowany wkład własny jest wyższy niż 35% i niższy niż 40% kosztów kwalifikowalnych (35% < ww < 40%)
---------------------------	--	---

Przedsięwzięcie 3.1.2 Wichajstry i dinksy, czyli aktywizacja społeczno - zawodowa mieszkańców LSR

Wysokość wkładu własnego Wnioskodawcy	Kryterium preferuje operacja o wkładzie własnym Wnioskodawcy przekraczającym intensywność pomocy przewidzianej w ramach przedsięwzięcia Wichajstry i dinksy	4 pkt - wkład własny jest wyższy od wymaganego wkładu minimalnego o ponad 10% 2 pkt - wkład własny jest wyższy od wymaganego wkładu minimalnego do 10% 0 pkt - wkład własny jest równy minimalnemu wymaganemu w ramach przedsięwzięcia
---------------------------------------	---	--

Ponadto w procedurze wyboru operacji przewidziano, że **w przypadku równej liczby punktów, o miejscu na liście operacji wybranych decyduje wyższy udział kwoty wkładu własnego** do wartości kosztów kwalifikowanych operacji. W drugiej kolejności o miejscu na liście decyduje niższa kwota dofinansowania, a w trzeciej data i godzina przyjęcia wniosku w Biurze LGD.

IX PLAN KOMUNIKACJI

Podstawą prawną dla opracowania Planu Komunikacji z Lokalną Społecznością stanowi art.5 ust.1 pkt.1 ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz.U. z 2015r. poz. 378), natomiast wytyczne dotyczące jego zawartości zawarte zostały w Poradniku dla Lokalnych Grup Działania w zakresie opracowywania Lokalnych Strategii Rozwoju na lata 2014-2020.

Plan komunikacji w swoim założeniu opiera się na bliskiej współpracy z mieszkańcami, beneficjentami i potencjalnymi beneficjentami, opinią publiczną oraz instytucjami zaangażowanymi we wdrażanie LSR. Podstawowym warunkiem skutecznego zaangażowania i partycypacji społeczności lokalnej we wdrażanie LSR jest skuteczna komunikacja z poszczególnymi grupami odbiorców. W związku z powyższym głównym celem podejmowanych działań komunikacyjnych jest zapewnienie pełnej, aktualnej i przejrzystej informacji na temat wdrażania LSR jako instrumentu wspierającego rozwój obszarów nią objętych.

Aby zrealizować tak wytyczony cel stworzono plan komunikacji określający formy i dostosowane do nich adekwatne narzędzia komunikacji. Przygotowany Plan Komunikacji definiuje cele szczegółowe zmierzające do osiągnięcia głównego celu działań komunikacyjnych, identyfikuje adresatów prowadzonych działań komunikacyjnych jak i poszczególne działania oraz narzędzia jakie będą wykorzystywane w celu dotarcia do poszczególnych grup docelowych. Ponadto przygotowany Plan Komunikacji określa efekty jakie powinna przynieść realizacja planu komunikacji jak i zakres oraz metody badania skuteczności stosowanych działań i narzędzi w celu podjęcia działań naprawczych w przypadku stwierdzenia, że założone cele nie są realizowane a przyjęte formy i stosowane narzędzia nie są skuteczne.

Przygotowanie Planu Komunikacji oparto na wynikach i wnioskach z badania ewaluacyjnego dotyczącego m.in. procesu komunikacyjnego społeczności lokalnej w zakresie wdrażania LSR w poprzednim okresie programowania.

Plan Komunikacji stanowi Załącznik nr 5 do Lokalnej Strategii Rozwoju.

Opis komplementarności Lokalnej Strategii Rozwoju z innymi dokumentami planistycznymi/strategiami.

Każdy z nowopowstających dokumentów strategicznych powinien być zgodny z dokumentami strategicznymi wyższego rzędu oraz skorelowany z dokumentami strategicznymi sektorowymi. Do analizy zgodności celów i działań zawartych w Lokalnej Strategii Rozwoju przyjęto wybrane, najważniejsze dokumenty strategiczne z poziomu wojewódzkiego, lokalnego i sektorowego. W szczegółowej analizie pominięto dokumenty strategiczne z poziomu krajowego, ze względu na zbyt dużą ogólnikowość ich celów. Należy jednak podkreślić, iż cele przedmiotowej Lokalnej Strategii Rozwoju mieszczą w pełni w celach następujących dokumentów:

1. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności;
2. Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo;
3. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie.

Lista szczegółowo analizowanych dokumentów o charakterze strategicznym, których cele porównano z celami Lokalnej Strategii Rozwoju:

1. Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020, Plan Modernizacji 2020+;
2. Strategia rozwoju powiatu tucholskiego;
3. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020;
4. Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020;
5. Plany Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego;
6. Strategia Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Tucholskiego;
7. Kujawsko-Pomorski Program na rzecz Ekonomii Społecznej do roku 2020.

Nazwa komplementarnego dokumentu planistycznego/strategicznego	Cel/założenie ujęte w innym dokumencie strategicznym	Ocena spójności / powiązania
1.1. Zwiększenie dostępności do infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej na obszarze LSR do 2022 r.		
Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020, Plan Modernizacji 2020+	Cel strategiczny „Gospodarka i miejsca pracy”. <i>W dalszym ciągu zamierza się wspierać działalności turystyczne – ale wsparcie w zakresie rozwoju turystyki koncentrowane będzie na obszarach i produktach, które spełniać będą kryteria uznane za realizujące cele strategiczne województwa.</i>	Oba dokumenty strategiczne zakładają zwiększenie potencjału turystycznego obszaru.
Strategia rozwoju powiatu tucholskiego	Cel główny „4. Rozwój funkcji turystycznej powiatu”. W jego ramach planuje się: <i>4.2 Rozwój ogólnodostępnego zagospodarowania turystycznego.</i> Cel główny „1. Poprawa wewnętrznej i zewnętrznej dostępności komunikacyjnej powiatu”. W ramach realizacji przedmiotowego celu planuje się: <i>Wykonanie systemu ścieżek i tras rowerowych o charakterze komunikacyjnym i turystycznym.</i>	Strategie zgodnie podkreślają konieczność rozwoju ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej. Dodatkowo obie kładą duży nacisk na rozwój infrastruktury ścieżek rowerowych.
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020	Cel przekrojowy: ochrona środowiska, cel przekrojowy: przeciwdziałanie zmianom klimatu	Cel 1.1. oraz przedsięwzięcie "Sztreki..." są zgodne ze z celem przekrojowym "ochrona środowiska" poprzez preferowanie inwestycji dotyczących budowy ścieżek rowerowych, które przyczyniają się do zmniejszenia emisji CO ₂

	Cel przekrojowy: innowacyjność	Zgodność z celem poprzez preferowanie operacji innowacyjnych, przewidujących zastosowanie nowych rozwiązań w dziedzinie produktu, technologii, technik organizacji lub urządzeń i sprzętu nie stosowanych do tej pory na tym obszarze.
	W odpowiedzi na potrzebę Aktywizacji mieszkańców obszarów wiejskich i wykorzystanie potencjałów endogenicznych na rzecz rozwoju lokalnego ustanowiono priorytet / cel szczegółowy 6B) Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich. Realizacja celu w tym zakresie ma się przyczynić do: (...) odpowiedniego wykorzystania potencjałów kulturowych, środowiskowych i turystycznych obszarów wiejskich, przy zaangażowaniu lokalnej społeczności dla przyspieszenia lokalnego rozwoju gospodarczego (...). <i>Na obszarach o potencjale do rozwoju funkcji turystycznych niezbędne jest wspieranie odnowy wsi dla zapewnienia efektywnego wykorzystania istniejących możliwości rozwoju.</i>	Występuje znacząca zbieżność pomiędzy dokumentami w zakresie celów i proponowanych działań.
Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020	Zgodność z celem tematycznym 9 promowanie włączenia społecznego, walka z ubóstwem i wszelką dyskryminacją. Program określa cel tematyczny 6. Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego zagospodarowania zasobami, który dookreślony został m.in. w priorytecie inwestycyjnym 6c. Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.	Oba dokumenty zakładają wsparcie dla promocji i rozwoju dziedzictwa naturalnego i kulturowego, co wspierać ma rozwój społeczno-gospodarczy.
Strategia Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Tucholskiego	Cel strategiczny 5 „Wykorzystanie i ochrona potencjału przyrodniczego i kulturowego”, w tym cel operacyjny 5.2 „Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej”	Obie Strategie zakładają realizację tożsamego celu.
Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego	Plan nie definiuje celów rozwojowych dla poszczególnych obszarów funkcjonalnych, lecz określa predyspozycje dla rozwoju określonych ich funkcji. Dla regionu Północnego (w którym zawarty jest obszar LSR) określono predyspozycje do następujących funkcji: c3) „bardzo korzystne uwarunkowania dla intensyfikacji działalności turystycznych różnego rodzaju, w tym turystyki pobytowej, krajoznawczej, specjalistycznej, przy wydłużaniu sezonu turystycznego” oraz „korzystne warunki do rozwoju agroturystyki”, a także „w części południowej predyspozycje do rozwoju turystyki i rekreacji o charakterze podmiejskim (wypoczynek sobotnio-niedzielny) ukierunkowanej na obsługę ludności Bydgoszczy”.	Cel LSR wpisuje się w realizację funkcji, do której obszar ma predyspozycje.
1.2. Zwiększenie dostępności do infrastruktury sprzyjającej ożywieniu społeczno-gospodarczemu obszaru LSR do 2022 r.		
Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020, Plan	Cel strategiczny „Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi”. <i>W ramach realizacji celu założono rewitalizację ukierunkowaną na rozwój przestrzeni publicznych istotnych dla integracji społeczności lokalnych. (...) planuje się kontynuację wsparcia procesów rewitalizacji miast, prowadzącej przede wszystkim do</i>	Oba dokumenty zakładają rewitalizację obszarów miejskich i wiejskich.

Modernizacji 2020+	<i>pozytywnych efektów społecznych. W procesy odnowy zostaną także włączone społeczności wiejskie.</i>	
Strategia rozwoju powiatu tucholskiego	Cel nadrzędny Strategii: „Zapewnienie wysokiego standardu życia oraz konkurencyjności gospodarki poprzez właściwą realizację zadań samorządów i rozwój wielofunkcyjny przy uwzględnieniu zasad zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska”. W jego ramach Strategia zakłada realizację szeregu działań, w ramach kilku celów głównych. Są to m.in.: 3.7. Rozwój kultury, 3.10. Poprawa bezpieczeństwa publicznego, 3.11. Poprawa bezpieczeństwa na drogach, 3.12. Wsparcie dla rozwoju instytucji pozarządowych i organizacji społecznych oraz współpraca z lokalnymi mediami, 3.13. Rozwiązywanie problemów osób niepełnosprawnych oraz grup dotkniętych wykluczeniami społecznymi.	Dokument uchwalony został w roku 2007, (i nadal obowiązuje), a więc w okresie, kiedy idea rewitalizacji społeczno – gospodarczo – przestrzennej dopiero raczkowała. Brak jest więc bezpośrednich odniesień do tej tematyki. Należy jednak zauważyć, iż aby zrealizować cel nadrzędny Strategia zakłada podjęcie szeregu działań branżowych, których realizacja na jednym obszarze będzie miała charakter rewitalizacji. W związku z powyższym należy uznać, iż oba dokumenty nie są ze sobą sprzeczne, a w dużym zakresie wykazują zbieżność na poziomie celów i przewidywanych działań.
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020	W odpowiedzi na potrzebę Rozwoju infrastruktury technicznej i społecznej na obszarach wiejskich ustanowiono priorytet / cel szczegółowy 6B) Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich. Realizacja celu ma się przyczynić do: (...) <i>zwiększenia dostępności do wysokiej jakości usług publicznych, w szczególności w zakresie edukacji, zdrowia, usług kulturalnych oraz społecznych.</i>	Występuje duża zbieżność obu dokumentów na poziomie działań.
Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020	Program określa cel tematyczny 9. Promowanie włączenia społecznego, walka z ubóstwem i wszelką dyskryminacją, który dookreślony został m.in. w priorytecie inwestycyjnym 9b. Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich.	W zakresie działań rewitalizacyjnych, obejmujących zintegrowane działania obejmujące kompleksową rewitalizację społeczną, gospodarczą i przestrzenną, cele i sposób ich realizacji są w obu dokumentach identyczne.
Kujawsko-Pomorski Program na rzecz Ekonomii Społecznej do roku 2020	Cel główny „Zwiększenie udziału ekonomii społecznej w rozwoju społeczno-gospodarczym, w tym w aktywizacji społecznej i zawodowej osób zarażonych wykluczeniem społecznym w województwie kujawsko-pomorskim”, w tym Priorytet 1 „Podniesienie zdolności do zatrudnienia osób de faworyzowanych na rynku pracy, z uwzględnieniem instrumentów ekonomii społecznej”, w tym cel szczegółowy 1.1 „Wzmocnienie udziału ekonomii społecznej w aktywizacji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym”.	Cele częściowo pokrywają się. W ramach LSR planuje się rewitalizacji społeczno-gospodarczej obszaru, czego komponentem będzie wzmocnianie udziału ekonomii społecznej w aktywizacji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Tu realizowany będzie komponent inwestycyjny.
2.1. Wsparcie przedsiębiorczości na obszarze LSR do roku 2022		
Strategia Rozwoju Województwa	Cel strategiczny „Gospodarka i miejsca pracy”. <i>Podstawowym i bezpośrednim celem działań (...) jest zwiększenie liczby miejsc pracy, a więc ograniczenie</i>	Oba dokumenty strategiczne zakładają wsparcie rozwoju przedsiębiorczości, w tym

Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020, Plan Modernizacji 2020+	<i>bezrobocia poprzez aktywne działania związane z poprawą warunków tworzenia miejsc pracy i zwiększania zatrudnienia, ale celem pośrednim jest także rozwój przedsiębiorczości, rozumiany zarówno jako zwiększanie liczby zarejestrowanych podmiotów, jak i zwiększanie potencjału podmiotów już funkcjonujących.</i>	zwiększenie liczby i potencjału firm, a dzięki temu wzrost liczby miejsc pracy.
Strategia rozwoju powiatu tucholskiego	Należy zwrócić uwagę na cel główny „4. Rozwój funkcji turystycznej powiatu”, a w jego ramach na zadanie: 4.1 Rozwój bazy noclegowej, 4.3 Restrukturyzacja, dywersyfikacja i podnoszenie standardu oferty turystycznej powiatu i 4.4 Rozwój agroturystyki i turystyki wiejskiej.	Natomiast preferencje dla działań innowacyjnych i turystycznych zapisane w kryteriach wyboru operacji do realizacji w ramach LSR są zbieżne z zadaniami 2.2, 4.1, 4.3 i 4.4 Strategii. Oba dokumenty wykazują daleko idącą zbieżność celów i działań.
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020	Cel przekrojowy: ochrona środowiska, cel przekrojowy: przeciwdziałanie zmianom klimatu	Preferuje się projekty, zakładające wykorzystanie rozwiązań sprzyjających ochronie środowiska i/lub zwiększeniu świadomości ekologicznej. Ponadto niektóre operacje w zakresie działalności gospodarczej mogą pośrednio realizować cele przekrojowe z zakresu środowiska lub klimatu – dotyczy to takich przypadków, gdy rodzaj rozpoczynanej w ramach operacji działalności, sposób organizacji lub stosowana technologia, ma bezpośredni związek (przełożenie) na ochronę środowiska
	Cel przekrojowy: innowacyjność	Należy się spodziewać, że część beneficjentów działania, poszukując pola nowej działalności, jej metod i organizacji, będzie wybierać rozwiązania nowoczesne, niestandardowe, o innowacyjnym charakterze. Ponadto preferuje się operacje wprowadzające nową ofertę produktów lub usług dostępnych na obszarze LSR
	W odpowiedzi na potrzebę Rozwoju infrastruktury technicznej i społecznej na obszarach wiejskich ustanowiono priorytet / cel szczegółowy 6B) Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich W odpowiedzi na potrzebę tworzenia możliwości zatrudnienia poza rolnictwem bez zmiany miejsca zamieszkania dokument ustanawia Priorytet / cel szczegółowy 6A) Ułatwianie różnicowania działalności, zakładania i rozwoju małych przedsiębiorstw, a także tworzenia miejsc pracy oraz priorytet / cel szczegółowy. Cel przekrojowy związany z priorytetem: Innowacje.	Celem obu dokumentów jest tworzenie nowych możliwości zatrudnienia. Obie strategie wspierają projekty innowacyjne

Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020	Program określa cel tematyczny 3. Wzmacnianie konkurencyjności MŚP (...), który dookreślony został m.in. w priorytecie inwestycyjnym 3a. Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności ułatwienie gospodarczego wykorzystania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm (...) oraz w priorytecie inwestycyjnym 3c. Wspieranie tworzenia i poszerzania zaawansowanych zdolności w zakresie rozwoju produktów i usług. Program określa cel tematyczny 9. Promowanie włączenia społecznego, walka z ubóstwem i wszelką dyskryminacją, oś priorytetowa 7, cel szczegółowy 1	Oba dokumenty zakładają wspieranie tworzenia i rozwoju firm sektora MSP.
Strategia Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Tucholskiego	Cel strategiczny 3 „Rozwój usług socjalnych i przeciwdziałających bezrobociu”, w tym cel operacyjny 3.1 „Zmniejszenie poziomu bezrobocia i korzystania z pomocy społecznej”.	Pomimo innego sposobu formułowania celu, na poziomie jego pomiaru występuje zbieżność (tworzenie nowych miejsc pracy)
Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego	Plan nie definiuje celów rozwojowych dla poszczególnych obszarów funkcjonalnych, lecz określa predyspozycje dla rozwoju określonych ich funkcji. Dla regionu Północnego (w którym zawarty jest obszar LSR) określono predyspozycje do następujących funkcji: c3) „bardzo korzystne uwarunkowania dla intensyfikacji działalności turystycznych różnego rodzaju, w tym turystyki pobytowej, krajoznawczej, specjalistycznej, przy wydłużaniu sezonu turystycznego”, a także „w części południowej predyspozycje do rozwoju turystyki i rekreacji o charakterze podmiejskim (wypoczynek sobotnio-niedzielny) ukierunkowanej na obsługę ludności Bydgoszczy”.	Cel LSR wpisuje się w znacznym stopniu w realizację funkcji, do której obszar ma predyspozycje (duże preferencje dla podmiotów z branży turystycznej).
3.1. Aktywizacja i integracja mieszkańców obszaru LSR do 2022 roku.		
Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020, Plan Modernizacji 2020+	Cel strategiczny „Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi”. <i>Podstawowym celem działań projektowanych w ramach celu (...) jest podniesienie kapitału ludzkiego i społecznego województwa (...). Rozwój społeczny jest jednym z największych wyzwań rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego, a w Strategii modernizacji regionu odgrywa kluczową rolę, bowiem niezbędnymi warunkami jej powodzenia jest zasadnicza zmiana postaw społecznych mająca na celu zwiększenie poziomu kompetencji, wiedzy, umiejętności, zwiększenie poziomu aktywności i zaangażowania społecznego, poprawę stanu zdrowia.. (...) Wobec powyższego podejmowane będą działania na rzecz podniesienia poziomu kapitału społecznego, budowy społeczeństwa obywatelskiego, o zdrowych relacjach społecznych, opartych na zaufaniu.</i>	Obie Strategie przykładają dużą wagę do rozwoju kapitału społecznego mieszkańców.
Strategia rozwoju powiatu tucholskiego	Cel strategiczny „Rozwój społeczny powiatu”. W jego ramach planuje się: 3.7 Rozwój kultury, 3.8 Rozwój sportu, 3.12. Wsparcie dla rozwoju instytucji pozarządowych i organizacji społecznych oraz współpraca z lokalnymi mediami 3.13. Rozwiązywanie problemów osób niepełnosprawnych oraz grup dotkniętych wykluczeniami społecznymi, 3.14. Rozwój partnerstwa z jednostkami administracyjnymi i organizacjami społecznymi w kraju i poza granicami.	Obie Strategie przykładają dużą wagę do rozwoju kapitału społecznego mieszkańców.
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata	Cel przekrojowy: ochrona środowiska, cel przekrojowy: przeciwdziałanie zmianom klimatu	W ramach przedsięwzięcia "Borowiaki zawdy chantne.." w ramach działalności szkoleniowej, będą mogły

2014-2020		być realizowane operacje z zakresu podnoszenia świadomości czy promowania postaw prośrodowiskowych i proklimatycznych. Ponadto preferuje się projekty, zakładające wykorzystanie rozwiązań sprzyjających ochronie środowiska i/lub zwiększeniu świadomości ekologicznej
	Cel przekrojowy: innowacyjność	W ramach przedsięwzięcia "Borowiaki zawdy chantne.." zaplanowano realizację projektów grantowych, które ukierunkowane są na aktywizację i integrację mieszkańców i dają szansę innowacyjnemu podejściu do sposobu realizacji założonego celu. Innowacyjne podejście zastosowano także w określeniu zakresu projektu współpracy, w ramach którego przedstawiciele wiosek tematycznych będą występować w roli "ekspertów" i dzielić się swoimi doświadczeniami z mieszkańcami innych LGD.
	W odpowiedzi na potrzebę Aktywizacji mieszkańców obszarów wiejskich i wykorzystanie potencjałów endogenicznych na rzecz rozwoju lokalnego ustanowiono priorytet / cel szczegółowy 6B) Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich. Realizacja celu w tym zakresie ma się przyczynić do: (...) <i>zaangażowania lokalnej społeczności dla przyspieszenia lokalnego rozwoju gospodarczego (...). Silne więzi społeczne powinny być wykorzystane do planowania i podejmowania wspólnych działań i rozwoju przedsiębiorczości mieszkańców. (...) istnieje potrzeba podejmowania na poziomie lokalnym działań pobudzających postawy kreatywne i umożliwiających zarówno udział we wspólnych przedsięwzięciach, jak i samodzielną realizację celów.</i>	Dokumenty przykładają dużą wagę do rozwoju kapitału społecznego mieszkańców oraz jego integracji i wspólnej realizacji projektów/operacji.
Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020	Program określa cel tematyczny 8. Promowanie trwałego i wysokiej jakości zatrudnienia oraz wsparcie mobilności pracowników, który dookreślony został m.in. w priorytecie inwestycyjnym 8i. Dostęp do zatrudnienia dla osób poszukujących pracy i osób biernych zawodowo, w tym długotrwale bezrobotnych oraz oddalonych od rynku pracy, także poprzez lokalne inicjatywy na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników. Program określa cel tematyczny 9. Promowanie włączenia społecznego, walka z ubóstwem i wszelką dyskryminacją, który dookreślony został m.in. w priorytecie inwestycyjnym 9i Aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu	Celem obu dokumentów strategicznych jest promocja i rozwój zatrudnienia, w tym zatrudnienia osób wykluczonych.

	szans na zatrudnienie. Program określa cel tematyczny 9. Promowanie włączenia społecznego, walka z ubóstwem i wszelką dyskryminacją, oś priorytetowa 11, cel szczegółowy 1	
Strategia Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Tucholskiego	Cel strategiczny 2 „Dostosowanie kompetencji mieszkańców do potrzeb rynku pracy”, w tym cel operacyjny 2.4 „Wsparcie kształcenia zawodowego i ustawicznego ułatwiającego zdobycie kompetencji pożądaných na rynku pracy”. Cel strategiczny 3 „Rozwój usług socjalnych i przeciwdziałających bezrobociu”, w tym cel operacyjny 3.1 „Zmniejszenie poziomu bezrobocia i korzystania z pomocy społecznej”.	Oba dokumenty przykładają dużą wagę do zagadnienia zwalczania bezrobocia i kształcenia zawodowego przeciwdziałającemu bezrobociu.
Kujawsko-Pomorski Program na rzecz Ekonomii Społecznej do roku 2020	Cel główny „Zwiększenie udziału ekonomii społecznej w rozwoju społeczno-gospodarczym, w tym w aktywizacji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w województwie kujawsko-pomorskim”, w tym Priorytet 1 „Podniesienie zdolności do zatrudnienia osób de faworyzowanych na rynku pracy, z uwzględnieniem instrumentów ekonomii społecznej”, w tym cel szczegółowy 1.1 „Wzmocnienie udziału ekonomii społecznej w aktywizacji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym”.	Cele częściowo pokrywają się. W ramach LSR planuje się rewitalizacji społeczno-gospodarczej obszaru, czego komponentem będzie wzmacnianie udziału ekonomii społecznej w aktywizacji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Tu realizowany będzie komponent „miękki”.
3.2. Zwiększenie skali działań informacyjnych i promocyjnych obszaru LSR do 2022 roku.		
Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020, Plan Modernizacji 2020+	Cel strategiczny: „Tożsamość i dziedzictwo”. <i>Główną ideą działań projektowanych w ramach celu strategicznego „Tożsamość i dziedzictwo” jest zbudowanie identyfikacji regionalnej mieszkańców oraz rozpoznawalnego i pozytywnie postrzeganego wizerunku województwa na zewnątrz. (...) Niezbędne będą działania na rzecz integracji systemu zarządzania promocją w województwie, (...). Ocenia się, że osiągnięcie sukcesu w zakresie budowy marki regionu, będzie miało istotne znaczenie dla dalszego rozwoju województwa.</i>	Oba porównywane dokumenty doceniają znaczenie, jakie ma komunikacja i promocja.
Strategia rozwoju powiatu tucholskiego	Cel strategiczny: Rozwój gospodarczy powiatu, w tym: 2.9 <i>Promocja powiatu</i> oraz cel strategiczny Rozwój funkcji turystycznych powiatu, w tym: 4.7 <i>Rozwój i promocja turystycznych produktów markowych.</i>	Oba porównywane dokumenty przykładają dużą wagę do promocji, w szczególności w zakresie rozwoju funkcji turystycznych obszaru.
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020	Cel przekrojowy: ochrona środowiska, cel przekrojowy: przeciwdziałanie zmianom klimatu	W ramach tego celu przewidziano realizację projektu współpracy mającego na celu m.in. promocję zasobów Rezerwatu Biosfery propagowanie zrównoważonego oraz rozwój i harmonijnego współistnienia człowieka i przyrody
	Cel przekrojowy: innowacyjność	W ramach przedsięwzięcia "Manowanie chwalby..." przewidziano realizację operacji promocyjnych, wykorzystujących nowe

		technologie, co daje duże możliwości do tworzenia projektów innowacyjnych.
	Priorytet / cel szczegółowy 6B) Wsparcie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich.	Zgodność poprzez realizację operacji promujących lokalne zasoby turystyczne, co przekłada się na rozwój gospodarczy obszaru

Należy zwrócić uwagę, iż Lokalna Strategia Rozwoju w zakresie działań finansowanych z *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020* jest przede wszystkim zgodna z celem tematyczny 9. *Promowanie włączenia społecznego, walka z ubóstwem i wszelką dyskryminacją* tego Programu, który dookreślony został m.in. w priorytecie inwestycyjnym 9vi *Strategii rozwoju lokalnego kierowane przez społeczność* i 9d *Inwestycje dokonywane w kontekście strategii na rzecz rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność*.

Z Lokalną Strategią Rozwoju są ponadto zgodne (w całości, lub w części) następujące dokumenty strategiczne niższego rzędu:

1. Strategią rozwoju gminy Tuchola;
2. Strategią rozwoju gminy Kęsowo;
3. Strategią rozwoju gminy Gostycyn;
4. Strategią rozwoju gminy Lubiewo;
5. Strategią rozwoju gminy Cekcyn;
6. Strategią rozwoju gminy Śliwice.

Zintegrowany charakter LSR, w tym zintegrowany charakter planowanych działań gospodarczych

Pojęcie zintegrowanych działań, wzajemnie uzupełniających się, wprost wynika z idei racjonalności programowania strategicznego, które powinno zakładać osiągnięcie założonych celów przy jak najmniejszym zaangażowaniu ograniczonych przecież zasobów. Zastosowanie tego typu narzędzi prakseologicznych powoduje tworzenie się między działaniami połączeń o charakterze dodatniego sprzężenia zwrotnego, który potęguje zamierzony do osiągnięcia efekt. Realizacja przedsięwzięć w sposób zintegrowany i komplementarny jest zatem zarówno konieczna, jak i pożądana. W tym kierunku podąża również przedmiotowa Lokalna Strategia Rozwoju.

Partnerstwo LGD Bory Tucholskie to partnerstwo trójsektorowe, integrujące przedstawicieli z sektora: społecznego, gospodarczego i publicznego oraz mieszkańców obszaru działania Partnerstwa. Na dzień przyjęcia Strategii organizacja liczyła łącznie 74 członków. W ramach poszczególnych sektorów występuje znaczne zróżnicowanie typów członków. W sektorze społecznym są to m.in. organizacje pozarządowe, ochotnicze straże pożarne), w sektorze publicznym są to m.in.: ośrodki kultury, jednostki samorządu terytorialnego (gminy, powiat) i biblioteki, a w sektorze gospodarczym są to m.in. firmy z branż: księgowej, projektowej, transportowej, handlowej, remontowo-budowlanej, rolniczej, szkoleniowej i turystycznej (w tym: wypożyczanie sprzętu turystycznego, usługi hotelarskie, gastronomia, agroturystyka oraz podmioty ekonomii społecznej - spółdzielnie socjalne). Ponieważ Lokalna Strategia Rozwoju powstała oddolnie w trybie partycypacyjnym, uwzględnia ona cały wachlarz stanowisk i opinii, co przekłada się na jej zintegrowanie i kompleksowość zaproponowanych celów i przedsięwzięć.

Zintegrowany charakter LSR wynika również ze zintegrowania różnego typu potencjalnych beneficjentów. Część przedsięwzięć realizowana będzie przez sektor publiczny (1.2.1), część przez sektor gospodarczy (2.1.1 i 2.1.2). Jednak najwięcej przedsięwzięć realizowanych będzie przez dwa lub więcej sektorów (1.1.1, 3.1.1, 3.1.2, 3.2.1).

Jako przykład zintegrowanego podejścia do realizacji celów można podać planowany sposób osiągnięcia celu szczegółowego 3.1 „*Aktywizacja i integracja mieszkańców obszaru LSR do 2022 r.*”, który osiągnięty zostanie dzięki zrealizowaniu dwóch przedsięwzięć: 3.1.1 „*Borowiaki zawsze chętnie do roboty w kupie, czyli wydarzenia integracyjne i aktywizujące mieszkańców*” oraz 3.1.2 „*Wichajstry i dinki, czyli aktywizacja społeczno-zawodowa mieszkańców LSR*”. W ich realizację zaangażowano zarówno środki pochodzące z Europejskiego Funduszu Społecznego, jak i środki z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju

Obszarów Wiejskich. W ramach Przedsięwzięcia 3.1.1 do ubiegania się o dofinansowanie operacji będą dopuszczone wszystkie typy beneficjentów, z wyjątkiem sektora gospodarczego, natomiast w Przedsięwzięciu 3.1.2 nie przewiduje się żadnych ograniczeń typów beneficjentów, mogących ubiegać się o wsparcie. Aby osiągnąć założony cel proponuje się potencjalnym beneficjentom kompleksowy wachlarz możliwych typów projektów: od warsztatów, wystaw, pokazów, poprzez różne formy wsparcia dla grup wykluczonych, w tym szkolenia zawodowe. Jednak wszystkie te działania będą w istocie tylko narzędziami, które umożliwić mają osiągnięcie założonego celu – zwiększenia aktywności i integracji mieszkańców, który to cel spaja i integruje.

Koncepcja integracji dotyczy również przedsięwzięć gospodarczych Strategii. W jej ramach planuje się realizację celu szczegółowego 2.1 „*Wsparcie przedsiębiorczości na obszarze LSR do 2022 roku*”. W jego ramach zaplanowano dwa przedsięwzięcia: 2.1.1 „*Dycht nowe interesy, czyli wspieranie tworzenia nowych przedsiębiorstw*” oraz 2.1.2 „*Wspomóżka obstojałych interesów, czyli rozwój istniejących przedsiębiorstw funkcjonujących na obszarze LSR*”. W ramach obu przedsięwzięć planuje się działania integracyjne w ramach przemysłu turystycznego, jako podstawy, która zapewni z jednej strony rozwój gospodarki terenu działania Partnerstwa, z drugiej strony poszanowanie i zachowanie dziedzictwa przyrodniczego obszaru. W związku z powyższym w ramach kryteriów wyboru obu operacji zawarto kryterium, w ramach którego dodatkowo punktowane są operacje realizowane w zakresie przynajmniej jednej z następujących branż:

- organizator turystyki (lokalny touroperator),
- gastronomia,
- noclegi,
- wypożyczanie sprzętu turystycznego,
- usługi przewodnickie,
- atrakcje turystyczne,
- lokalne wyroby artystyczne i rzemieślnicze o charakterze pamiątek.

Dzięki wsparciu różnego typu branż działalności gospodarczej w ramach ogólnie pojętej turystyki planowane jest zwiększenie stopnia jej integracji oraz podwyższenie poziomu jej komplementarności. Nadzieje takie pokładane są w szczególności w potencjalnej implementacji na teren Partnerstwa firm o charakterze touroperatora lokalnego, których sens istnienia opiera się na współpracy branżowej.

Monitoring i ewaluacja Lokalnej Strategii Rozwoju są podstawowymi elementami skutecznego procesu jej wdrażania, na podstawie których otrzymamy informację w zakresie prowadzonych działań, przede wszystkim w odniesieniu realizacji przyjętych celów zawartych w LSR. Monitoring i ewaluacja to dwa podstawowe narzędzia kontroli i oceny umożliwiające korektę, zmiany, nieprawidłowości w czasie wdrażania LSR. Oba narzędzia pozwolą na bieżąco eliminować zagrożenia i wprowadzać uaktualnienia podczas praktycznego realizowania Strategii.

Monitoring

Monitoring realizowanej Lokalnej Strategii Rozwoju Partnerstwa „Lokalna Grupa Działania Bory Tucholskie” będzie prowadzony w sposób ciągły w czasie realizacji LSR. Zbieranie, gromadzenie i analizowanie danych monitoringu wraz z raportowaniem wyników będzie prowadzone przez biuro Partnerstwa LGD. Corocznie będzie przeprowadzana analiza monitoringu przez Zarząd Partnerstwa LGD, gdzie raportowaniem będą pisemne sprawozdania z realizacji LSR. Dane do opracowania raportów będą gromadzone w biurze Partnerstwa LGD i przekazywane Zarządowi. Sprawozdania z monitoringu będą zamieszczane na stronie internetowej Partnerstwa LGD w celu zachowania zasady jawności i przejrzystości działania Partnerstwa LGD. Elementy podlegające monitorowaniu: zaangażowanie realizacji LSR, poziom zrealizowanych przyjętych wskaźników produktu i rezultatu, zaangażowanie realizacji budżetu, poziom wydatkowania środków finansowych na: funkcjonowanie LGD; realizowanych projektów przez beneficjentów, projektów grantowych, projektów własnych, projektów współpracy; zgodność wydatkowania środków w odniesieniu do osiąganych wskaźników, nabory wniosków o dofinansowanie pomocy, zachowanie terminowości ogłaszanych konkursów zgodnie z przyjętym harmonogramem, poziom wykorzystania środków w poszczególnych konkursach; liczba osób korzystających z doradztwa /liczba przeprowadzonych konsultacji telefonicznych i w biurze LGD/, zaangażowanie realizacji projektów grantowych/, (poziom wydatkowania środków finansowych zgodność wydatkowania środków w odniesieniu do zestawienia rzeczowo – finansowego operacji).

Narzędziem badawczym w procesie monitoringu wdrażania LSR będzie ankieta monitorująca, kierowana do wszystkich beneficjentów biorących udział w otwartych konkursach w ramach realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju. Wypełnienie ankiety będzie obowiązkowe dla wszystkich beneficjentów, którzy otrzymali wsparcie finansowe na realizację działań od LGD, po otrzymaniu informacji z Instytucji Wdrażającej o wystawieniu zlecenia płatności. Nadzór nad zbieraniem danych z ww. ankiet, będzie w zakresie biura LGD. Na stronie internetowej Partnerstwa LGD zostanie wprowadzona aplikacja e-ankiety, będzie to innowacyjna forma składania ankiet dla naszych beneficjentów.

(od beneficjenta będzie zależało, czy złoży ankietę w wersji papierowej czy elektronicznej)

Ewaluacja

Ewaluacja to obiektywna ocena Lokalnej Strategii Rozwoju na wszystkich jej etapach, tj. planowania, realizacji i mierzenia rezultatów.

Ewaluację ze względu na termin jej przeprowadzania względem LSR możemy podzielić na:

- ewaluację formatywną /ex-ante/, przeprowadzaną przed realizacją strategii
- ewaluację śródkresową /mid - term/ - prowadzona po zakończeniu etapów wyszczególnionych w projekcie strategii
- ewaluację bieżącą /on-going/, przeprowadzana jest w trakcie realizacji strategii
- ewaluację końcową /ex-post/, przeprowadzana jest po zakończeniu realizacji strategii

Nadrzędnym celem przeprowadzonej ewaluacji jest ocena działań realizowanych przez Partnerstwo, zasadności, celowości przeprowadzonych zadań w efektywnym wydatkowaniu środków z funduszy unijnych, z przyjętymi założeniami i kierunkami rozwoju określonymi w Lokalnej Strategii Rozwoju.

Celem realizacji ewaluacji jest również:

- analiza LSR – spójność diagnozy, celów, działań, rezultatów oraz trafności wyboru wskaźników,
- analiza modelu funkcjonowania LGD,

- analiza postępów realizacji strategii, w tym analiza stanu kontraktowania i wydatkowania środków,
- analiza LSR pod kątem możliwości osiągnięcia założonych rezultatów.

Organem odpowiedzialnym za przeprowadzenie ewaluacji będzie Zarząd LGD. Przeprowadzenie ewaluacji Zarząd będzie mógł zlecić do wykonania ekspertom zewnętrznym. Wyniki ewaluacji Zarząd będzie zobowiązany przedstawić w formie raportu z badania ewaluacyjnego. Tak przedstawiony raport ma dać informację o stanie zaawansowania realizacji poszczególnych działań oraz zaprezentować poziom osiągniętych wskaźników.

Szczegóły dotyczące przeprowadzania monitoringu i ewaluacji zostały opisane w Załączniku nr 2 Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu.

Opracowując Strategię Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność "Dekel do borowiackiej grapy" przeprowadzono analizę LSR pod kątem kryteriów kwalifikujących się do strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. Przeprowadzając analizę ustalono, iż opracowywana LSR jest zgodna z *Założeniami polityki terytorialnej województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2014-2020* przyjętymi przez Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego w dniu 30 października 2013 r., zakładającymi cztery poziomy, na których będzie odbywał się proces planowania i wdrażania polityki terytorialnej. Uznając, że tworzona LSR w okresie programowania 2014-2020 będzie stanowił instrument realizacji założeń *Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020* poprzez wykorzystanie m.in. środków unijnych, w tym środków z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 oraz, że będzie dotyczyć wyłącznie niewielkich modyfikacji przyjętego już dokumentu, to jest uszczegółowienia dokumentu „*Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+*”, z czego wynika, że LSR nie wymaga przeprowadzenia **strategicznej oceny oddziaływania na środowisko** dla LSR.

Uzasadnienie:

- „Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+” została poddana procedurze strategicznej oceny oddziaływania na środowisko z opinią RDOŚ i PWIS,
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 również został poddany procedurze strategicznej oceny oddziaływania na środowisko z opiniowaniem przez RDOŚ i PWIS, wskazując jednocześnie, iż przygotowanie Strategii Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność według instrumentu RLKS w okresie programowania 2014-2020 jest uszczegółowieniem powyższych dokumentów dla obszaru powiatu tucholskiego. Niniejsze uszczegółowienie polega na wskazaniu możliwych do realizacji zadań zgodnie z wytycznymi odnoszącymi się do perspektywy finansowej 2014-2020. Zadania wdrażane zarówno przez beneficjentów, jak i samą LGD będą realizowane w taki sposób, by nie zagrażały zdrowiu i życiu ludzi oraz środowisku naturalnemu. Nie przewiduje się oddziaływań skumulowanych i transgranicznych.

Działania takie jak np. inwestycje infrastrukturalne, modernizacyjne, rewitalizacyjne ze względu na swój charakter, będą obowiązkowo, w trakcie realizacji, poddane niezbędnym wymaganiom prawem procedurom, np. uzyskanie niezbędnych pozwoleń (na budowę, na wykonanie prac konserwatorskich), w związku z czym inwestycje te będą podlegały procesom uzgadniania z organami uprawnionymi do wydawania takich decyzji/opinii, co wyeliminuje wystąpienie negatywnego wpływu np. na zachowanie dziedzictwa kulturowego czy na środowisko przyrodnicze. Każdy projekt starający się o dofinansowanie musi, zgodnie z prawem, przejść osobną, indywidualną procedurę badania jego wpływu na środowisko w ramach m.in. opracowania Raportów oddziaływania na środowisko, które badają wpływ konkretnego przedsięwzięcia na zdrowie, życie ludzi i na środowisko. Ze względu na brak szczegółowych parametrów przedsięwzięć inwestycyjnych realizowanych ze środków LSR w perspektywie 2014-2020, takich jak ich lokalizacja, typ oraz skala czy też powierzchnia zabudowy inwestycji nie jest możliwe – w chwili obecnej – wykonanie szczegółowej oceny oddziaływania na środowisko. Z tego względu niemożliwa jest również pełna kwantyfikacja oddziaływań.

Realizacja niektórych przedsięwzięć (części kierunków wsparcia projektów) wyznaczonych w LSR wymagała będzie przeprowadzenia procedury administracyjnej (SOOŚ) zakończonej uzyskaniem decyzji określającej środowiskowe uwarunkowania realizacji przedsięwzięcia.

W szczególności realizacja każdego przedsięwzięcia zostanie poprzedzona postępowaniem zapewniającym wybór najkorzystniejszych dla środowiska wariantów lokalizacyjnych i technicznych, a także wskazaniem właściwych zabezpieczeń środowiska. Ograniczanie oddziaływań na środowisko przyrodnicze oraz warunki życia ludzi winno być prowadzone również w fazie budowy i późniejszej eksploatacji ewentualnych inwestycji.

Wobec powyższego prognozuje się, iż realizacja projektów, w ramach Strategii Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność dla obszaru powiatu tucholskiego będzie zgodna z obowiązującymi wymogami dotyczącymi ochrony środowiska i nie wymaga przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla Strategii Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność dla obszaru powiatu tucholskiego.

Wykaz wykorzystanej literatury

1. **Kulesza Ewa** *Lokalna Polityka Społeczna*, Warszawa 2013
2. **Ollick Maria** *Słowniczek Gwary Borowiackiej*, Gdynia 2015
3. **Ellwart Jarosław** *Bory Tucholskie i ich mieszkańcy. Kultura duchowa i materialna Borowiaków*, Gdynia 2009
4. **Oktawiusz Chrzanowski** *Partycypacja Publiczna Krok po Kroku*, Warszawa 2014
5. *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 - 2020*
6. *Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko - Pomorskiego na lata 2014 - 2020*, Toruń 2014
7. *Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020*, Warszawa 2014
8. *Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko - Pomorskiego do roku 2020. Plan modernizacji 2020+*, Toruń 2013
9. **Stańczyk Adam** *Synteza diagnozy stanu i uwarunkowań rozwoju obszaru powiatu tucholskiego wraz z zeszytami tematycznymi*, 2015
10. *Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012 - 2020*
11. *Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej*, Warszawa 2013
12. *Podręcznik tworzenia i ewaluacji wskaźników w lokalnych strategiach rozwoju*
13. *Przewodnik po metodach ewaluacji. Wskaźniki monitoringu i ewaluacji*
14. *Programowanie perspektywy finansowej 2014 - 2020. Umowa Partnerstwa*, 2014
15. **FISE** *Elementy Partycypacji. Dobre praktyki*.
16. **FISE** *Zarządzanie partycypacyjne. Angażowanie społeczności*, 2014
17. **FISE** *Udział obywateli w tworzeniu polityk publicznych. Wybór dobrych praktyk zagranicznych*, Warszawa 2010
18. **FISE** *W 60 Praktyk Dokoła Partycypacji*, Warszawa 2014
19. **FISE** *Elementy Partycypacji*
20. **Powiatowy Urząd Pracy w Tucholi** *Informacja o pracy Powiatowego Urzędu pracy w Tucholi w roku 2013*, Tuchola 2014
21. „Analiza potencjału obszaru LGD i jakości życia mieszkańców Lokalnej Grupy Działania Bory Tucholskie” maj 2015r.; opr. VERTE na zlecenie LGD BT
22. "Prognoza ludności w woj. kuj.-pom. do 2035 r. wg powiatów i wybranych grup wieku"; Urząd Statystyczny w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2012r.
23. *Lokalna Strategia Rozwoju "Borowiacka grapa" w pigułce*. Publikacja podsumowująca; LGD Bory Tucholskie, Tuchola 2015
24. *Strategia Obszaru Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Powiatu Tucholskiego*, Tuchola 2015r.

Załączniki

**do Strategii Rozwoju Lokalnego
Kierowanego przez Społeczność na lata
2016 - 2023**

PARTNERSTWO

"LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA BORY TUCHOLSKIE"

Wdrażanie i aktualizacja Lokalnej Strategii Rozwoju są procesami ściśle ze sobą powiązanymi. Zakłada się, że decyzje o aktualizacji dokumentu będą podejmowane w oparciu o ocenę procesu wdrażania oraz uwarunkowań, w jakich proces ten będzie następował. Ze względu na to, aktualizacja będzie przeprowadzana w oparciu o analizę:

- charakteru i dynamiki zmian uwarunkowań wpływających na rozwój obszaru LSR, a w tym:
 - uwarunkowań wewnętrznych,
 - uwarunkowań zewnętrznych,
 - aspiracji i oczekiwań lokalnych podmiotów.
- bilansu zawierającego zakładane efekty realizacji przedsięwzięć zapisanych w LSR oraz uzyskiwanych w tym procesie efektów,
- skuteczności zarządzania procesem wdrażania strategii.

Proces rozwoju lokalnego ma charakter ciągły, ewolucyjny, a więc podobnie wdrażanie strategii i monitorowanie jej wdrażania nie może ograniczać się do podejmowania incydentalnych działań. Stąd też zakłada się, że wymienione analizy będą prowadzone w sposób ciągły. Aktualizacja LSR może więc następować w sposób:

- okresowy – na początku każdego roku kalendarzowego, po podsumowaniu wykonania przedsięwzięć zakładanych do wykonania w roku poprzednim,
- doraźny - na skutek pojawienia się zasadniczych zmian w uwarunkowaniach wdrażania strategii lub w sposobach jej wdrażania.

Aktualizacja LSR może pociągać za sobą zmiany strategii w różnym zakresie i może obejmować zmianę wskaźników, przedsięwzięć, a nawet celów (dotyczy to m.in. przeformułowania ich treści lub dodania nowych). Jednakże nacisk na partnerstwo w procesie formułowania LSR dla obszaru Partnerstwa LGD Bory Tucholskie będzie podtrzymywany także na etapie ewentualnych aktualizacji. Oznacza to, że:

- proces aktualizacji będzie każdorazowo odpowiednio promowany (strona internetowa LGD, media społecznościowe, strony partnerów LGD, w szczególności samorządów),
- w procesie aktualizacji będą wykorzystywane właściwe narzędzia konsultacyjne, w tym: rozmowy, spotkania, ankiety, warsztaty,
- w proces aktualizacji zostaną włączeni reprezentanci lokalnych środowisk - w szczególności w przypadku zmian dot. celów, przedsięwzięć i wskaźników LGD będzie zobowiązane przeprowadzić co najmniej 1 otwarte spotkanie konsultacyjne.

Zgodnie ze Statutem Partnerstwa LGD Bory Tucholskie, organem, do którego należy podjęcie decyzji o wprowadzeniu zmian w LSR jest Zarząd Partnerstwa (§19). Decyzja ta powinna uwzględniać efekty przeprowadzonych konsultacji.

Monitoring LSR Partnerstwa „Lokalna Grupa Działania Bory Tucholskie” będzie prowadzony w sposób ciągły w czasie realizacji LSR. Zbieranie, gromadzenie i analizowanie danych do monitoringu wraz z raportowaniem wyników będzie prowadzone przez biuro Partnerstwa LGD. Corocznie Zarząd Partnerstwa LGD będzie przeprowadzał analizę monitoringu na podstawie pisemnych sprawozdań z realizacji LSR, przygotowanych przez Biuro LGD. W zależności od wyników analizy sprawozdań, Zarząd zaleci przeprowadzenie działań naprawczych, jeżeli taka będzie konieczność. Dane do opracowania raportów będą gromadzone w biurze Partnerstwa LGD i przekazywane Zarządowi.

Jednym z podstawowych narzędzi badawczych w procesie monitoringu wdrażania LSR będzie ankieta monitorująca, kierowana do wszystkich beneficjentów biorących udział w otwartych konkursach w ramach realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju. Wypełnienie ankiety będzie obowiązkowe dla wszystkich beneficjentów, którzy otrzymali wsparcie finansowe na realizację operacji w ramach LSR, po otrzymaniu informacji z Instytucji Wdrażającej o wystawieniu zlecenia płatności. Nadzór nad zbieraniem danych z ww. ankiet należeć będzie do biura LGD. Przewiduje się wprowadzenie możliwości składania ankiety monitorującej w formie elektronicznej, za pomocą aplikacji na stronie internetowej Partnerstwa LGD.

Tab. Elementy podlegające monitorowaniu

Zakres badania	Wykonawca badania	Metoda badawcza	Czas	Ocena
Harmonogram ogłaszania konkursów	Pracownicy biura LGD	Rejestr ogłaszanych konkursów	Na bieżąco, przez cały okres wdrażania LSR	- zgodność ogłaszania konkursów z harmonogramem
Budżet LSR	Pracownicy biura LGD	Rejestr danych	Na bieżąco, przez cały okres wdrażania LSR	- wysokość zakontraktowanych środków - stopień wykorzystania funduszy
Wskaźniki realizacji LSR	Pracownicy biura LGD	Ankiety monitorujące	Na bieżąco, przez cały okres wdrażania LSR	- stopień realizacji wskaźników
Realizacja projektów grantowych	Pracownicy biura LGD	Wizyta monitorująca, sprawozdanie z realizacji mikrograntu	Na bieżąco, przez cały okres wdrażania LSR, w szczególności w trakcie realizacji projektów grantowych; w przypadku grantów infrastrukturalnych - również w okresie trwałości	Zgodność realizacji grantów, w tym: - poziom wydatkowania środków finansowych - zgodność wydatkowania środków w odniesieniu do zestawienia rzeczowo – finansowego operacji.
Działalność organów LGD	Pracownicy biura LGD	Listy obecności	Na bieżąco, przez cały okres wdrażania LSR	- frekwencja w posiedzeniach
Realizacja "Planu komunikacji"	Pracownicy biura LGD	Dokumenty własne LGD	Na bieżąco, przez cały okres wdrażania LSR	Poprawność zaplanowanych działań komunikacyjnych oraz poziom ich realizacji

Nadrzędnym celem przeprowadzonej ewaluacji jest ocena działań realizowanych przez Partnerstwo „Lokalna Grupa Działania Bory Tucholskie”, ich zasadności i celowości w kontekście efektywnego wydatkowania środków z funduszy unijnych, stopnia zgodności z przyjętymi założeniami i kierunkami rozwoju określonymi w Lokalnej Strategii Rozwoju.

Celem realizacji ewaluacji jest również:

- analiza LSR – spójność diagnozy, celów, działań, rezultatów oraz trafności wyboru wskaźników,
- analiza rozwiązań proceduralnych przyjętych w LSR ,
- analiza postępów realizacji strategii, w tym analiza stanu kontraktowania i wydatkowania środków,
- analiza LSR pod kątem możliwości osiągnięcia założonych rezultatów.

Organem odpowiedzialnym za przeprowadzenie ewaluacji będzie Zarząd LGD. Przeprowadzenie ewaluacji Zarząd będzie mógł zlecić do wykonania ekspertom zewnętrznym. Wyniki ewaluacji przedstawione będą w formie raportu ewaluacyjnego.

Funkcjonowanie LGD będzie poddawane badaniom ewaluacyjnym w celu stałego podnoszenia jakości i efektywności działań. Ewaluacja będzie niezbędna do sprawnego wydatkowania środków publicznych w ramach LSR, a także do szybkiego reagowania na zmieniające się warunki otoczenia społeczno-gospodarczego na terenie LGD.

Wnioski z ewaluacji posłużą Zarządowi do realizacji ewentualnych działań naprawczych lub podniesienia jakości funkcjonowania LGD. Wyniki ewaluacji mogą być też podstawą do zaplanowania realizacji projektów własnych oraz konieczności wprowadzenia stosownych procedur w tym zakresie. Na etapie opracowywania LSR nie zaplanowano tego trybu, jednakże może on zostać wprowadzony jeżeli wnioski z ewaluacji będą wskazywały, że brak jest zainteresowania Beneficjentów pewnymi działaniami, zaplanowanymi w LSR. Wnioski z ewaluacji mogą być podstawą do wprowadzenia zmian w LSR oraz zmiany lokalnych kryteriów wyboru.

Pod kątem możliwości wykorzystania wyników ewaluacji zaplanowano **rodzaj i czas przeprowadzanej ewaluacji**:

- 2-krotna ewaluacja mid-term (za okres do 2018 r. włącznie oraz za okres do 2020 r. włącznie, czyli po zakończeniu etapów wyszczególnionych w budżecie)
- ewaluacja ex-post, podsumowująca całość okresu programowania (w 2023 r.).
- dopuszcza się możliwość przeprowadzenia ewaluacji on-going w trakcie realizacji LSR na skutek pojawienia się zasadniczych zmian w uwarunkowaniach wdrażania strategii lub w sposobach jej wdrażania w celu identyfikacji barier realizacji celów strategii.

Ewaluacja funkcjonowania LGD i wdrażania LSR będzie przeprowadzana na podstawie następujących **kryteriów**:

- trafność, czyli w jakim stopniu przyjęte cele odpowiadają występującym potrzebom,
- efektywność, czyli stosunku poniesionych nakładów do uzyskanych rezultatów,
- skuteczność, czyli do jego stopnia cele zdefiniowane na etapie programowania zostały osiągnięte,
- użyteczność, czyli do jakiego stopnia oddziaływanie LSR odpowiada potrzebom beneficjentów,
- trwałość, czyli czy uprzednio zaplanowane pozytywne efekty będą nadal widoczne po zakończeniu interwencji.

W poniższej tabeli przedstawiono **elementy podlegające ewaluacji** (zarówno w odniesieniu do funkcjonowania LGD, jak i wdrażania LSR), **sposób i okres pomiaru**.

Tab. Elementy podlegające ewaluacji

Zakres badania	Wykonawca badania	Metoda badawcza	Czas	Ocena
-Funkcjonowanie LGD	Zewnętrzni eksperci /firma zewnętrzna/	- analiza przeprowadzona przez ekspertów na podstawie danych od pracowników biura LGD i organów LGD,	Czas pomiaru: - 2x mid-term po 2018 i 2020	- efektywność pracy biura i organów LGD, ocena przebiegu konkursów, sposobu przepływu informacji, efektywność
- Ocena wdrażania LSR		informacji od beneficjentów, opinii	- 1x ex-post	

- Ocena zadowolenia społecznego w zakresie działań komunikacyjnych		mieszkańców (ankiety, rejestry, statystyki)	Okres objęty pomiarem: - 2 lata poprzedzające rok przeprowadzania ewaluacji (w przypadku mid-term), cały okres realizacji LSR (w przypadku ex-post)	promocji i aktywizacji lokalnej społeczności, efektywność współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej - stopień realizacji celów i wskaźników, stopień realizacji wybranych operacji, wykorzystania budżetu, jakość stosowanych kryteriów wyboru operacji i procedur - stopień realizacji celów działań komunikacyjnych, stopień osiągania efektów, efektywność działań komunikacyjnych i środków przekazu
---	--	--	---	--

Załącznik nr 3 Plan działania

CEL OGÓLNY nr1 Zwiększenie atrakcyjności obszaru LSR do 2023 roku	Lata	2016-2018			2019-2021			2022 -2023			RAZEM 2016-2023		Progra m	Poddziałanie /zakres Programu
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie w PLN		
Cel szczegółowy 1.1. Zwiększenie dostępności do infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej na obszarze LSR do 2023 roku														
Przedsięwzięcie 1.1.1 Sztrejki, antrejki i bujawki, czyli infrastruktura turystyczna i rekreacyjna	Wskaźnik produktu: liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej w ramach LSR	0	0	0	14 szt.	58%	1 700 000	10 szt	100	300 000	24	2 000 000	PROW	Realizacja LSR, w tym granty
Razem cel szczegółowy 1.1				0			1 700 000			300 000		2 000 000		
Wskaźnik rezultatu 1.1		osoby	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	RPO	-
Cel szczegółowy 1.2 Zwiększenie dostępności do infrastruktury sprzyjającej ożywieniu społeczno - gospodarczemu obszaru LSR do 2023 roku														
Przedsięwzięcie 1.2.1 Feste odnowka, czyli rewitalizacja	Wskaźniki produktu dotyczące rewitalizacji zostaną określone po przyjęciu Gminnych Programów Rewitalizacji przez gminy z obszaru LSR	-	-	-	-	-	8 000 000	-	-	-	-	8 000 000	RPO	Realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 1.2				-			8 000 000			-		8 000 000		
Wskaźnik rezultatu 1.2	Wskaźniki rezultatu dotyczące rewitalizacji zostaną określone po przyjęciu Gminnych Programów Rewitalizacji przez gminy z obszaru LSR	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	RPO	Realizacja LSR
Razem cel ogólny 1				0			9 700 000			600 000		10 000 000		
Cel ogólny nr 2. Wsparcie lokalnego rynku pracy na obszarze LSR do 2023 r.														
Cel szczegółowy 2.1 Wsparcie przedsiębiorczości na obszarze LSR do 2023 roku														
Przedsięwzięcie 2.1.1 Dycht nowe interesy, czyli wspieranie tworzenia nowych przedsiębiorstw	Wskaźnik produktu: Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa w ramach środków LSR	8 szt.	50%	480 000	8 szt.	100%	480 000	-	-	-	16 szt.	960 000	PROW	Realizacja LSR
Przedsięwzięcie 2.1.2 Wspomóżka obywateli interesów, czyli rozwój istniejących przedsiębiorstw funkcjonujących na obszarze LSR	Wskaźnik produktu: Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa w ramach środków LSR	-	-	-	13 szt.	100%	2 040 000	-	-	-	13 szt.	2 040 000	PROW	Realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 2.1				480 000			2 520 000			-		3 000 000		

Wskaźnik rezultatu 2.1		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Razem cel ogólny 2				480 000			2 520 000					3 000 000		
Cel ogólny 3 Rozwój kapitału społecznego obszaru LSR do 2023r.														
Cel szczegółowy 3.1 Aktywizacja i integracja mieszkańców obszaru LSR do 2023 roku														
Przedsięwzięcie 3.1.1 Borowiaki zawdy chantne do roboty w kupie, czyli wydarzenia integracyjne i aktywizujące mieszkańców	Wskaźnik 1: liczba szkoleń w ramach środków LSR	2	20%	20 000	4	60%	40 000	4	100%	40 000	10	100 000	PROW	Realizacja LSR - granty
	Wskaźnik 2: Liczba przedsięwzięć integracyjnych, aktywizacyjnych, innych niż szkoleniowe w ramach środków LSR	7	20%	80 000	14	60%	160 000	14	100%	160 000	35	400 000	PROW	Realizacja LSR - granty
	Wskaźnik 3 liczba zrealizowanych projektów współpracy, w tym projektów współpracy międzynarodowej w ramach środków LSR	1 w tym 1	100%	60 000	-	-	-	-	-	-	1	60 000		Projekty współpracy
	Wskaźnik 4 Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy w ramach środków LSR	4	100%	-	-	-	-	-	-	-	4	-		Projekty współpracy
Przedsięwzięcie 3.1.2 Wichajstry i dinsky, czyli aktywizacja społeczno - zawodowa mieszkańców LSR	Wskaźnik: Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie w ramach środków LSR	-	-	-	238	68%	1 900 000	112	100%	900 000	350	2 800 000	RPO EFRR	Oś 11
Razem cel szczegółowy 3.1				160 000			2 100 000			1100 000		3 360 000		
Wskaźnik rezultatu 1 - Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, poszukujących pracy po opuszczeniu programu		-	-	-	51 osób	100%	1 000 000	-	-	-	51 osób	1 000 000	RPO EFS	Realizacja LSR - granty
Wskaźnik rezultatu 2 - Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek)		-	-	-	28 osób	100%		-	-	-	28 osób			
Wskaźnik rezultatu 3 - liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, u których wzrosła aktywność społeczna		-	-	-	52 osoby	50%		900 000	52 osoby	100%	900 000			
Cel szczegółowy 3.2 Zwiększenie skali działań informacyjnych i promocyjnych obszaru do 2023 roku														
Przedsięwzięcie 3.2.1 Manowanie chwalby, czyli promocja i informacja	Wskaźnik 1: Liczba przedsięwzięć informacyjnych i promocyjnych w ramach środków LSR	-	-	-	7	100%	500 000	-	-	-	7	500 000	PROW	Realizacja LSR
	Wskaźnik 2: Liczba zrealizowanych projektów współpracy, w tym projektów współpracy międzynarodowej w ramach środków LSR	-	-	-	1 w tym 0	100%	60 000	-	-	-	1 w tym 0	60 000		Projekty współpracy
	Wskaźnik 3: Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy w ramach środków LSR	-	-	-	3	100%	-	-	-	-	3	-		Projekty współpracy
Razem cel szczegółowy 3.2				-			560 000			-		560 000		
Wskaźnik rezultatu 3.2		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Razem cel ogólny 3				160 000			2 660 000			1 100 000		3 920 000		
Razem LSR				640 000			14 880 000			1 400 000		16 920 000		
Razem planowane wsparcie na przedsięwzięcia dedykowane tworzeniu i utrzymaniu miejsc pracy w ramach poddziałania Realizacja LSR PROW													% budżetu poddziałania Realizacja LSR	
												3 000 000	50%	

Załącznik nr 4A Budżet LSR w podziale na poszczególne EFSI i zakresy wsparcia

Zakres wsparcia	Wsparcie finansowe (PLN)					
	PROW	RPO		O RYBY	Fundusz wiodący	Razem EFSI
		EFS	EFRR			
Realizacja LSR (art. 35 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 1303/2013)	6 000 000,00	2 800 000,00	8 000 000,00			16 800 000,00
Współpraca (art. 35 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 1303/2013)	120 000,00					120 000,00
Koszty bieżące (art. 35 ust. 1 lit. d rozporządzenia nr 1303/2013)					1 837 500,00	1 837 500,00
Aktywizacja (art. 35 ust. 1 lit. e rozporządzenia nr 1303/2013)					612 500,00	612 500,00
Razem	6 120 000,00	2 800 000,00	8 000 000,00		2 450 000,00	19 370 000,00

Załącznik nr 4B Plan finansowy w zakresie poddziałania 19.2 PROW 2014 - 2020

	Wkład EFRROW	Budżet państwa	Wkład własny będący wkładem krajowych środków publicznych	RAZEM
Beneficjenci inni niż jednostki sektora finansów publicznych	2 545 200,00	1 454 800,00		4 000 000,00
Beneficjenci będący jednostkami sektora finansów publicznych	1 272 600,00		727 400,00	2 000 000,00
Razem	3 817 800,00	1 454 800,00	727 400,00	6 000 000,00

1. Analiza sytuacji w zakresie komunikacji

W niniejszym planie komunikacji uwzględniono wyniki badania ewaluacyjnego pt. „Analiza potencjału obszaru LGD i jakości życia mieszkańców Lokalnej Grupy Działania Bory Tucholskie” przeprowadzonego w okresie od marca do maja 2015 r. na próbie badawczej 793 mieszkańców zamieszkujących wszystkie gminy wchodzące w skład LGD. Analizie badawczej poddano między innymi proces komunikacji w zakresie sposobów (kanałów komunikacji) pozyskiwania informacji o życiu społeczności lokalnej przez mieszkańców. Podstawowe wnioski z analizy zgromadzonych danych wskazują, że:

- bardzo ważnym kanałem komunikacji respondentów są nieformalne kontakty osobiste (znajomi, rodzina i kontakt bezpośredni stanowią podstawowe źródło informacji o zmianach, wydarzeniach ważnych dla społeczności lokalnej)
 - drugim kluczowym źródłem pozyskiwania informacji jest Internet – zwłaszcza serwisy internetowe instytucji lokalnych i media społecznościowe,
 - mieszkańcy często też czerpią informacje z prasy lokalnej i regionalnej oraz słupów i tablic ogłoszeniowych,
 - ważnym kanałem komunikacji okazało się również radio (zwłaszcza regionalne).
- Negatywnie natomiast ocenione zostały akcje informacyjne opierające się na broszurach, czy też newsletterach. Stosunkowo nisko oceniono też przydatność telewizji, jako źródła wiedzy o życiu lokalnej społeczności.

Za słabe strony działań komunikacyjnych uznano:

- zbyt ograniczony zakres komunikacji bezpośredniej i tej wykorzystującej Internet, prasę i radio lokalne,
- ograniczony zakres wpływania społeczności lokalnej na realizowane działania z użyciem narzędzi komunikacji dwustronnej,
- ograniczony zakres identyfikacji potrzeb lokalnej społeczności,
- brak właściwych narzędzi komunikacji z grupami defaworyzowanymi (głównie młodzież, osoby starsze, nieaktywne zawodowo i bezrobotne),
- niewłaściwy poziom identyfikacji marki lokalnej Borów Tucholskich opartej na lokalnym potencjale (lokalny patriotyzm mieszkańców, pozytywne tendencje w rozwoju obszaru, lokalne zasoby społeczno-gospodarcze).

Działania zalecane do realizowania:

- wzmocnienie działań informacyjnych z użyciem różnych form komunikacji zwłaszcza z zastosowaniem kanałów komunikacji bezpośredniej, Internetu i mediów społecznościowych, prasy lokalnej i regionalnej, słupów i tablic ogłoszeniowych oraz radia,
- wprowadzenie narzędzi komunikacji dwustronnej zmierzających do identyfikacji potrzeb lokalnej społeczności,
- wzmocnienie działań mających na celu podnoszenie rozpoznawalności obszaru LGD, wzmacnianie marki lokalnej i informowanie o pozytywnych tendencjach w rozwoju obszaru,
- podjęcie działań w celu szerszego zaangażowania społeczności lokalnej (zwłaszcza wskazanych w badaniu grup defaworyzowanych) do wdrażania LSR i realizowanych przez LGD działań.

Przedstawione powyżej wyniki badań ewaluacyjnych w zakresie dotyczącym komunikacji zostały wzięte pod uwagę przy sporządzaniu niniejszego planu komunikacji.

2. Cele i grupy docelowe

2.1 Głównym celem planu komunikacji powinna być pomoc w osiąganiu głównych założeń Lokalnej Strategii Rozwoju kierowanego przez społeczność. Dlatego za główny cel planu komunikacji uznano:

Zapewnienie pełnej, aktualnej i przejrzystej informacji na temat wdrażania LSR jako instrumentu wspierającego rozwój obszarów nią objętych.

2.2 Cel główny Planu Komunikacji wdrażany będzie poprzez realizację celów szczegółowych:

- A. wspieranie beneficjentów w zakresie pozyskiwania środków w ramach LSR poprzez profesjonalną informację i pomoc w przygotowywaniu, realizacji i rozliczaniu operacji,
- B. budowanie pozytywnego wizerunku LGD wśród mieszkańców obszaru poprzez informowanie o efektach realizacji LSR i zwiększanie rozpoznawalności marki LGD,
- C. aktywizowanie społeczności lokalnej i zwiększanie możliwości jej wpływu na rozwój obszarów objętych LSR,

- D. zapewnienie sprawnej komunikacji wewnętrznej poprzez podnoszenie kompetencji zespołu wdrażającego LSR i funkcjonowanie biura LGD.

Powyższe cele zostaną osiągnięte poprzez intensywne, różnorodne i długofalowe działania informacyjno-promocyjne, których ważnym elementem będą kampanie prowadzone z zastosowaniem preferowanych kanałów komunikacji:

- promocyjno – wizerunkowe, skierowane do mediów, ogółu społeczeństwa oraz dotychczasowych i potencjalnych beneficjentów,
- informacyjne – adresowane do konkretnych grup beneficjentów, uprawnionych do korzystania ze środków Unii Europejskiej.

2.3 Grupy docelowe

Zarówno wytyczne wynikające z ustawy o rozwoju lokalnym z udziałem społeczności lokalnej jak również doświadczenie nabyte w okresie wdrażania Strategii na lata 2007 – 2013 pokazują, że głównymi grupami docelowymi działań komunikacyjnych w zakresie wdrażania LSR są:

1. Beneficjenci (projektodawcy) i potencjalni beneficjenci LSR.

Celem działań informacyjno – promocyjnych adresowanych do ww. grupy docelowej jest zapoznanie, z zasadami korzystania z dostępnej pomocy finansowej oraz zasadami rozliczania operacji. Informacja skierowana do tych grup powinna mieć ponadto charakter motywujący do składania wniosków oraz przedstawiać przykłady dobrych praktyk i zmian na obszarach wiejskich dokonywane w efekcie realizacji programu.

2. Grupy defaworyzowane

W toku prac nad LSR wyróżniono następujące grupy defaworyzowane wymagające szczególnej uwagi w trakcie wdrażania LSR:

- osoby do 35 roku życia
- osoby po 50 roku życia
- osoby niepracujące (nieaktywne zawodowo i bezrobotne)
- osoby niepełnosprawne

Działania skierowane do tych grup będą mieć charakter informacyjny i motywujący do podjęcia działań w kierunku zarówno podjęcia zatrudnienia, rozpoczęcia własnej działalności gospodarczej, ale także zwiększenia integracji i aktywności społecznej i rozwoju zainteresowań. Działania skierowane do tych grup to głównie spotkania informacyjne, wydarzenia promocyjne oraz warsztaty i szkolenia, a także komunikaty zachęcające do podjęcia aktywności udostępnione w miejscach ogólnodostępnych (m.in.: tablice ogłoszeń, strona www, portal społecznościowy, wizyty w terenie).

3. Społeczność lokalna

Informacja i promocja PROW 2014-2020 adresowana do społeczności lokalnej wsi w głównej mierze ma na celu informowanie o efektach PROW 2014-2020, zapoznanie z przykładami dobrych praktyk i pozytywny odbiór LSR. Ze względu na wielkość ww. grupy docelowej działania informacyjne kierowane będą do liderów wsi: sołtysów, aktywnych członków stowarzyszeń lokalnych.

4. Środki masowego przekazu

Celem działań skierowanych do środków masowego przekazu jest upowszechnienie informacji o działaniach wdrażanych przez LGD w ramach RLKS, o stanie wdrażania LSR, rezultatach i efektach tych działań, o zrealizowanych projektach, dobrych praktykach.

e) Zespół wdrażający LSR

Celem działań skierowanych do zespołu wdrażającego LSR w którego skład wchodzi pracownicy biura LGD, Zarząd LGD oraz Rada Decyzyjna LGD jest podniesienie kompetencji i poziomu wiedzy zespołu oraz zapewnienie skutecznej komunikacji wewnętrznej. Właściwy poziom wiedzy zespołu wdrażającego LSR zapewni właściwe funkcjonowanie LGD, zgodną z kryteriami i zasadami ocenę operacji, oraz zapewnienie profesjonalnej obsługi pozostałych grup docelowych w zakresie wiedzy, informacji i kompetencji.

3. Działania komunikacyjne i środki przekazu

Cele komunikacji realizowane będą przez działania o charakterze informacyjnym, edukacyjnym i wizerunkowym. Nastawione one będą na przekazywanie informacji, angażowanie do udzielania informacji zwrotnej i pozyskiwanie informacji zwrotnej. Aby skutecznie dotrzeć do wszystkich grup docelowych, założono realizację schematu opartego na 3 rodzajach przekazu:

- przekaz jednokierunkowy – obejmujący działania komunikacyjne nastawione tylko na przekaz o charakterze informacyjnym
- przekaz dwukierunkowy – obejmujący działania służące lepszej realizacji założeń LSR poprzez zwiększenie świadomości istnienia konkretnych możliwości dla konkretnych grup odbiorców (komunikaty celowe angażujące do aktywnego uczestnictwa)
- przekazy wielokierunkowe – obejmujące działania służące skutecznej realizacji LSR opartej na dialogu pomiędzy podmiotami zaangażowanymi w realizację LSR w celu wyznaczenia koniecznych pozytywnych kierunków zmian, korekt, aktualizacji.

Zapewnieniu realizacji tak rozumianej drogi komunikacji, a także osiągnięciu celów i efektów planu komunikacji służyć będą przedstawione poniżej działania komunikacyjne i wykorzystywane w ich ramach środki przekazu:

3.1 Kampania informacyjna

Zestaw działań umożliwiających przekazanie informacji do zróżnicowanych grup odbiorców zarówno ogólnie rozumianej społeczności lokalnej jak i wybranych grup do których kampania jest kierowana z uwzględnieniem potrzeb grupy oraz z użyciem odpowiednich środków przekazu. W zależności od użytych środków przekazu kampania prowadzona będzie w sposób ciągły lub okazjonalny. Środki przekazu użyte w kampanii to media lokalne i regionalne, Internet oraz materiały drukowane małoformatowe i wielkoformatowe. Kampania informacyjna nasiloną będzie szczególnie w pierwszej fazie wdrażania LSR, tak aby przekaz o rozpoczęciu działań dotarł do jak najszerszego grona zdefiniowanych odbiorców. W kampanii informacyjnej wykorzystane zostaną następujące środki przekazu: strona internetowa LGD, aktywny profil w mediach społecznościowych np. Facebook, ulotki i foldery informacyjne, plakaty informacyjne zamieszczane w miejscach prawdopodobnego pojawienia się docelowego odbiorcy działań komunikacyjnych np. siedziby samorządów, banki, urząd pracy, itp., artykuły i reklamy w prasie i radio lokalnym, różnego rodzaju formy posterów informacyjnych (banery, rollupy, standy na plakaty w wyznaczonych miejscach pojawiania się docelowych grup beneficjentów, namiot wystawienniczy służący do spotkań bezpośrednich w ramach udziału np. w imprezach własnych LGD), publikacje prezentujące dobre praktyki i aktywizujące potencjalnych beneficjentów do podejmowania działań w ramach wdrażania LSR, spoty i reklamy w radio lokalnym i regionalnym oraz różnego rodzaju materiały edukacyjne i gadżety docierające do docelowych grup beneficjentów. W dalszej fazie wdrażania LSR kampanie prowadzone będą w sposób okazjonalny służąc prezentacji osiągniętych efektów i rezultatów wdrażania LSR, informowaniu o wdrażanych naborach wniosków oraz działaniach aktywizujących lokalną społeczność. Ciągłość przekazu informacji w zakresie prowadzenia kampanii informacyjnych zapewnią kanały komunikacji takie jak strona internetowa LGD oraz konto społecznościowe LGD, które będą aktualizowane na bieżąco zapewniając dostęp do aktualnych informacji.

3.2 Spotkania bezpośrednie

Działania skierowane zostaną w głównej mierze do potencjalnych beneficjentów i beneficjentów oraz grup defaworyzowanych. Działania te realizowane będą przez spotkania informacyjno-konsultacyjne i szkolenia oraz doradztwo indywidualne na etapie przygotowania, realizacji i rozliczania operacji. Działania te będą miały na celu przekazanie informacji o ogólnych zasadach uzyskania wsparcia, zasadach aplikowania, realizowania i rozliczania operacji jak i szczegółowych informacji i porad w ramach konsultacji indywidualnych z beneficjentami. Działania te oprócz swojego wymiaru edukacyjnego będą również elementem komunikacji dwustronnej umożliwiające LGD pozyskiwanie opinii oraz informacji zwrotnej z prowadzonych działań.

3.3 Imprezy promocyjne

Pod pojęciem imprezy rozumiany jest zespół działań promocyjno-aktywizujących organizowanych przez LGD jak i udział LGD w lokalnych wydarzeniach i imprezach. Działania takie gwarantują możliwość dotarcia z przekazem do różnorodnych grup odbiorców w sposób bezpośredni zapewniając jednocześnie zebranie informacji zwrotnej z efektywności podejmowanych działań w ramach wdrażania LSR. Ważnym elementem tego typu działań jest również kreowanie i wzmacnianie marki lokalnej LGD. W trakcie imprez możliwa będzie dystrybucja materiałów mało- jak i wielkoformatowych, świadczenie doradztwa oraz pozyskiwanie informacji zwrotnej z zastosowaniem ankiet.

3.4 Badania satysfakcji

Działanie to skierowane będzie do wszystkich grup docelowych i mieć będzie na celu uzyskanie informacji zwrotnej na temat szeroko rozumianej działalności LGD i wdrażania LSR. Podstawowymi narzędziami w przypadku badania satysfakcji będą ankiety bezpośrednie, internetowe, rozmowy i wszystkie kanały komunikacji bezpośredniej. Badania ankietowe prowadzone będą w czterech obszarach działań: wizerunku LGD, doradztwa i szkoleń prowadzonych przez LGD, wdrażania LSR oraz efektywności komunikacji z grupami docelowymi obszaru LGD. Wyniki badania satysfakcji będą szczegółowo analizowane, a wnioski z badań wdrażane i uwzględniane w podejmowaniu kolejnych działań przez LGD.

3.5 Funkcjonowanie biura i organów LGD

Działanie to jest niezbędne do prawidłowego wdrażania LSR. Funkcjonowanie biura oraz organów LGD w trakcie wdrażania LSR z punktu widzenia komunikacji z grupami docelowymi jest działaniem niezbędnym. Prawidłowo funkcjonujące biuro i organy LGD umożliwią grupom docelowym korzystanie z informacji dzięki odpowiednio przygotowanym i doświadczonym pracownikom biura, zapewni też prawidłową obsługę Zespołu wdrażającego LSR oraz będzie podstawowym narzędziem zapewniającym prawidłowe wdrażanie Planu Komunikacji poprzez prowadzenie poszczególnych działań komunikacyjnych (obsługa strony LGD, portalu społecznościowego, koordynacja i organizacja wszystkich działań komunikacyjnych) oraz środków przekazu. Działania te realizowane będą m.in. przez szkolenia dla pracowników LGD i organów LGD (Rady Decyzyjnej i Zarządu) w zakresie procedur związanych z oceną i wyborem operacji.

Bardzo ważnym elementem, w przypadku wszystkich wymienionych działań informacyjnych i wykorzystywanych środkach przekazu jest stosowanie odpowiedniej wizualizacji programowej czyli logotypów, oznaczeń graficznych przypisanych konkretnym działaniom i instytucjom. Działania te ułatwiają lepszą identyfikację wszystkich komunikatów, łatwiejsze powiązanie treści z konkretną instytucją czy działaniem jak i wzmacniają kreowanie marki lokalnej oraz funduszy unijnych.

Ważnym działaniem jest również przygotowanie właściwych narzędzi komunikacji w celu dotarcia do określonej w planie komunikacji grupy defaworyzowanej. Jak wynika z analizy badania społeczności lokalnej grupy defaworyzowane wymagają użycia właściwych kanałów komunikacji. W związku z tym zaplanowano konkretne kanały przekazu informacji dedykowane tym grupom.

- dla osób do 35 roku życia – portale społecznościowe jako jedno z podstawowych źródeł komunikacji ludzi młodych. Zastosowanie tego narzędzia pozwoli na dotarcie do grupy docelowej z kierowaną do niej informacją jak i uzyskiwać informację zwrotną. Ponadto planuje się prowadzenie spotkań grupowych w szkołach obszaru LSR z wykorzystaniem środków przekazu adekwatnego dla grupy, np. materiały edukacyjne, gadżety, postery informacyjne, ulotka/folder aby dotrzeć z komunikatem bezpośrednio do grupy odbiorców, co może następnie zaowocować poszerzeniem kanału komunikacji na rodziny i znajomych w ramach komunikacji bezpośredniej.

- dla osób po 50. roku życia – w związku z tym, że grupa ta przyzwyczajona jest raczej do tradycyjnych kanałów komunikacji i przepływu informacji takich jak radio i prasa lokalna czy regionalna, planuje się przygotowywanie komunikatów z zastosowaniem tych mediów. Część grupy posiadającej umiejętności obsługi komputera będzie miała również możliwość korzystania z kanałów takich jak media społecznościowe czy informacje zamieszczane na portalach internetowych instytucji publicznych, stowarzyszeń oraz stronie LGD.

- osoby niepracujące (nieaktywne zawodowo i bezrobotne) – w związku z brakiem aktywności zawodowej grupy defaworyzowanej wskazane jest zastosowanie kanałów komunikacji skoncentrowanych na wykorzystaniu Internetu oraz mediów społecznościowych jako podstawowego źródła informacji. Ponadto w przypadku osób bezrobotnych ważnym kanałem komunikacji będzie również materiał małoformatowy i wielkoformatowy umieszczony w miejscach pojawiania się członków grupy defaworyzowanej – powiatowy urząd pracy, lokalne banki wypłacające świadczenia oraz ośrodki pomocy społecznej. Specyfika grupy osób nieaktywnych zawodowo polega na braku aktywności na rynku pracy, jak i w wielu przypadkach społecznej, zatem głównym łącznikiem grupy ze światem zewnętrznym jest właśnie Internet i media społecznościowe.

- osoby niepełnosprawne – grupa defaworyzowana z różnych względów w zależności od formy niepełnosprawności (ruchowa, osoby niewidome, niesłyszące). W zależności od powodów wykluczenia społecznego należy stosować formy komunikacji adekwatne dla danej grupy. Stosowane będą różnorodne kanały komunikacji (media lokalne, radio, Internet, media społecznościowe, materiały mało- i wielkoformatowe). Podobnie jak w przypadku grupy osób nieaktywnych zawodowo miejscem dystrybucji materiałów pisanych powinny być głównie ośrodki pomocy społecznej, ale również liczne stowarzyszenia działające i zrzeszające osoby niepełnosprawne. Ważnym składnikiem doboru właściwego kanału komunikacji oraz narzędzia będzie informacja zwrotna od samych zainteresowanych, pozyskana w trakcie badań satysfakcji, przez co możliwe będzie bieżące weryfikowanie skuteczności stosowanych narzędzi oraz wprowadzanie stosownych modyfikacji w planie komunikacji.

Zastosowanie różnorodnych form przekazu i kanałów komunikacji oraz ich atrakcyjność oprócz komunikacji służyć będzie także utrzymaniu właściwego poziomu aktywności społecznej i zaangażowaniu lokalnej społeczności we wdrażanie LSR. Realizowane będzie to przez zastosowanie dwóch form działań komunikacyjnych:

- działania komunikacyjne o charakterze ciągłym np. strona internetowa, portale społecznościowe, na których prezentowane będą bieżące informacje dotyczące działań związanych z wdrażaniem LSR.
- działania komunikacyjne o charakterze okazjonalnym, np. publikacje będące efektem organizowanych konkursów, wdrażania dobrych praktyk, doradztwo prowadzone w trakcie trwania naboru wniosków, artykuły w prasie lokalnej, szkolenia – ze względu na swój charakter mieć będą na celu pobudzenie aktywności i zainteresowania odbiorców znużonych działaniami komunikacyjnymi prowadzonymi w sposób ciągły.

Przedstawione wyżej działania i środki przekazu wynikają z wniosków po przeprowadzonych badaniach analizujących sposoby komunikowania się i pozyskiwania informacji przez społeczność lokalną. Ważnym elementem prowadzonych działań informacyjnych będzie ich różnorodność, stosowanie ciekawej, ale spójnej formy graficznej, jak i atrakcyjność formy i treści, tak aby informacja nie ginęła w natłoku innych przekazów, które docierają codziennie do odbiorców.

4. Zakładane wskaźniki działań komunikacyjnych

Lp.	Działanie komunikacyjne i środki przekazu	Wskaźnik realizacji	Wartość docelowa
1.	Kampania informacyjna		
	1.1 strona internetowa LGD	Działająca strona	1
	1.2 portal społecznościowy	Aktywny profil	1
	1.3 ulotka/folder	Liczba ulotek/folderów	10.000
	1.4 plakat	Liczba plakatów	500
	1.5 informacja w urzędach/tablicach informacyjnych	Liczba ogłoszeń	48
	1.6 artykuł/ogłoszenie w prasie	Liczba artykułów/ogłoszeń	18
	1.7 postery informacyjne (banery, rollupy, standy, namioty, itp.)	Liczba reklam	50
	1.8 publikacja	Liczba publikacji	35.000
	1.9 spot/reklama w radio	Liczba spotów/reklam	16
	1.10 Materiały edukacyjne, gadżety	Sztuki	40.000
2.	Spotkania bezpośrednie		
	2.1 spotkania informacyjno-konsultacyjne/szkolenia dla beneficjentów i potencjalnych beneficjentów	Liczba szkoleń/spotkań	20
	2.2 doradztwo indywidualne	Ilość podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	250
3.	Imprezy promocyjne		
	3.1 imprezy własne LGD	Liczba imprez	7
	3.2 imprezy/wydarzenia z udziałem LGD	Liczba imprez/wydarzeń	40
	3.3 wyjazdy studyjne dla liderów	Liczba wyjazdów studyjnych	3
4.	Badania satysfakcji		
	4.1 ankiety	Liczba raportów	7
5.	Funkcjonowanie biura i organów LGD		
	5.1 szkolenia dla pracowników biura LGD	Liczba szkoleń osobodni	24
	5.2 szkolenia dla organów LGD	Liczba szkoleń osobodni	240

5. Analiza efektywności zastosowanych działań komunikacyjnych i środków przekazu. Planowana ewaluacja Planu Komunikacji oraz sprawozdawczość z prowadzonych działań informacyjno-promocyjnych

LGD będzie prowadziła badania ewaluacyjne i ocenę skuteczności prowadzonych działań. Na stronie LGD i profilu społecznościowym informacje te będą publikowane w formie zestawień okresowych i końcowych. Ocena realizacji poszczególnych działań będzie dokonywana w oparciu o wskaźniki opisane w Planie Komunikacji. Ocena realizacji Planu opierać się będzie na ocenie poszczególnych działań realizowanych w ramach Planu, dokonywanych na podstawie ankiet oraz wyznaczonych wskaźników oceny skuteczności zawartych w powyższej tabeli.

6. Opis wniosków/opinii zebranych podczas działań komunikacyjnych, sposobu ich wykorzystania w procesie realizacji LSR.

W planie komunikacji przewidziane są działania mające na celu pozyskanie informacji o funkcjonowaniu LGD i wdrażania LSR. Dane będą zbierane w formie informacji zwrotnej w formie ankietowej pod kątem konieczności przeprowadzenia ewentualnych korekt w tym zakresie. Dodatkowe informacje zwrotne zbierane będą podczas działań informacyjnych w trakcie spotkań bezpośrednich z społecznością lokalną (szkolenia, spotkania indywidualne, organizowane imprezy, itp.). Pozyskane w ten sposób informacje zostaną wykorzystane do aktualizacji LSR, procedur oraz ewentualnej korekty funkcjonowania poszczególnych organów LGD czy samego Planu Komunikacji.

7. Tryb korygowania planu komunikacji.

Działaniom komunikacyjnym i badaniu osiągniętych w ich wyniku celów i efektów towarzyszyć będą dodatkowo procesy związane z uzyskaniem informacji zwrotnej o funkcjonowaniu LGD i jakości wdrażania LSR. Źródłem informacji będą ankiety, bezpośrednie spotkania i rozmowy z przedstawicielami grup docelowych. Ważnym źródłem informacji będzie również ocena działań doradczych i szkoleniowych prowadzonych przez pracowników LGD, poziom ich wiedzy, kompetencji, umiejętności komunikacji oraz dostępności. Badania takie pozwolą sprawdzić w jaki sposób LGD realizuje swoje zadania oraz jak postrzegane jest wdrażanie LSR.

W przypadku gdy przeprowadzone badania wykażą niezadowolenie społeczne oraz obszary w których ono występuje, podjęte zostaną działania naprawcze w celu ich wyeliminowania. Opracowanie działań naprawczych przeprowadzone zostanie przez Zarząd LGD i wdrożone przez Biuro LGD.

8. Efekty prowadzenia działań komunikacyjnych w okresie wdrażania LSR (2016 – 2023)

Zakładanymi efektami prowadzenia działań komunikacyjnych w procesie wdrażania Planu Komunikacji będą:

- podniesienie wiedzy przedstawicieli grup docelowych na temat zasad pozyskiwania środków w ramach LSR
- stworzenie marki LGD i jej skuteczna promocja na obszarze wdrażania LSR i poza nim
- zwiększenie aktywności grup docelowych LSR w kierunku podejmowania i realizacji inicjatyw w ramach LSR
- zwiększenie włączenia społecznego grup defaworyzowanych
- zwiększenie wpływu grup docelowych LSR na rozwój obszarów objętych LSR
- podniesienie kompetencji zespołu wdrażającego LSR
- podniesienie poziomu i jakości komunikacji wewnętrznej w ramach LGD

Cel szczegółowy komunikacji	Adresaci działania komunikacyjnego	Nazwa działania komunikacyjnego	Środki przekazu	Wskaźnik minimum realizacji	Efekty działań komunikacyjnych
A. wspieranie beneficjentów w zakresie pozyskiwania środków w ramach LSR poprzez profesjonalną informację i pomoc w przygotowywaniu, realizacji i rozliczaniu operacji	1. Beneficjenci i potencjalni beneficjenci LSR 2. Grupy defaworyzowane 3. Środki masowego przekazu	1. Kampania informacyjna nt głównych założeń LSR na lata 2014-2020	- strona internetowa LGD	1 działająca strona internetowa w sposób ciągły w okresie wdrażania LSR	1. podniesienie wiedzy przedstawicieli grup docelowych na temat zasad pozyskiwania środków w ramach LSR 2. zwiększenie aktywności grup docelowych LSR w kierunku podejmowania i realizacji inicjatyw w ramach LSR 3. zwiększenie włączenia społecznego grup defaworyzowanych 4. - zwiększenie wpływu grup docelowych LSR na rozwój obszarów objętych LSR
			- portal społecznościowy	1 aktywnie działający profil społecznościowy w sposób ciągły w okresie wdrażania LSR	
			- ulotka/folder	min. 3500 sztuk	
			- plakat	min. 300 sztuk	
			- informacja w urzędach/tablicach informacyjnych	min. 21 sztuk ogłoszeń	
			- artykuły/ogłoszenie w prasie	min. 7 artykułów/ogłoszeń	
			- postery informacyjne	min. 30 sztuk w sposób ciągły w okresie wdrażania LSR	
			- spot/reklama w radio	min. 7 spotów/reklam	

		2. Spotkania bezpośrednie	- spotkania konsultacyjno-informacyjne/szkolenia dla potencjalnych beneficjentów i beneficjentów	min. 15 spotkań/szkoleń x 20 osób w sposób ciągły w okresie wdrażania LSR w zależności od potrzeb i ogłaszanych konkursów	
			- doradztwo indywidualne	min. 250 podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa - w sposób ciągły w okresie wdrażania LSR w zależności od potrzeb i ogłaszanych konkursów	
		3. Badania satysfakcji	- ankiety	min. 1 raz rocznie (zwrot ankiet na poziomie 50%)	
B. budowanie pozytywnego wizerunku LGD wśród mieszkańców obszaru poprzez informowanie o efektach realizacji LSR i zwiększanie rozpoznawalności marki LGD	1. Beneficjenci i potencjalni beneficjenci LSR 2. Grupy defaworyzowane 3. Społeczność lokalna 4. Środki masowego przekazu	1. Kampania informacyjna nt. głównych założeń LSR na lata 2014-2020	- strona internetowa LGD - portal społecznościowy - ulotka/folder - plakat - artykuły/ogłoszenia w prasie - postery informacyjne	1 działająca strona internetowa w sposób ciągły w okresie wdrażania LSR 1 aktywnie działający profil społecznościowy w sposób ciągły w okresie wdrażania LSR min. 6500 sztuk min. 200 sztuk min. 4 artykuły/ogłoszenia min. 20 sztuk	1. stworzenie marki LGD i jej skuteczna promocja na obszarze wdrażania LSR i poza nim 2. zwiększenie aktywności grup docelowych LSR w kierunku podejmowania i realizacji inicjatyw w ramach LSR 3. zwiększenie włączenia społecznego grup defaworyzowanych 4. zwiększenie wpływu grup docelowych LSR na rozwój obszarów objętych LSR

			- publikacja	min. 35 000 sztuk	
			- spot/reklama w radio	min. 4 spoty/reklamy	
			- materiały edukacyjne, gadżety	min. 40 000 sztuk	
		2. Imprezy promocyjne	- imprezy własne LGD	min. 5 imprez x 100 osób	
			- imprezy/wydarzenia z udziałem LGD	min. 30 imprez x 50 osób	
		3. Badania satysfakcji	- ankiety	min. 1 raz rocznie (zwrot ankiet na poziomie 50%)	
C. aktywizowanie społeczności lokalnej i zwiększanie możliwości jej wpływu na rozwój obszarów objętych LSR	1. Beneficjenci i potencjalni beneficjenci LSR 2. Grupy defaworyzowane 3. Społeczność lokalna 4. Środki masowego przekazu	1. Kampania informacyjna nt. głównych założeń LSR na lata 2014-2020	- strona internetowa LGD	1 działająca strona internetowa w sposób ciągły w okresie wdrażania LSR	1. zwiększenie aktywności grup docelowych LSR w kierunku podejmowania i realizacji inicjatyw w ramach LSR 2. zwiększenie włączenia społecznego grup defaworyzowanych 3. zwiększenie wpływu grup docelowych LSR na rozwój obszarów objętych LSR
			- portal społecznościowy	1 aktywnie działający profil społecznościowy w sposób ciągły w okresie wdrażania LSR	
			- informacja w urzędach/tablicach informacyjnych	min. 27 sztuk ogłoszeń	
			- artykuły/ogłoszenie w prasie	min. 7 artykułów/ogłoszeń	
			- spot/reklama w radio	min. 5 spotów/reklam	

		2. Spotkania bezpośrednie	- spotkania informacyjno-konsultacyjne/szkolenia dla beneficjentów i potencjalnych beneficjentów	min. 5 spotkań/szkoleń x 20 osób w sposób ciągły w okresie wdrażania LSR w zależności od potrzeb i ogłaszanych konkursów	
		3. Imprezy promocyjne	- imprezy własne LGD	min. 2 imprezy x 100 osób	
			- imprezy/wydarzenia z udziałem LGD	min. 10 imprez x 50 osób	
			- wyjazdy studyjne dla liderów	min. 3 wyjazdy po 30 osób	
		4. Badania satysfakcji	- ankiety	min. 1 raz rocznie (zwrot ankiet na poziomie 50%)	
D. zapewnienie sprawnej komunikacji wewnętrznej poprzez podnoszenie kompetencji zespołu wdrażającego LSR i funkcjonowanie biura LGD	1. Zespół wdrażający LSR	1. Funkcjonowanie biura i organów LGD	- szkolenia dla organów LGD	min. 10 szkoleń x 24 osób	1. podniesienie kompetencji zespołu wdrażającego LSR 2. podniesienie poziomu i jakości komunikacji wewnętrznej w ramach LGD 3. zwiększenie wpływu grup docelowych LSR na rozwój obszarów objętych LSR
			- szkolenia dla pracowników biura	min. 8 szkoleń x 3 osoby	
		2. Badania satysfakcji	- ankiety	min. 1 raz po każdym szkoleniu (zwrot ankiet na poziomie 80%)	

9. Budżet przewidziany na działania komunikacyjne

Koordynowanie i prowadzenie poszczególnych działań w ramach Planu Komunikacji prowadzone będzie głównie przez pracowników biura LGD w związku z tym koszty związane ze skutecznym wdrażaniem Planu Komunikacji pokryte zostaną w całości ze środków przeznaczonych w budżecie LSR na koszty bieżące i aktywizację, których limit dla LSR zgodnie z formularzem budżetu wynosi **2 450 000 zł**, w tym:

Koszty bieżące: 1 837 500,00 zł

Aktywizacja: 612 500,00 zł